Шест стъпки
към глобално
гражданство:

Наръчник за младежки лидери и обучители

GLOBALAB

6 Steps to Global Citizenship

Авторски колектив:

- Владислав Петков
- Индре Оугутиене
- Ага Бирчек
- Мемнон Арестис
- Керстин Витих-Фъргюсън

Тази публикация е разработена в рамките на проекта
“Шест стъпки към глобално гражданство” (project No.: 2015-1-LT02-KA205-004096).

Превод:

- Владислав Петков, 2017
- Яна Петкова, 2017

Издател:

Сдружение “ПРО ЕВРОПЕЙСКА МРЕЖА”

www.proeuropean.net

Съфинансирано от програма “Еразъм +” на Европейския съюз. Подкрепата на Европейската комисия за тази публикация не представлява съгласие с нейното съдържание, което отразява единствено вижданията на авторите и от Комисията не може да се търси отговорност за използването на съдържащата се тук информация.

© Global Citizens’ Academy, 2017
© Pro European Network, 2017
© Future Worlds Center, 2017
© Cazalla Intercultural, 2017

ISBN: 978-619-90847-0-0

Съдържание

Добре дошли на борда!
4

Рамка за образование по глобално гражданство GlobaLab
6

Как да използваме този наръчник
12

Модул 1: Околна среда
17

Модул 2: Технологии
51

Модул 3: Движение на хора
85

Модул 4: Вещи
115

Библиография
147

За GlobaLab и за нас
148

GLOBALAB

6 Steps to Global Citizenship

Добре дошли на борда!

Контекстът

Младите хора днес се изправят пред предизвикателства, свързани с взаимовръзките на хора и държави по целия свят. Скорошните вълни на процеса на глобализация имат значително въздействие върху живота на младите хора, както и върху местните общности, към които принадлежат. Зависимостта ни от проблеми в други региони, както и увеличаващото се многообразие в местните ни общности изискват от нас да преосмислим новите компетенции, от които днешните млади хора се нуждаят. Наред с това, последните тенденции изискват от младите хора по-активно участие в разрешаването на проблемите пред глобалното общество, особено такива, свързани с растящото неравенство и промените в климата.

За да могат да противодействат на днешните глобални предизвикателства, младите хора трябва да започнат да мислят отвъд границите на държавите си. Всички ние трябва да започнем да приемаме света като една общност и да можем да определим своята роля в разрешаването на основни проблеми, с които глобалното общество се сблъсква. Поради тази причина младите хора се нуждаят от умения да осмислят критично глобалните проблеми и да идентифицират техните проявления на местно, национално, европейско и глобално ниво. Младите граждани трябва да разбират корените на глобалните въпроси, техните последствия за местните и глобалните общности и да могат да възприемат активна гражданска позиция за превръщането на света в по-справедлив, по-мирен и по-устойчив.

Наръчникът

Проектът ни GlobaLab и особено този наръчник са отговор на тези нужди. Разработена от международен екип от експерти, работещи с млади хора в България, Кипър, Литва и Испания, тази публикация има за основна цел да представи рамка от компетенции, които младите хора в Европа имат нужда да развият или доразвият, за да се справят по-добре в един взаимосвързан глобализиран свят. Тези компетенции са изброени и обяснени в детайли в следващата глава. Ние обаче се стремим да предоставим не само визията, но и практическите средства, с които да можем да я преследваме. Поради тази причина основната част от тази публикация предлага редица образователни упражнения, които целят да подкрепят младите хора по техния път към активно и отговорно глобално гражданство. Тези упражнения са обединени в четири обучителни модула около темите Околна среда, Технологии, Движение и Вещи, съответно в глави 4 до 7. Повече за модулите, упражненията и цялостното използване на този наръчник можете да прочетете в главата *Как да използваме този наръчник.*

За кого е този наръчник?

Както е видно от заглавието, основната целева група на този наръчник са младежки работници, обучители и фасилитатори, които организират процеси на неформално образование с младите хора и (биха искали да) работят с тях по глобални въпроси. Наръчникът може да е полезен и за младежки работници и обучители, които нямат предходен опит с глобалните въпроси (глобално образование), но търсят възможности да придобият компетенции в тази насока – процесите, които предлагаме тук, могат да чудесен повод за това. Наръчникът лесно може да влезе в употреба и на учители и други училищни служители, които са в позиция да предложат и организират извънкласни дейности с ученици в своите училища. Многообразието и гъвкавостта на предложените образователни упражнения могат да са от голяма полза в подобен контекст за организирането на процеси на учене, основани на участието и поставящи учещия в центъра. Накрая, наръчникът може да е отчасти полезен и за обучители, фасилитатори и други практици, които търсят единствено различни методологични идеи, без да имат конкретен интерес към глобалните въпроси. В този случай се надяваме, че докато търсят методологично вдъхновение в следващите страници, те ще се убедят и колко полезно и важно е да работим в сферата на образованието за глобално гражданство!

Разработили сме този наръчник с основната идея да бъде използван с млади хора на възраст между 13 и 19 години. Въпреки това и компетенциите, които целим да развием, и упражненията, с които правим това, са еднакво важни и подходящи за хора над и под тази възраст. Някои от упражненията, предложени в този наръчник, могат лесно да се използват и с други възрастови групи, докато други могат да се адаптират при планирането или при обобщението на различните дейности. Всичко ще зависи от способността на обучаващите да бъдат гъвкави, като същевременно взимат предвид конкретните нужди на младите хора, с които работят.

Обучителните процеси, предложени в този наръчник, могат да се прилагат както в училищна среда (като извънкласни дейности) или в сферата на неформалното образование – с млади хора, които се включват в образователни дейности на младежки организации, центрове и други услуги. Сътрудничество между училища и младежки организации е също възможно и всъщност нещо, което ние бихме насърчили.

П.П. Успех!

Рамка за образование по глобално гражданство GlobaLab

Настоящият наръчник е разработен на базата на рамка за образование за глобално гражданство (ОГГ) в младежката сфера, която цели да изгради компетенции, необходими на младите хора да предприемат действия, с които да отговорят на глобалните предизвикателства. Както и да ги превърнат в агенти, които се застъпват и популяризират фундаментални ценности като солидарност, уважение на различието, равенство, справедливост и мир.

Рамката за образование за глобално гражданство, поместена по-долу, е създадена на базата на вижданията, мненията и идеите на млади хора и други заинтересовани страни от младежката и образователната сфера от България, Кипър, Литва и Испания, както и на наблюденията на фасилитатори и експерти, работещи по проекта GlobaLab. Тя донякъде се припокрива с някои от съществуващите образователни рамки по глобално образование и образование за глобално гражданство, но носи добавената стойност на разбиранията, надеждите и страховете на самите млади хора. В този смисъл тя е създадена отдолу-нагоре, където експертната работа се основава на приноса на младите хора. Резултатите от нашите проучвания са достъпни в онлайн публикацията „Картината на бъдещия глобален гражданин“, достъпна на английски език тук: http://www.globalab.org/materials.

Предложената образователна рамка е прилагана в обучителните дейности на проекта GlobaLab, но има своята стойност вън от него, тъй като може да се използва от организации, обучители и младежки работници, работещи с глобално образование.

Значението на глобалното гражданство

Гражданството обикновено се мисли в контекста на националната държава и представлява устойчива връзка между една държава и конкретен човек, неин гражданин. Тази връзка е съставена от права и отговорности. В класическия случай, от държавата (националното правителство) се очаква да осигури правата на индивида като неин гражданин, а той от своя страна дължи редица отговорности (традиционния пример – да плаща данъци). В тази ситуация лесно можем да бъдем санкционирани, ако не спазваме своите задължения. Лесно, нали? Но когато говорим за глобално гражданство, нещата не са толкова прости.

Всички ние вече сме глобални граждани, граждани на света, независимо дали го осъзнаваме, или не. Това е така, защото нашето поведение оказва влияние на хора на другия край на планетата, а ние от своя страна зависим от различни институции и общности през граници и океани. Тъй като няма „глобално правителство“, нашето гражданство представлява връзка между нас и „света“. Тази връзка отново се състои от права (привилегии, ползи) и отговорности. Първата категория включва неща, които приемаме като даденост, но които са лесно достъпни за нас, благодарение на глобализирания свят, в който живеем – като интернет, мобилните телефони, плодове и напитки от другия край на земното кълбо и др. Но какви са отговорностите ни? Какви са правилата, които трябва да спазваме, за да плащаме своя справедлив дял към „света“? И кой ще ни санкционира, ако не го направим?

Глобалното гражданство е гарантирано от собствената ни хуманност. Можем да наречем глобален гражданин този, който разпознава ползите от това да бъде част от глобалната общност, но признава и личната си отговорност към тази общност и предприема действия в тази посока. Поведението на глобалния гражданин се основава на разбиране на глобалните взаимосвързаности и ангажимент към колективно добруване.

Глобалното гражданство и младежката сфера

Проектът GlobaLab цели да повиши качеството на младежката работа в Европа, като внася концепцията за образованието за глобално гражданство (ОГГ) в дейностите на неформалното образование с млади хора. Образованието за глобално гражданство е изградено на следните принципи, които са в синхрон с тези на младежката работа:

1. ОГГ се базира на концепцията за учене през целия живот. Благодарение на своята гъвкавост и холистичен подход, то може да се организира в различни контексти, включително тези на младежката работа и неформалното образование.
2. ОГГ позволява на хората да изграждат компетенции (знания, умения, ценности и начин на мислене), необходими в борбата за един по-справедлив и устойчив свят. Използва подход, основан на ценности, когато работи с млади хора. Тези фундаментални ценности са солидарност, уважение на различието, равенство, справедливост и мир.
3. ОГГ е процес на учене, който е *основан на участието и ориентиран към действие*. Позволява на младите хора да изградят умения за предприемане на действия към един по-справедлив и по-равноправен свят за всички.
4. ОГГ, подобно на неформалното образование, свързва учебното съдържание с ежедневни ситуации от живота на младите хора.
5. Процесите на ОГГ спазват баланса между разбирането на глобалните въпроси, подтик и мотивация за адресирането им и активно включване в конкретни инициативи. Нещо повече, тези инициативи също се осмислят, което допълнително допринася за процеса на учене. Това се свързва с основна характеристика на неформалното образование за балансирано използване на когнитивните, афективните и практическите измерения на ученето.
6. ОГГ е процес, който поставя *учещия в центъра*. Той се изгражда на базата на нуждите, интересите и очакванията на младите хора, като същевременно им позволява да осмислят своя собствен процес на учене и постиженията си.
7. Подобно на неформалното образование, ОГГ свързва индивидуалното и социалното учене. То позволява на младите хора да изграждат своите умения по глобално гражданство чрез лично осмисляне и опит, но същевременно да наблюдават възприятията на другите, да се учат от и чрез тях и евентуално да променят мнението или поведението си.
8. Също като при неформалното образование, ОГГ включва учещите се в определяне на учебни цели, като същевременно дава възможност методологията, процесът на учене и оценката да са ясни и съгласувани с тях.
9. Неформалното образование и ОГГ поставят силен акцент върху концепцията за развитие на умения за учене (learning to learn). Тя изисква от учещия се да бъде наясно с начините, по които учи, да планира и оценява своя процес на учене и да извежда поуки от различни ситуации и контексти.

Рамка за образование за глобално гражданство с млади хора GlobaLab

Има вече няколко рамки за образование за глобално гражданство, разработени от международни организации като ЮНЕСКО, Оксфам и Центърът „Север-Юг“ на Съвета на Европа. GlobaLab предлага образователна рамка, която е в синхрон с тези, възприети от международната общност на експерти и практици в сферата на глобалното гражданство. Тя предлага свой поглед върху образованието за глобално гражданство, базиран на приноса на младите хора, позициите на екипа на GlobaLab и други заинтересовани страни относно основните характеристики на глобалния гражданин.

Рамката за образование за глобално гражданство GlobaLab включва комплекс от компетенции, които глобалните граждани следва да се стремят да (до)развиват с крайна

цел един по-справедлив и устойчив свят. В тази рамка терминът „компетенция“ се разбира като комбинация от лични знания, умения, възможности, ценности и начин на мислене, които се изискват за изпълнението на дадени дейности и задачи или за демонстрирането на конкретно поведение.

Рамката за образование за глобално гражданство GlobaLab представя компетенциите в свързани клъстери, за да се добие по-ясна представа за характеристиките на глобалния гражданин.

Самопознание

Глобалните граждани трябва да могат да опишат своята идентичност (култура, начин на живот, религия и др.), да оценяват своите силни и слаби страни, както и собственото си поведение. Те трябва да са самоуверени, да разбират собствената си ценност, както и да могат да разбират и дефинират личната си роля в процесите за глобална промяна.

Личностно развитие

Личностното развитие е от ключово значение за всеки глобален гражданин. В рамките на проекта GlobaLab тук включваме умения за учене (learning to learn), способността да се посрещат предизвикателства, да се разпознават и признават собствените грешки. Наред с това, търпение[1], упорство[2] and кураж[3] са важни елементи от компетенцията за личностно развитие на всеки глобален гражданин.

Поддържане на взаимоотношения

Глобалните граждани трябва да могат да изграждат и поддържат взаимоотношения с различни хора, включително такива от различна среда (култура, език, религия, социален статус и др.). Това е задължителна предпоставка за умения за успешна комуникация, сътрудничество и разрешаване на конфликти в мултикултурна среда.

Разбиране на глобалните връзки

Глобалните граждани трябва да се интересуват от света. Те трябва да разбират глобалните взаимосвързаности, връзките между местните и глобалните реалности и да открият лична връзка с глобалните въпроси, които ги интересуват.

Глобалните граждани трябва да могат да изследват контекста, обхвата и причините за глобалните проблеми, от които се интересуват. Освен това те трябва да могат да мислят и да действат отвъд националните граници, за да могат да приложат това знание.

Ангажираност с равенството и правата на човека

Глобалните граждани трябва да са запознати с правата на човека, както и с организациите, структурите и стандартите за тяхната защита. Нещо повече, те трябва да разбират ролята, която различни заинтересовани страни играят за гарантиране на равенство и насърчаване на уважение към човешкото достойнство. Глобалните граждани трябва също да уважават всяко човешко същество, да вярват в равенството, да могат да се отнасят еднакво с различните хора, независимо от техния пол, цвят на кожата, вярвания, гражданство и др. Да приемат многообразието и да не се страхуват от нещо само защото е различно.

Поставяне под съмнение на стереотипи и предразсъдъци

Глобалните граждани трябва да могат да разбират въздействието, което стереотипите и

1 Търпение - способността да чакаш или да продължаваш да правиш нещо въпреки трудностите или да търпиш неприятности, без да се оплакваш.

2 Упорство - способността да продължиш да правиш нещо въпреки трудности или критики от други хора.

3 Кураж - способността да контролираш страховете си.

предразсъдъците имат и да намират начин да ги поставят под съмнение. По този начин те могат да се научат да се справят със социалното и културното многообразие на обществото.

Уважение към околната среда

Глобалните граждани трябва да са наясно с ефектите на индивидуалното поведение върху околната среда и да се ангажират с идеята за устойчиво развитие.

Критично мислене

Глобалните граждани трябва да имат чувствителност към различните източници на информация и да са наясно с начините, по които да стигат до тях. Те трябва да могат да оценяват критично, да поставят под въпрос и да обмислят това, което четат, гледат и чуват в публичната среда. Това е необходимо, за да могат да формират свое собствено независимо мнение и да не се поддават на манипулации от медии и авторитети.

Поддържане на независимо мнение

Глобалните граждани трябва да могат да формират собствено мнение на базата на аргументи, да могат да го изразят, да дебатират и да го защитават. Те трябва да отхвърлят екстремистки виждания, да бъдат отворени и да могат да слушат, обмислят и приемат различни гледни точки.

Съчувствие

Глобалните граждани трябва да могат да се поставят на мястото на други хора, както и да разбират и уважават други перспективи. Те трябва да могат да се отнасят към другите хора с чувствителност и състрадание и по същия начин да предприемат действия за глобална справедливост.

Солидарност

Глобалните граждани трябва да имат колективно съзнание и да могат да показват солидарност и ангажираност към социалната справедливост чрез собственото си поведение. Те трябва да могат да контролират и притъпяват собствения си егоизъм, докато предприемат действия в помощ на тези, които са в по-неравностойно положение.

Креативност

Глобалните граждани трябва да могат да мислят „вън от кутията“: да генерират иновативни идеи, както и да търсят креативни и нетрадиционни решения. Освен това те трябва да могат да вплетат своята креативност в действие.

Активно участие

Глобалните граждани трябва да имат необходимите умения за активно гражданско участие. Те трябва да могат да генерират различни идеи за действие и да поставят приоритети, да правят умни и информирани решения, както и да ги изпълняват. Глобалните граждани трябва още да могат да си сътрудничат и да споделят задачи и задължения с други на базата на споделено доверие.

Предприемане на действия

Глобалните граждани трябва да са наясно с начините, по които да се противопоставя на несправедливости и глобални предизвикателства. Те трябва да имат вярата и мотивацията да допринасят към процесите на промяна. Глобалните граждани трябва да ценят доброволчеството, да могат да поемат инициатива и да предприемат действия, с които да изострят чувствителността на други хора за проблема със социалната справедливост.

Подходът на GlobaLab към образованието на глобалните граждани

Образованието за глобално гражданство е процес на активно учене, който се стреми да предизвика промени в обществото ни. Той се базира на проблеми и насърчава хората да задават въпроси, да осмислят проблеми, които нямат абсолютно точни отговори и да разглежда сложността на реални ситуации. Освен това този процес насърчава всеки участник в него да предприеме действие за глобална промяна.

За да образова глобални граждани, които не само разбират реалностите в света, но имат и способностите да действат и да постигнат някаква промяна в обществото, GlobaLab използва 6-стъпков подход към глобално гражданство, познат също като процеса *Get Global!*, разработен в публикацията "Get Global! Подход, основан на умения, към активно глобално гражданство". Тази концепция за обучителен процес по глобално гражданство включва ключови елементи, които трябва да бъдат усвоени от младите хора, за да станат те агенти в насърчаването на глобална солидарност и справедливост и да могат да предприемат действия за по-справедлив и устойчив свят.

Този процес е структуриран в 6 основни стъпки. Описанието на всяка стъпка по-долу се базира на основните принципи в публикацията Get Global! и вижданията на екипа на GlobaLab:

Стъпка 1. Свържи се!

Тази стъпка дава възможности на младите хора да направят връзки между своя живот, живота на своята местна общност от една страна, с хора и процеси от различни части на света. В тази стъпка младите хора изследват собствените си идентичности в глобален контекст, както и своите ценности и начин на мислене спрямо възможността им да допринесат за промяна.

Стъпка 2. Избери въпрос!

Тази стъпка позволява на младите хора да обмислят важни въпроси, влияещи на техния живот, да ги сравнят с различни контексти и да преценят важността им на местно и на глобално ниво. В тази стъпка младите хора приоритизират и избират един конкретен въпрос, който ще се опитат да променят и подобрят със своята инициатива.

Стъпка 3. Проучи повече!

В тази стъпка младите хора имат шанса да изследват по-сериозно основните характеристики на избрания конкретен въпрос. Те рисуват една многоаспектна картина на този въпрос, изследват неговите причини и последствия, съотнасят ги към своите ценности и начини на мислене.

Стъпка 4. Търси решения!

Тази стъпка позволява на младите хора да мислят за възможни решения, с които да постигнат някаква промяна по избрания от тях въпрос. Те се включват в групов процес за взимане на решение, чрез който обмислят възможни начини за действие, обсъждат реалистичността им, избират най-добрия вариант и изготвят план за това как да го направя в действителност.

Стъпка 5. Действай!

В тази стъпка младите хора превръщат плана си за действие в реалност.

Стъпка 6. Осмисли!

В тази стъпка младите хора осмислят своите постижения в процеса на учене за глобално гражданство, дискутират резултатите и ефектите от своята инициатива, както и нейната устойчивост.

Как 6-стъпковият подход към глобално гражданство се отнася към Рамката за образование по глобално гражданство GlobaLab? В таблицата по-долу ще се опитаме да покажем как компетенциите, които сме идентифицирали като важни за образованието на глобални граждани, са свързани с всяка стъпка от учебния процес, който използваме. Такава категоризация е, разбира се, винаги условна, тъй като много от компетенциите в нашата рамка са хоризонтални и се отнасят не само към всички шест стъпки към глобално гражданство, но и отвъд тях. Въпреки това, тази схема може да ни подскаже как можем по-добре да използваме някои от стъпките, за да акцентираме върху развитието на определени компетенции.

Компетенция	Основни характеристики на компетенциите	6-стъпков подход					
		Стъпка 1	*Стъпка 2*	*Стъпка 3*	*Стъпка 4*	*Стъпка 5*	*Стъпка 6*
Самопознание	Способност да описвам собствената си идентичност	X					
	Способност да оценявам личните си силни и слаби страни	X					X
	Способност да виждам личната си роля в глобалния свят			X	X	X	
	Самоувереност				X	X	
	Чувство за собствената си важност	X					
Личностно развитие	Умения за учене	X	X	X	X	X	X
	Умения за справяне с предизвикателства				X	X	
	Умения за осъзнаване на собствените си грешки						X
	Търпение	X	X	X	X	X	X
	Постоянство				X	X	
	Кураж					X	
Поддържане на взаимо-отношения	Успешна комуникация		X		X	X	
	Сътрудничество с други		X		X	X	
	Разрешаване на конфликти				X		
Разбиране на глобални връзки	Разбиране на глобални взаимозависимости	X		X			
	Разбиране на връзката между местното и глобалното	X		X	X		
	Създаване на лично отношение с глобалното	X		X	X		
	Умения за изучаване на обхвата и последствията от глобалните въпроси		X	X	X		
	Умения за мислене отвъд националните граници		X	X	X	X	
Ангажираност с равенството и правата на човека	Разбиране на правата на човека и начините за защита		X	X			
	Уважение към всеки човек	X			X	X	X
	Ангажираност да се отнасям с всеки човек с уважение	X			X	X	X
	Приемане на различието	X			X	X	X
Противопоста-вяне на стереотипи	Разбиране на ефекта от стереотипи и предразсъдъци	X		X			
	Умения за поставянето им под съмнение					X	
	Умения за справяне със социални и културни различия	X					
Уважение към околната среда	Разбиране за ефекта от моето поведение върху околната среда	X		X			
	Ангажираност с устойчивото развитие		X	X		X	
Критично мислене	Разбиране за различните източници на информация			X			
	Критична оценка и умения за поставяне на някои информации под въпрос			X			
	Различаване на манипулация от медии и институции			X			
Поддържане на собствено мнение	Умения за изграждане на лично мнение, базирано на аргументи		X	X	X		
	Умения за изразяване на мнение и дебатиране		X	X	X		
	Широкоскроеност		X		X		X
	Умения за слушане, осмисляне и приемане на различни гледни точки		X		X		X
Съчувствие	Умения да се поставя на мястото на някой друг				X		
	Умения да се застъпя за справедливост					X	
Солидарност	Колективно мислене	X			X	X	
	Умения за показване на солидарност					X	
	Ангажираност за социална справедливост чрез собственото си поведение	X		X	X	X	
	Умение да се контролира и притъпява собствения егоизъм				X	X	
Креативност	Умения за измисляне на иновативни решения на проблеми				X		
	Умения за влагане на креативност в различни действия				X	X	
Активно участие	Умения за планиране на различни действия и приоритизиране				X		
	Умения за правене на умни и информирани решения		X		X		
	Умения за сътрудничество и разпределяне на задачи с други				X	X	
Действие	Знания за различни начини, по които да се противопоставя на несправедливост				X	X	
	Мотивация да допринеса за социална промяна				X	X	X
	Уважение на доброволчеството					X	
	Умения за поемане на инициатива и въвличането на други					X	

Как да използваме този наръчник

Този наръчник се състои от четири основни модула, всеки от който включва между 19 и 21 различни образователни упражнения, планирани, за да преведат участниците през шестте стъпки към глобално гражданство (виж предишната глава).

Темите

Темите на модулите са избрани на базата на високия интерес, който младите хора показват към тях по време на фазата на проучване на проекта GlobaLab. Темите са формулирани по много общ начин и това е умишлено – това позволява на участниците да ги проучат в широкия им контекст и да проследят взаимосвързаности между редица по-конкретни въпроси. Заедно с това различните упражнения ще фасилитират един процес, чрез който участниците ще изберат много по-конкретен въпрос в рамките на голямата тема и ще проучат него в детайли. Към неговото разрешаване ще е насочена и инициативата им.

Четирите теми са:

- *Околна среда.* Това е огромна тема, покриваща всичко от спасяването на полярната мечка до обезлесяването, газовите емисии и индивидуалните практики по повторното използване на различни материали и рециклирането. Сред включените в модула въпроси са:
  - Идентифициране на проблеми с околната среда;
  - Причини за унищожаване и замърсяване на околната среда;
  - Ефекти от унищожаването и замърсяването на околната среда;
  - Видове замърсяване и взаимовръзките между тях (земя, въздух, вода);
  - Намиране на решения.
- *Технологии.* Технологиите могат да дадат решения на много от глобалните проблеми, но едновременно с това създават такива. Не е необходимо да сте много навътре с технологиите, за да изберете този модул. Сред включените в модула въпроси са:
  - Произход на технологиите (включително ресурси, права);
  - Достъп до технологии;
  - Технологична справедливост;
  - Използването и свръхизползването на технологии;
  - Използването на технологиите за социална справедливост;
  - Медии и медийна грамотност.
- *Движение на хора.* Хората се движат през националните граници и това е факт – понякога просто пътуват за удоволствие, а понякога бягат от война и преследване. Но те никога не се движат сами – движат се със своя език, култура и идеи. Сред включените в модула въпроси са:
  - Миграция;
  - Европейска мобилност;
  - Живот в многообразни общества.
- *Вещи.* Имаме толкова много вещи! Джаджи, дрехи, мебели, сувенири – от някои от тях наистина се нуждаем, а някои използваме много рядко. Но откъде идват всички те? Кой ги е произвел и как това е оказало влияние на живота им? Сред включените в модула въпроси са:
  - Линия на производство;

- Равен достъп до блага;
- Равно разпределение на цената в линията на производство;
- Права на работниците;
- Боклук и рециклиране.

Модулите

Всеки от следващите четири модула е планиран по начин, който да преведе участниците през всички шест стъпки към глобално гражданство: от свързването на личното с глобалното (стъпка 1), през задаване на въпроси и дискутиране на проблеми (стъпка 2), разглеждането на конкретни въпроси в детайли (стъпка 3), генерирането на възможни действия и планиране (стъпка 4) до реалното изпълнение на тези действия (стъпка 5), за да може накрая целият процес да бъде осмислен (стъпка 6).

Всеки модул започва с кратък увод и основни бележки за големината на групата, времеви изисквания и други фактори, които трябва да се вземат предвид. Предлагаме също работни програми, които дават примерна разбивка на различните упражнения в модула по срещи с участниците – това са само предложения и фасилитаторите са свободни да ги следват, адаптират или да създадат свои програми. За да илюстрираме възможните вариации, сме поместили и визуална програма на модула „Движение на хора“, който може да ви даде представа за (поне) два начина, по които може да протече модула – по-кратък и по-дълъг. В този смисъл, не е задължително стриктно да се следват и изпълняват всички упражнения от един модул. Въпреки това, уверете се, че избирате упражнения, които покриват всяка от шестте стъпки и то в правилния хронологичен ред. Работните програми, които предлагаме в началото на всеки модул, ви предлагат и резюме на това как различните упражнения отговарят на различните стъпки в 6-стъпковия подход към глобално гражданство. Това е направено условно, доколкото чрез малки модификации или според посоката на процесите на дискутиране и осмисляне, бихте могли частично или изцяло да отговорите на нуждите на дадена стъпка, дори упражнението да е планирано за друга.

Всеки модул предлага и резюме за това как различните упражнения се отнасят към компетенциите на глобалните граждани, както са развити в нашата рамка за образование по глобално гражданство, представена в предната глава. Това резюме е в табличен вид и дава лесна ориентация за това кои упражнения какви компетенции е планирано да развият (това, разбира се, е също донякъде условно). Тези таблици изпълняват ролята и на съдържание за съответния модул, тъй като дават и страницата, на която може да се намери всяко упражнение.

Накрая, силно препоръчваме един и същ фасилитатор (или екип от фасилитатори) да води целия процес за даден модул от началото до края, тъй като той следва своя логика, някои упражнения използват постигнатото в предхождащите ги. Наред с това няколко упражнения имат по две части, които са планирани за различни моменти на процеса на учене. По същата причина е важно и групата от участници да остане непроменена в хода на един модул.

Упражненията

Основното съдържание на различните модули са 80-те упражнения, които предлагаме на следващите страници. Всяко упражнение е описано по следния начин:

- **Заглавие**.
- **Стъпка:** Съответната стъпка от 1 до 6 от 6-стъпковия подход за глобално гражданство .
- **Време:** Приблизителна продължителност на упражнението. Имайте предвид, че това е условно и може да варира силно в зависимост от размера и нивото на участие на групата, както и от стила на фасилитиране и начина, по който се прави крайната дискусия и осмисляне.
- **Изисквания за пространство и материали:** Практически неща, от които се нуждаете, за изпълните упражнението. Ако в дадено упражнение няма споменати изисквания за пространство, значи няма нищо специално, което трябва да вземете предвид.
- **Описание на упражнението:** Номерирани инструкции стъпка-по-стъпка за това как да протече упражнението. Там, където специфична информация трябва да бъде представена на участниците дословно (да се прочете, покаже или да се раздаде), съответният текст е представен в *курсив*.
- **Допълнителни бележки:** Практически предложния за възможни модификации и идеи за подсилване на даден аспект от упражнението, както и за използването на упражнението за други теми вън от съответния модул. Такива не са посочени за всяко упражнение, а само там, където е най-подходящо.
- **Приложения:** В случай, че е необходимо да се отпечатат или подготвят специални материали, те са поместени в края на съответното упражнение.

Трябва да се отбележи, че някои упражнения от различни модули са базирани на сходна методология – например, ще видите упражнения, построени върху методологията за движещ се дебат, в модул „Околна среда“ и модул „Движение на хора“, както и упражнения, построени върху методологията за снежната топка (snowball), в модул “Движение на хора“ и „Технологии“. Умишлено решихме да запазим тези повторения като доказателство, че много от упражненията са универсални по своята същност и с някои модификации и адаптации могат да се използват за целите на различни теми – както сред четирите теми в този наръчник, така и отвъд тях.

Като правило различните упражнения могат да се използват независимо едно от друго. Въпреки това трябва да подчертаем още веднъж, че модулите следват специална логика и в определени случаи някои упражнения могат да се приложат само ако други упражнения са изпълнени преди това, тъй като изискват работа със съдържание, което вече трябва да е генерирано. Наред с това, в три от четирите модула има упражнения, които са съставени от две части и втората част има смисъл само ако вече е била изпълнена първата. Тези случаи се разпознават по заглавията на упражненията, но допълнителна бележка е включена и в описанието им.

Инициативите (Стъпка 5)

6-стъпковият модел към глобално гражданство, който използваме, за да конструираме модулите в този наръчник, включва в себе си изпълнението на конкретна местна инициатива, свързана с конкретен глобален проблем. Това е израз на идеята, че трябва не само да учим и да говорим за глобалните проблеми, но също да предприемем съответно поведение и да действаме. Идеята е на базата на своето проучване, интереси и способности участниците сами да решат каква инициатива да предприемат и как. Подготовката за тази инициатива е заложена в предходните стъпки и особено стъпка 4, където различни упражнения дават възможност на участниците както да генерират идеи за действие, така и да планират

конкретно една от тях. За да оставим този процес да върви отдолу-нагоре (т.е. да се движи от участниците), като правило сме оставили стъпка 5 празна в различните модули. Въпреки това – като възможен пример – сме включили две упражнения за конкретни инициативи в модул „Околна среда". Групата не трябва да се ограничава до тези предложения и трябва да бъде поканена и окуражена да измисли свои идеи за възможни действия, независимо колко малки са те. Генерирането на собствени идеи и изпълнението им са много важни за развиването на компетенциите *креативност, активно участие и предприемане на действие*, тъй както са описани в нашата образователна рамка GlobaLab.

Оценка

Оценката на представените четири модула е вплетена в тях и всеки модул предлага упражнения (предимно в стъпка 6), с които да я осигури. Наред с това, почти всички упражнения за осмисляне и оценка, включени в модулите, са универсални и могат да бъдат използвани за различни теми – както сред четирите теми в този наръчник, така и отвъд тях.

За нас централният момент в оценката на процесите е доколко участниците са изградили и/или подобрили компетенциите си спрямо образователната рамка GlobaLab. Поради тази причина силно насърчаваме използването на упражнения, които са свързани с тези компетенции – особено „Попълни" (част 1 и част 2) в модул „Технологии" и „Раницата на глобалния гражданин" (част 1 и част 2) в модул „Вещи", които правят преглед на всички компетенции от образователната рамка.

А след това какво?

След като заедно с групата от млади хора, с които работите, сте приключили с един модул, можете свободно да преминете към следващия, ако установите интерес по някоя от темите в наръчника. Можете да представите и друга тема, вън от четирите, които ние предлагаме, но да използвате модификации на упражненията тук. Ако смятате, че групата ви е достатъчно напреднала, можете заедно с тях да работите по промяната на някои упражнения или създаването на нови, които да посочат пътя към глобално гражданство и да осигурят развиването на компетенциите на младите глобални граждани.

Има и нещо много конкретно, което да предложите на обучаващите се – използването на приложението за мобилен телефон GlobaLab. То също е създадено с идеята за води потребителите по „алеята на славата" към глобално гражданство. Приложението използва много от концепциите в този наръчник – базирано е на 6-стъпковия подход към глобално гражданство и също включва четирите теми, разработени тук. Но приложението предлага индивидуален път, вместо колективен, групов процес, както упражненията по-долу. Приложението предлага само базисна рамка, а потребителите имат възможност да бъдат съавтори на това, което се случва. То задава въпроси, вместо да дава отговори. Дава задачи, вместо решения. Изисква мислене, действие и споделяне и поради това е чудесна възможност за последваща дейност за хора, които вече са участвали в процес на учене по глобално гражданство. Приложението е безплатно и е налично за Андроид и iOS – връзки за сваляне на български и други езици можете да намерите на *http://www.globalab.org/*.

Модул 1: **Околна среда**

Модул 1: Околна среда

Въведение

„Земята има достатъчно, за да задоволи нуждите на всеки човек, но не и алчността на всеки човек". Със своите думи Махатма Ганди се е опитал да ни помогне да разберем, че чрез ефективно и внимателно изчислено управление на ресурсите на Земята, можем да постигнем оцеляване, благоденствие и растеж на нашия вид, както и на живите организми, които ни заобикалят. През последния век на прекомерена индустриализация започнахме да наблюдаваме процеси, които унищожават околната ни среда, и постепенното и стабилно намаляване на някои от нашите природни ресурси. Околната среда постоянно се променя и въпреки че някои от тези промени може да се дължат на естествения ход на Земята, многобройни достоверни научни проучвания доказват, че по-голямата част от промените в околната среда и замърсяването са в резултат от човешка дейност.

Ако вземем сегашния ни начин на живот и идеята за постоянен растеж като крайна социално-икономическа цел, става доста ясно, че този модел не може да бъде устойчив. Въпреки постоянните технологически развития и тласъка за „зелен растеж", ние притискаме границите на планетата. Човешката промишленост, включително нарастващото индустриализирано и глобализирано производство на храна, имат огромно влияние над околната среда. Тази взаимосвързаност е явление, с което ние постоянно се сблъскваме, когато обсъждаме теми на глобалното образование, като става ясно колко сме взаимосвързани един с друг по множество начини – търговия, образование, прилагане на политики и формиране на социални връзки. Въпреки това изглежда, че най-добрият пример за взаимосвързаност може да се наблюдава най-точно, когато става въпрос за околната среда – нещо, в което сме интегрирани и от което постоянно зависим.

Настоящият модул представя някои упражнения и дейности, които имат тематичен фокус върху земята, водата и замърсяването на въздуха. Въпреки че всеки аспект от околната среда се разглежда отделно, ние ги считаме за основни взаимосвързани единици, всяка от които влияе на другата, а в своята цялост влияят на съществуването на живота на Земята. Да имат адекватно знание и разбиране на въпроси за околната среда е абсолютно задължение на бъдещите поколения, тъй като чрез изучаване на околната среда можем да осъзнаем как нашите действия имат съответни последствия или въздействия върху нея.

Цели и задачи на модула

Този модул цели да повиши осведомеността за настоящи глобални реалности, които въздействат на околната среда, като така увеличи способността на младите хора да разбират важността на тези проблеми и причините им, собственото си въздействие върху околната среда и ролята си като граждани на света, които могат да измислят различни решения на тези проблеми. По-конкретно, този модул има следните задачи:

1. Да помогне на младите хора да разберат взаимозависимостите и взаимовръзките между различните аспекти, свързани с околната среда;
2. Да подобри разбирането на това как нашите модели на потребление са част от по-голям цикъл, който влияе негативно на околната среда;
3. Да повиши осведомеността за чести проблеми, свързани с околната среда, с които света ни в момента се сблъсква;
4. Да подобри разбирането на младите хора за въздействието на поведението им върху околната среда, както и техните умения за по-добро справяне с тези проблеми;
5. Да подобри ангажираността на младите хора към защитаването на околната среда по проактивен начин, както и техните възможности да се държат по по-благоприятен за околната среда начин.

Брой участници

10-25 (в най-добрия случай)

Продължителност и времеви изисквания

12-14 часа

Предложение за работна програма

N	Събитие/ среща	Стъпка	Име на упражнението	Времетраене за упражнението	Времетраене за събитие
1	Събитие 1	Стъпка 1	Да протегнеш ръка към света	30 мин.	1 ч., 45 мин.
		Стъпка 1	Размисли за околната среда	20 мин.	
		Стъпка 1	Мисли мащабно	25 мин.	
		Стъпка 1	Вдишай, издишай	30 мин.	
2	Събитие 2	Стъпка 2	Подреди твърденията	25 мин.	2 ч., 25 мин.
		Стъпка 2	Тематично дърво – Част 1	30 мин.	
		Стъпка 2	Колективна личностна мандала	1 ч.	
		Стъпка 3	Причини за замърсяването	30 мин.	
3	Събитие 3	Стъпка 3	Кой проблем с околната среда съм	20 мин.	2 ч.
		Стъпка 3	Анализ на продукт	50 мин.	
		Стъпка 3	От замърсяване до решение	30 мин.	
		Стъпка 3	Тематично дърво – Част 2	20 мин.	
4	Събитие 4	Стъпка 4	Новини от бъдещето!	40 мин.	1 ч., 35 мин.
		Стъпка 4	Битката за реката	45 мин.	
5	Събитие 5	Стъпка 4/5	Почисти!	1 ч.	3 ч.
		Стъпка 4/5	Не изхвърляй остатъците!	2 ч.	
6	Събитие 6	Стъпка 5	Направи си собствен продукт	1 ч.	1 ч.
7	Събитие 7	Стъпка 6	Ученолюбиво балонче	20 мин.	45 мин.
		Стъпка 6	Пантомима	25 мин.	

Преглед на упражненията и връзката им с образователни компетенции

Компетенции от образователната рамка на GlobaLab / Упражнения на модула	Стр.	Да познаваш себе си	Личностно развитие	Поддържане на взаимоотношенията	Разбиране на глобални връзки	Ангажираност с правата на човека	Поставяне под съмнение на стереотипите	Уважение към околната среда	Критично мислене	Поддържане на собствено мнение	Съчувствие	Солидарност	Креативност	Активно участие	Действие
Име	Стр.														
Да протегнеш ръка към света	20	X			X										
Размисли за околната среда	22	X		X	X					X					
Мисли мащабно	23		X	X	X	X	X				X				
Вдишай, издишай	25	X						X							
Подреди твърденията	26	X	X	X	X			X		X					
Тематично дърво – Част 1	28			X	X			X		X					
Колективна личностна мандала	29	X						X					X		
Причини за замърсяването	30				X					X			X	X	
Кой проблем с околната среда съм?	31			X	X								X		
Анализ на продукт	32	X		X	X			X	X						
От замърсяване до решение	33		X	X	X			X		X					
Тематично дърво – Част 2	38			X	X			X	X						
Новини от бъдещето!	39			X			X	X		X			X	X	X
ТБитката за реката	40		X	X	X		X	X			X	X		X	X
Почисти!	42							X						X	X
Не изхвърляй остатъците!	43			X				X		X			X		X
Направи си собствен продукт	44							X					X		X
Ученолюбиво балонче	47	X	X	X	X				X	X					
Пантомима	49		X	X	X								X	X	

Да протегнеш ръка към света

Стъпка: Първа - Свържи се!

Време: 30 мин.

Изискване за пространство и материали:

- Карта на света;
- Копия на празни карти на света – колкото броя на участниците;
- Флипчарт;
- Лепящи се точки в различни цветове;
- Лепяща гума (Blu-tack).

Описание на упражнението:

Идеята на това упражнение е да позволи на участниците да определят своята връзка с по-широкия свят.

1. Помолете участниците да посочат на картата държави, с които може би са свързани, използвайки различни цветове от лепнещите точки. Помолете участниците да посочат с различни цветове на картата следното:

- Държави, в които са били (зелено);
- Държави, в които имат семейство/роднини/приятели (синьо);
- Държави, в които знаят, че има проблеми с околната среда (червено);
- Държави, в които се произвеждат някои от техните любими продукти/артикули/храни (оранжево).

2. Помолете участниците да направят малки групи от двама или трима души и да обсъдят и сравнят своите карти.
3. Залепете картите на стената или ги поставете на пода, така че цялата група да може да се включи в дискусия за това как техния живот се свързва с останалата част от света.
4. Включете участниците в дискусия и осмисляне, използвайки следните въпроси:

- Кои са най-преобладаващите цветове на картите?
- Лесно ли се създават тези връзки в днешния свят и защо?
- Какви смятате, че са били разликите преди 20 или 30 години?
- Има ли държави, в които има повече цветове от други? Защо смятате, че това е така?

Допълнителни коментари:

Фасилитаторът може да добавя, премахва или редактира категориите според общата цел.

Приложение: Карта на света

Фигура 1. Карта на света[4]

4 *Източник: http://www.johomaps.com/world/worldblank_bw.html*

Размисли за околната среда

Стъпка: Първа - Свържи се!

Време: 20 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Голяма стая или пространство;
- Листи, на които пише „Съгласен съм“ и „Не съм съгласен“;
- Списък с твърдения за околната среда.

Описание на упражнението:

1. Залепете листите с надписи „Съгласен съм“ и „Не съм съгласен“ на две стени в единия и в другия край на стаята.
2. Обяснете, че ще прочетете списък с твърдения, а участниците ще трябва да се преместят към съответната страна на стаята в зависимост от това дали са съгласни, или не с всяко твърдение. Могат да изкажат доколко са съгласни или не, като стоят точно до стената (категорично съгласен/несъгласен), или като застанат някъде между двете страни (не съм нито съгласен, нито несъгласен, до известна степен съм съгласен/несъгласен).
3. Започнете да четете твърденията едно по едно:

- *Човешката дейност почти не влияе на промяната в климата.*
- *Човечеството може да се поддържа с чиста енергия.*
- *Трудно е да си представим нашия свят да функционира без изкопаеми горива (нефт, газ).*
- *Да ядеш месо е по-лошо за околната среда от това да караш кола.*
- *Има политически и финансови сили, които контролират достъпа и разпространението на природни ресурси.*
- *Няма какво да направя, за да подобря околната среда.*
- *Масовото обезлесяване, което се случва в азиатските държави, не засяга хората в Европа.*
- *Моите модели на потребление нямат нищо общо с вредата върху околната среда .*

4. След като участниците се позиционират за всяко твърдение според своите разбирания, ги помолете да се обосноват. Може да се появи малък дебат между противникови позиции.

Допълнителни коментари:

Фасилитаторът може да попита участниците, които смятат, че няма какво да направят, за да подобрят ситуацията с околната среда, защо смятат така. Насърчете даването на примери в посока на това как всяко малко действие има своето въздействие върху околната среда. Дайте възможност на участниците да менят позицията си в стаята, ако бъдат убедени или разколебани.

Мисли мащабно

Стъпка: Първа - Свържи се!

Време: 25 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Голяма стая или широко пространство;
- Снимки, показващи картини на околната среда, срязани по средата;
- Копия на същите снимки в тяхната цялост (за фасилитатора).

Описание на упражнението:

1. Разделете участниците на няколко малки групи от по двама или трима души.
2. Дайте на всяка група едно (или повече) парчета от нарязаните снимки. Дайте им няколко минути да обсъдят всичко, което виждат на снимката, като например: какви чувства поражда у тях, къде може да е направена тази снимка, какво точно виждат. Когато времето изтече, ги помолете да покажат парчето (или парчетата) си на друга група и да обсъдят.
3. Покажете оригиналните снимки на всички групи. Ще последва дискусия, тъй като е възможно някои участници да са наблюдавали противоречиви образи в различните части на различните снимки.

Допълнителни коментари:

Бъдете креативни в избора на снимките. Например, подгответе парче от снимка, която показва отрязани дървета. Естествено е участниците да започнат да обсъждат проблема с обезлесяването и неговото влияние върху живота на местните жители и животните, които обитават района. Екипът накрая може да открие, че истинската снимка изобразява гора с контролирано рязане на дървета и горско стопанство. В зависимост от снимките, това упражнение може да се използва и за други теми.

Упражнението е адаптирано от https://www.cranfield.ac.uk/About/Cranfield/Themes/Energy/Environmental-Impacts.

Приложение: Примерни снимки[5]

5 *Снимките са взети от Pixabay*

Вдишай, издишай

Стъпка: Първа - Свържи се!

Време: 30 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Място в природата (парк, гора, езеро, море) – колкото по-малко населено и безшумно, толкова по-добре; или обратно – място, което се намира в сърцето на града и което е възможно най-шумно;
- Лепящи листчета;
- Дъска/флипчарт.

Описание на упражнението:

1. Изведете участниците да прекарат малко време навън сред природата. След като стигнете на мястото, ги помолете да проучат наоколо и им дайте някакво време (до 10 минути) да постоят на едно място, да затворят очи и да си поемат дълбоко въздух. Докато участниците разглеждат средата, в която се намират, ги помолете да се заслушат в звуците, които ги заобикалят и да помислят откъде идват тези звуци.
2. След като минат 10-те минути, може да помолите участниците да се върнат в стаята или в пространство, подходящо за дискусия.
3. По време на дискусията може да помолите участниците да напишат на лепящи листчета чувствата и мислите, които са имали навън, важността на това, което са изпитали и да ги залепят на стената или дъската (или водете бележки на дъска или постер по време на дискусия, за по-нататъшно осмисляне).

Допълнителни коментари:

За алтернативната версия на упражнението може да приложите абсолютно същия принцип като горе, но в претъпкана, шумна и замърсена градска среда. Можете да го направите и на двете места и да сравните ефектите.

Подреди твърденията

Стъпка: Втора - Избери проблем!

Време: 25 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Голяма стая или пространство;
- Въпросът „Как мога да премахна замърсяването“, написан с голям шрифт (на ламиниран лист хартия, слайд на PowerPoint или на бяла/черна дъска);
- Ламинирани листи хартия А4, осигуряващи възможни отговори на въпроса (включете примери и твърдения за различни видове замърсяване – въздух, вода и земя).

Описание на упражнението:

1. Разделете участниците на групи от двама или трима.
2. Дайте на групите няколко твърдения (приложени), които дават отговори на въпроса „Как мога да премахна замърсяването?“.
3. Дайте малко време на участниците да класифицират твърденията отгоре (най-важно) надолу (по-малко важно).
4. Помолете ги да обяснят своите виждания върху всяко твърдение и върху процеса на приоритизиране.
5. Включете участниците в дискусия и осмисляне, използвайки следните въпроси:

- Беше ли ви трудно да приоритизирате? Ако да, защо?
- Използвате ли вече някои от тези решения във вашето ежедневие? Кои? Кога и как започнахте?
- Планирате ли да започнете да изпълнявате някои от тези предложения в ежедневието си и защо (защо не)?
- Има ли решения извън предоставените и какви?

Допълнителни коментари:

В основата си тази дейност е чудесна за дискусия в малките групи, а после и в голяма група, където участниците ще имат възможност да изкажат и защитят своите виждания, както в индивидуален, така и в групов контекст.

Може да използвате различни въпроси за различните групи, например „Как мога да помогна за премахването на замърсяването на въздуха?“ или „Как моите действия допринасят към замърсяването на водата?“ и да минете през същия процес. Накрая поканете всички да допринесат към идеите на всяка група.

Упражнението може да се използва и за други теми, ако въпросът и възможните отговори се променят.

Приложение: Списък с твърдения

Чрез каране на колело/ ходене пеша	Чрез повече използване на градския транспорт и по-малко на автомобил	Чрез рециклиране
Чрез купуване на продукти с по-малко опаковъчен материал	Чрез бойкот на продукти от фирми, които силно допринасят за замърсяването	Чрез купуване само на това, от което наистина имам нужда
Чрез информиране на приятелския ни кръг за проблемите с околната среда и убеждаването им да правят неща, които са по-полезни за природата	Чрез използване на по-малко найлонови торбички	Чрез организиране/ участие в демонстрации и изискване на действия от страна на правителството
Чрез налагане на тежки глоби и данъци на фирми, които извършват дейности, вредни за околната среда	Чрез консумирането на по-малко месо	Чрез закони, които изискват голяма прозрачност от фирми по отношение на техните действия

Тематично дърво – Част 1

Стъпка: Втора - Избери проблем!

Време: 30 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Голям флипчарт или бяла дъска;
- Листи с отпечатани форми на дървета;
- Цветни маркери.

Описание на упражнението:

Тематичното дърво е чудесен инструмент, който може да бъде използван за записване и структурирано изследване на определена тема.

1. Нарисувайте дърво, което се състои от разграничими корен, стебло и клони. Обяснете на участниците, че стеблото представлява конкретен проблем (например замърсяване на водата), корените представляват причините за проблема, а клоните представляват последствията и резултатите от определения проблем. Част 1 от упражнението ще се проведежда преди да бъде проведено проучване от участниците по-нататък в процеса.
2. Разделете участниците на 3 малки групи и им дайте хартия и цветни маркери. Тъй като темата, която разглеждаме, е околната среда, всяка група ще получи проблем, свързан с нея (замърсяване на водата, замърсяване на въздуха и замърсяване на земята). Дайте време на групите да разгледат проблемите си и да визуализират техните причини в корените и техните последствия в клоните.
3. След като групите са попълнили дърветата си, ги поканете за обща дискусия относно техните открития, опитайте се да намерите подобни причини (в корените) или последствия (в клоните) между трите различни проблеми, които могат да се обсъдят по-късно. Част 1 свършва, когато фасилитаторът моли участниците и техните отбори да разгледат и проучат темата по-обстойно.

Допълнителни коментари:

Методологията може да се използва по няколко начина. Например, в някои случаи фасилитаторът може да изработи дървото или да използва един от разпечатаните шаблони на дърветата. Може също да разделите голямата група на екипи и да ги помолите да изработят собствени тематични дървета, да разделят голяма тема на подтеми и да ги анализират.

Колективна личностна мандала

Стъпка: Втора - Избери проблем!

Време: 60 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Един лист хартия (размер A0);
- Химикали, моливи, боички, ножици, четки, лепило, прозрачно тиксо;
- Стари вестници и други материали, които могат да се използват за направата на колаж.

Описание на упражнението:

Участниците ще създадат мандала с визуална презентация на тяхното отрицателно и положително въздействие върху околната среда и начините за намаляне на отрицателното въздействие върху околната среда.

1. Преди дейността ще трябва да приготвите мандалата. Отдолу има пример за мандала, приготвена за осем участници.

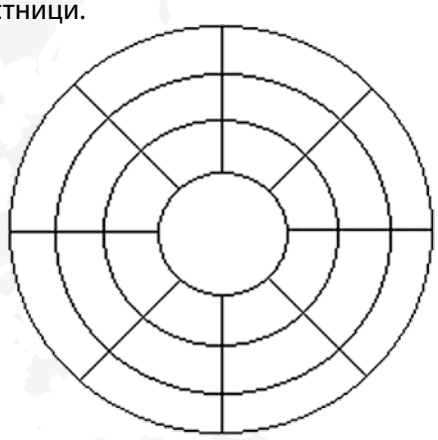

Фигура 2. Шаблон за мандала за 8 участници

2. В началото мандалата ще се нареже на парчета (във формата на парчета пица), като изключваме центъра.
3. Дайте на всеки участник парче мандала с три определени празни полета. В най-малкото празно поле (най-близо до средата) участниците трябва индивидуално да нарисуват (или да направят колаж), който представя тяхното отрицателно въздействие върху околната среда, в средното поле – тяхното положително въздействие върху околната среда, а в най-голямото поле – начини за намаляне отрицателното въздействие върху околната среда.
4. След това участниците заедно ще вземат решение за съдържанието на центъра на мандалата, ще го създадат, и ще залепят всички парчета заедно.
5. Обсъдете последствията с цялата група, сравнете въздействията на различните участници. Също така опитайте да идентифицирате по-специфични проблеми, от които участниците са по-заинтересовани.

Допълнителни коментари:

Ако участниците са прекалено много, може да направите няколко мандали.

Причини за замърсяването

Стъпка: Трета - Проучи повече!

Стъпка: 30 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Голяма стая или пространство;
- Въпросът „Какво причинява замърсяването?“, написан с голям шрифт (на ламиниран лист хартия, слайд на PowerPoint или на бяла/черна дъска);
- Жетони за гласуване (може да са малки камъчета, орехови черупки или др.);
- Листи хартия размер А4, които предлагат възможни отговори на въпроса.

Описание на упражнението:

Общата идея на упражнението е участниците да се запознаят с твърдения, свързани със замърсяването и да изберат трите най-важни според тях от осем или десет налични.

1. Помолете участниците да застанат в кръг и им задайте въпроса „Какви са причините за замърсяването?“. Помолете ги да помислят индивидуално за няколко секунди.
2. След това ги помолете да се съберат по двойки и да обсъдят, след което може да ги поканите за групова дискусия.
3. Предоставете на участниците 8-10 твърдения и ги помолете да помислят върху тях, за да могат да гласуват. Дайте по 3 жетона на всеки участник, което ще им позволи да гласуват за 3 от 8-те или 10-те.
4. Пребройте жетоните след гласуването, запишете ги и след това изчислете и им представете процентните съотношения (това може да се случи и по-късно). В края помолете участниците да обяснят своите избори, насърчете дискусия.

Приложение: Списък с твърдения

- Промишлени отпадъци;
- Използваме прекалено големи количества изкопаеми горива;
- Петролни разливи замърсяват водата в голям мащаб;
- Налице е прекомерено търсене на изкопаеми горива;
- Много химикали се използват, за да подсилят растежа на рибите, което замърсява водата;
- Големи индустрии и фирми не предприемат необходимите мерки за предотвратяване на замърсяването;
- Хората консумират повече, отколкото реално имат нужда, което води до интензивно производство, което пряко и непряко замърсява водата;
- Има много интереси в търговията с изкопаеми горива;
- Няма достатъчно достъпна за хората информация относно начините, по които можем да намалим замърсяването;
- Няма достатъчно източници на чиста енергия.

Кой проблем с околната среда съм?

Стъпка: Трета - Проучи повече!

Време: 20 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Самозалепващи картончета с изписани определени проблеми, свързани с околната среда.

Описание на упражнението:

Целта на тази дейност е да енергизира участниците, докато проучват различни проблеми, свързани с околната среда.

1. Дайте на всеки участник самозалепващо картонче, на което е изписан проблем, свързан с околната среда, написано на всяка карта. Примери за проблеми: свързхриболов, обезлесяване, повишаване на киселинността на окена, покачване на нивото на водата, изтъняване на озоновия слой, промяна в климата и др.
2. Помолете участниците да сложат картончетата на челата си, без да поглеждат каква е тяхната карта.
3. Участниците говорят помежду си с цел да разберат кой проблем са. За тази цел участникът ще трябва да задава въпроси относно характеристиките на проблема, неговите причини и ефекти. Другите участници могат да отговарят само с „да“ и „не“.
4. Тази дейност би трябвало да бъде последвана от кратка дискусия. Започнете със следните въпроси:

- Лесно или трудно беше да познаете какъв проблем сте и как успяхте да се досетите?
- Имаше ли проблеми, с които не бяхте запознати и кои? (В този момент може да се наложи фасилитаторът да обясни и/или да даде примери)
- Лично засегнати ли сте от някои от тези проблеми? Кои и как?
- Влияете ли (или можете ли да повлияете) на някои от тези проблеми? Вашето влияние положително ли е, или отрицателно?

Допълнителни коментари:

Това упражнение може да се използва с други теми, където са генерирани други проблеми и са написани на картончетата.

Анализ на продукт

Стъпка: Трета - Проучи повече!

Време: 50 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Всякакъв тип продукти, вариращи от почистващи продукти, продукти за тяло, хранителни продукти и всякакви други налични стоки;
- Карта на света;
- Снимки на замърсени райони (по желание);
- Снимки на производствени процеси (по желание);
- Материали и ресурси за производство на определени продукти.

Описание на упражнението:

1. Разделете участниците на малки групи и дайте на всяка група различен продукт. Помолете ги да анализират основните съставки, които са включени в продукта (най-добре за хранителни продукти), опаковката по отношение на рециклиране, слоеве от опаковки и въздействието им върху околната среда.
2. Помолете участниците да намерят информация в интернет (ако е възможно) за това откъде може да идват различните съставки на продукта. Картата може да се използва, за да се посочи разстоянието, което определен продукт е пропътувал, както и връзката между държави, които произвеждат и които продават.
3. Използвайте снимките от производството, за да се добие по-ясна представа за процеса на производство на всеки продукт, да се повиши осведомеността за процеса на опаковане и др.
4. Използвайте снимките от замърсените райони, за да се посочи въздействието върху околната среда от изхвърлянето на определени предмети (тубички от паста за зъби и др.).
5. Започнете дискусия, като използвате следните въпроси:

- Дали производството на използваните материали представлява някаква заплаха за околната среда (малка или голяма)?
- Дали производството на пластмасови опаковки представлява някаква заплаха за околната среда? Как се прави?
- Къде и как се изхвърлят отпадъците?

Допълнителни коментари:

Специфичен пример може да бъде пастата за зъби, продукт с много съставки, който използваме всеки ден. Помолете участниците да определят основните съставки, да направят кратко проучване за тяхното производство и източника на материалите. Могат да нанесат това, което са открили, на картата, да проследят произхода на съставките, както и да видят няколко снимки от фабрики, участващи в производството.

От замърсяване до решение

Стъпка: Трета - Проучи повече!

Време: 30 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Карти, изобразяващи причини, последици и решения за замърсяването на околната среда (приложени);
- По-големи карти с название на различните проблеми (приложени).
- Лепяща гума (Blu-tack).

Описание на упражнението:

Тази дейност разглежда различни теми, които включват конкретен проблем, неговите възможни причини за появяване, последици и потенциални решения за справяне с него.

1. Подгответе картите и ги разпръснете на маса или на змеята.
2. Инструктирайте участниците да изтеглят случайни карти, да ги прочетат и да обсъдят с другите участници, за да видят дали картите им съвпадат.
3. Помолете участниците да залепят (като използват лепяща гума) своите карти на стена или дъска и да създадат визуална карта на това как проблемите се създават и как е възможно да бъдат решени. Тази дейност изисква дискусия и мисловен процес от страна на участниците, което може да доведе до идентифициране на още решения на различни проблеми. Позволете на участниците достъп до интернет, ако е възможно, за да се опират на факти.

   Пример:

   Участниците теглят карта, която казва „Промишлените отпадъци отиват в океана". Друг участник има карта, на която пише „Смърт на водни животни", някъде в групата ще има карта, на която ще пише „Опитайте се да купувате почистващи течности, които са безопасни за околната среда". Тези трима участници имат картите за проблем, причина и решение и могат да бъдат групирани заедно на стената около проблема за „ЗАМЪРСЯВАНЕ НА ВОДАТА".
4. След приключването на тази дейност обсъдете с участниците какво са научили, трудностите, с които са се сблъскали при упражнението, сложността на проблемите. Може да обсъдите ефективността на различните предложени решения, да помислите заедно за други решения и да обсъдите влиянието на индивидуалното поведение на всеки участник върху целия процес.

Допълнителни коментари:

В зависимост от големината на групата може да решите да включите само няколко проблема вместо всички – колкото повече проблеми са включени, толкова по-трудно става упражнението.

Обърнете внимание, че дейността е многоаспектна, което означава, че може да има общи причини за различни проблем и различни възможни решения.

Приложение: Карти

ЗАМЪРСЯВАНЕ НА ВОДАТА

Замърсяване с нефт от петролни индустрии (пренос, оттичане и изхвърляне на масла в океана).	Промишлен отпадък като: сяра, азбест, олово и живак, масла, нитрати и фосфати.	Канализация и отпадъчни води	Атмосферни отлагания (замърсяване на водни обекти, причинени от замърсяването на въздуха)	Изхвърляне на отпадъци в океани и морета	Подземно съхранение на петролни продукти и течове от тръбите
Измиране на водни животни	Прекъсване на хранителни вериги	Болести (хепатит, холера)	Унищожаване на екосистеми		
Прекратяване на изхвърлянето на химикали, масла, бои и лекарства в канала на мивката или в тоалетната.	Купуване на екологично безопасни почистващи течности.	Изхвърляне на боклука в правилните кошчета за боклук	Разумно използване на водата	Избягване на използването на пестициди и минерални торове	

СВЪРХРИБОЛОВ

Неустойчив риболов	Прекомерна работа на риболовни фирми	Икономически и хранителни нужди		
Инцидентен риболов	Замърсяване	Намаляване на биоразнообразието	Отрицателно икономическо въздействие върху малките фирми	Унищожение на екосистемите
Натиск върху правителства, за да следят и санкционират фирми, които ловят риба по неустойчив начин	Опит за намаляване на търсенето и консумацията на риба			

ГЛОБАЛЕН НЕДОСТИГ НА ВОДА

Урбанизация	Замърсяване	Унищожаване на растителността и обезлесяване	Промяна в климата		
Насекоми като комарите, които могат да разпространят малария, се увеличават при мръсна вода	Хората, които нямат достъп до чиста вода, може да се заразят с различни заболявания (също и животозастрашаващи), ако пият замърсена вода	Голям проблем с възможностите за поддържане на хигиена	Водата е необходима, за да се отглеждат растения и животни, така че липсата й води до глад	В много страни децата трябва да носят вода за семейството (трябва да ходят пеш няколко километра), което ограничава времето, в което могат да са на училище	Негативно влияние върху икономиката
Разумно използване на водата	Включване в кампании и организации, които имат за цел да запазят водата				

КИСЕЛИННОСТ НА ВОДАТА

Абсорбцията на въглероден диоксид (CO_2) във водата			
Промяна на екосистемите	Намаляване на възможността на океаните да изпълняват ролята си на съд за въглерод	Разлагането на миди потенциално изменя хранителните мрежи	Икономически загуби
Намаляване на емисиите на въглероден диоксид	Пренасочване на субсидиите за изкопаеми горива към възобновяеми източници на енергия	Устойчивият риболов трябва да се прилага с цел да се намали свръхриболовът и разрушителните риболовни практики	Повишаване на информираността за нещата, които се случват в океаните

ШУМОВО ЗАМЪРСЯВАНЕ

Битови източници	Събития	Търговски и промишлени дейности	Транспорт
Увреждане на слуха	Тревожност и стрес	Главоболие, раздразнителност и притеснение, чувство на умора и намалена ефективност на работата	Наранявания и смърт на китове и други морски животни

Звукоизолационни стаи за шумни машини в промишлени и производствени инсталации	Забрана за използване на клаксони с дразнещи звуци, мотоциклети с повредени изпускателни тръби, шумни камиони	Поставяне на шумни индустрии, летища, автогари и транспортни терминали и жп гари далеч от населени райони

ЗАМЪРСЯВАНЕ НА ВЪЗДУХА

Емисии от промишлеността и производствените дейности	Изгарянето на изкопаеми горива	Битови и селскостопански химикали	
Повишаване на киселинното съдържание (продължаващ спад в стойността на pH на океаните на Земята)	Еутрофикация (когато околната среда се обогатява с хранителни вещества)	Приземен озон	Дразнене на очите, носа и гърлото, горните дихателни пътища, главоболие, гадене, алергични реакции, хронично респираторно заболяване, рак на белия дроб, сърдечно-съдови заболявания, увреждане на мозъка, нервите, черния дроб или бъбреците

Зелена енергия	Енергийно ефективни автомобили	По-малко замърсяващи производствени дейности	Използване на обществен транспорт или колело, вместо кола	Разумно използване на енергията в дома и работното място	Рециклиране и повторно използване на вещи

ЗАМЪРСЯВАНЕ НА ЗЕМИТЕ

Отпадъци, произведени от отглеждането на растения, животински тор и селскостопански отпадъци	Химическите остатъци от пестициди, торове и инсектициди	Пепел от горенето на отпадъци и твърди горива	Разработване на мини	Боклук или отпадъци	Обезлесяване	Химически и ядрени централи	Нефтопреработвателни заводи	Строителни източници	Пречистване на отпадъчни води Промишлени източници

Здравословни проблеми в човешката дихателна система, кожата и различни видове рак	Депата са източници на лоша миризма, може да замърсяват въздуха, докато горят, и са местата, където насекоми и плъхове се размножават, които могат по-късно да разпространят заболявания

СВЕТЛИННО ЗАМЪРСЯВАНЕ

Светещи реклами и търговски центрове	Терени за спортуване вечерно време	Улични светлини и фарове на коли	Градски паркове, летища и публични места	Жилищни райони
Здравни последици като: заслепяване, напрежение в очите, загуба на зрение и стрес	Изкуствените светлини могат да влияят отрицателно върху живота на морските костенурки и да разсейват животни, живеещи в близост до пътищата, (напр. елени), което може да доведе до смъртта им в автомобилна катастрофа		Изхвърляне на ресурси (като петрол и въглища), използвани за производство на енергия	
Намаляване на количеството светлини, осветяващи атмосферата, използвайки нова осветителна технология		Хората могат да намалят използването на светлини: използване на светлини със сензор за движение и енергоспестяващи лампи		

ОТПАДЪЧНИ ВОДИ

Битови отпадни води		Неканални води (вода от наводнения, дъждовна вода, вода от плувни басейни, вода от автомобилни гаражи и центрове за почистване и т.н.)	
Замърсяване и недостиг на водите	Еутрофикацията на сладководни басейни и океани (когато околната среда се обогатява с хранителни вещества)	Отрицателно влияние върху екосистеми	Болести, свързани с водата
Намаляване на обема на отпадъчните води (чрез приемане на нови закони, политики и застъпничество)	Незабавно пречистване на отпадъчните води	Повторно използване на вода	Пречистване на отпадъчните води преди изхвърляне в околната среда

ПРОМЯНА В КЛИМАТА

Емисии от парникови газове (например от използването на автомобили и електричество и у дома)

Покачване на морското и водното ниво	По-екстремни метеорологични условия	Нарушаване на естествения хабитат и животите на много растения и животни	
Пазене и засаждане на дръвчета	Рециклиране, повторно използване и намалена консумация на различни продукти	Намаляване на емисиите на CO_2 (използване на автобус, велосипед или ходене пеша, вместо кола)	Подобряването на енергийната ефективност

НЕПРАВИЛНО ИЗХВЪРЛЯНЕ НА ОТПАДЪЦИ

Изхвърляне на твърде много отпадъци и неправилно управление на отпадъците

Замърсяване на повърхностните води	Замърсяване на почвата	Замърсяване на въздуха	Здравословни проблеми	Инфилтрат (вредна течност, която се образува, когато водата се процежда през замърсени райони)	Нисък стандарт на живот в градовете, пълни с отпадъци	Липса на приходи от рециклиране

Рециклиране, повторно използване и намалена консумация на различни продукти

ГЛАД И НЕДОХРАНВАНЕ

Екстремни метеорологични условия и промяна в климата	Войни и конфликти	Бедност
Болести и смърт	Миграция и социални проблеми	Отрицателно влияние върху икономиката
Подкрепа на организации, които се занимават с този проблем		

ОБЕЗЛЕСЯВАНЕ

Изсичане	Освобождаване на място за селища и урбанизация	Освобождаване на място за мини за добив	
Ерозия на почвата	Загуба на биоразнообразие	Негативно влияние върху атмосферата, водните басейни и подпочвените води	Промяна в климата
Присъединяване към организации, които имат за цел да помогнат за запазването на горите		Намаляване на употребата на неестествени продукти, рециклиране и повторно използване на продуктите	

НАМАЛЯВАНЕ И ФРАГМЕНТАЦИЯ НА ГОРИТЕ

Промяна в климата	Горски пожари	Вредители и болести	
Ерозия на почвата	Загуба на биоразнообразие	Негативно влияние върху атмосферата, водните басейни и подпочвените води	Промяна в климата
Присъединяване към организации, които имат за цел да помогнат за запазването на горите		Намаляване на употребата на неестествени продукти, рециклиране и повторно използване на продуктите	

ИЗТЪНЯВАНЕ НА ОЗОНОВИЯ СЛОЙ

Химикали от автомобили, електрически централи и емисии от фабриките				
Рак на кожата	Перде на очите	Негативно влияние върху фитопланктона и етапите на развитие на риби, скариди, раци, земноводни и други животни	Отрицателно влияние върху водни екосистеми	Отрицателни ефекти върху биогеохимични цикли
Намаляване на използването на фреони				

Тематично дърво - Част 2

Стъпка: Трета - Проучи повече!

Време: 20 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Голям флипчарт или бяла дъска;
- Големи разпечатки на модели на дървета;
- Цветни маркери;
- Флипчарта от същото упражнение в Част 1.

Описание на упражнението:

1. Тематичното дърво е чудесен инструмент, който може да бъде използван за записване и структурирано изследване на определена тема. Използва се дърво, което се състои от разграничими корен, стебло и клони. Обяснете на участниците, че стеблото представлява конкретен проблем (например замърсяване на водата), корените представляват причините за проблема, а клоните представляват последствията и резултатите от определения проблем. Част 1 от упражнението се провежда преди самото проучване да бъде проведено от участниците по-нататък в процеса.
2. Следвайки стъпките на Част 1, участниците в своите съответни екипи правят проучване върху темите, които са се обсъждали в Част 1. (напр. в интернет, библиотеката и т.н.)
3. Инструктирайте участниците да използват ново (празно) дърво, за да записват откритията от това проучване. Целта на тази дейност е да сравним дали има някакви разлики, след като екипите вече са провели своите проучвания.
4. Дървото от Част 1 трябва да е разположено до новото. На участниците ще им трябва време, за да анализират разликите между своите първоначални предположения и фактите, които са открили в проучването си.
5. Помолете участниците да споделят своите открития и да се опитат да намерят приликите в причините и последствията на всеки проблем.

- Какви са разликите между дървото преди проучването и дървото след проучването?
- Ако има такива разлики, откъде идват те?
- Какви източници са използвани, за да се проучи този проблем?
- Има ли някакви взаимовръзки? Ако да, кои могат да бъдат посочени?

Допълнителни коментари:

Друга алтернатива би била да се разделят участниците в по-малки групи, които да изработят собствени тематични дървета, да разделят голяма тема на подтеми и да ги анализират. Тази методология е същата като тази в Част 1.

Новини от бъдещето!

Стъпка: Четвърта - Търси решения!

Време: 40 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Флипчарт;
- Цветни маркери;
- Лепяща гума (Blu-tack).

Описание на упражнението:

1. Разделете участниците на малки групи и ги помолете да помислят за идеи за заглавия на новини, които ще се видят във вестниците в следващите 30 години и ще са свързани с околната среда (може да е напредък в опазването или унищожаване, нови политики и др.). За да може участниците да измислят бъдещи заглавия, ще трябва да си представят определени сценарии (някои от които може да са свързани с това, което са научили за околната среда от предишни дейности). Например може да си представят, че има глобална тенденция към използване на алтернативни енергийни източници, което е довело до значителен спад в използването на нефт. Но също така могат да си представят и точно обратното.
2. След като са минали 10 минути за мислене, дайте на групите още 10 минути, за да напишат идеите си на флипчарт и да ги залепят на стената.

- Помолете участниците да разгледат всички заглавия и да споделят мислите си. Дискутирайте:
- Какви заглавия си представят?
- По-скоро положителни ли са, или по-скоро отрицателни и защо?
- Има ли по-реалистични и по-нереалистични заглавия и защо?
- Как смятате, че ще се постигнат положителните заглавия, а отрицателните ще се избегнат?

Допълнителни коментари:

Докато мислят по задачите, помолете участниците да минат през хипотетичен процес на действие-планиране. Въпросът „как“ е много важен, за да могат участниците да се сетят за идеи за потенциални дейности, които могат да се вземат предвид. Този тип въпроси добавя към „арсенала“ от дейности в Стъпка 4, тъй като позволява на участниците да концептуализират няколко дейности, които могат потенциално да се приложат в Стъпка 5.

Битката за реката

Стъпка: Четвърта - Търси решение!

Време: 45 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Картончета с описание на всяка роля (по желание);
- Списък с аргументи (по желание).

Описание на упражнението:

Тази дейност е ролева игра. Участниците ще преговарят един с друг и ще се опитват да си влияят.

1. Разделете участниците на четири подгрупи и разпределете ролите им(приложени).
2. След като групите са формирани и инструктирани с ролите си, дайте им 15 минути да подготвят аргументи и да изберат говорители (по желание). Тогава групите ще преговарят една с друга.
3. Оставете участниците да преговарят в ролите си, докато стигнат до съгласие или докато аргументите се изчерпат.
4. Поканете участниците да излязат от ролите си и да обсъдят какво се е случило:

- Задоволителен ли е резултатът от срещата и за кого?
- Добра ли беше аргументацията на групите и защо?
- Позволи ли дискусията проблемът да се разгледа от различни перспективи и да се разберат проблемите на други групи?
- Срещата беше ли реалистична и как обикновено се решават проблеми като този?
- Участниците запознати ли са с подобни случаи в реалния живот, били ли са решени и как?

Приложение: Роли

Вие сте **представители на голям завод, произвеждащ паста за зъби (или друг продукт)** и чиито химикали се отичат в близката река. Вашата цел е да поддържате сегашната ситуация непроменена.

Вие трябва да обсъдите в групата защо сегашната ситуация е задоволителна, какви са изгодите и какви аргументи ще използвате, за да избегнете натиск от местните общности и организации, които защитават околната среда. Вие обаче знаете, че практиките ви не са нито уместни, нито законни.

Вие сте **представители на организации, които защитават околната среда** и се притеснявате за изчезването на рибата в реката и морето. Провели сте проучване на терен и сте изучили химическия състав на водата. Вие сте убедени, че дейността на завода е причина за смъртта на рибите и болестите на хората в близкото село. Вашата цел е да убедите завода да не замърсява водата.

Вие сте **представители на местната общност**, която живее точно до реката и чиито членове напоследък страдат от различни здравословни проблеми. Вашата цел е да намерите най-доброто решение за вашия проблем. От една страна все повече и повече хора имат здравословни проблеми, като има подозрения, че това се дължи на дейностите на завода; от друга страна обаче повечето от жителите са служители на завода и искат да запазят работата си.

Вие сте **представители на местните власти (правителство, полиция)**. Донякъде сте неутрални, но може да се повлияете от представителите на местната общност, за да забраните дейностите на завода, които са пагубни за общото благосъстояние на селото. От друга страна може да бъдете подкупени от завода.

Почисти!

Стъпка: Пета - Действай!

Време: 50 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Торби за събиране на боклук и рециклируеми материали;
- Латексови ръкавици (или които могат да се използват отново);
- Мотивиращи снимки: преди и след на замърсени райони (по желание).

Описание на упражнението:

1. Заедно с участниците изберете район, който има нужда от почистване – може да бъде местен парк или плаж, както и натоварена улица, където хората могат да видят инициативата ви и е възможно да се повлияят.
2. Разделете участниците на екипи и започнете процеса на чистене. Дайте ясни инструкции за разделянето на боклука от рециклируемите материали.
3. След като избраният район е почистен, попитайте участниците как са се чувствали относно процеса, какво смятат, че може да се направи, за да се насърчат по-чисти публични места, съберете конкретни идеи. Изберете доброволци, които имат желание да работят по реализирането на тези идеи.

Допълнителни коментари:

След дейността заедно с участниците може да направите списък с препоръки за бъдещи дейности – например искане от общината (училищната администрация) да има повече кошчета за рециклиране (пешеходни алеи, паркове, плаж и др.).

Запазете събраните рециклируеми материали, тъй като могат да се използват в следващото упражнение.

Не изхвърляй остатъците!

Стъпка: Четвърта - Потърси решение!

Пета - Действай!

Време: 110 мин. (20 мин. Част 1 и 90 мин. за Част 2)

Изисквания за пространство и материали:

- Консерви, хартиени кутии, метални кутии и други рециклируеми материали;
- Лепило, пирони, чукове, ножици;
- Креативни идеи, събрани от различни източници (снимки, статии, YouTube видеа).

Описание на упражнението:

Участниците ще бъдат поканени да измислят нови начини за преработка и повторно използване на отпадъци, а след това да създадат свои собствени изобретения, направени от използвани и рециклируеми материали, които например са събрани от участниците в предишната дейност.

1. В първата част разделете участниците на 3 малки подгрупи. Всяка подгрупа ще получи няколко предмета (например неработещи клавиатури, капачки от шише, пластмасови бутилки, стъклени бутилки, стари вестници, пружини от матрак, кабели).

   Първата група *ще получи задачата да си представи, че са инженери, които трябва да измислят колкото се може повече възможни начини за преработка и повторно използване на дадените предмети.*

   Втората група *получава задачата да си представи, че са художници и дизайнери, които трябва да изработят колкото се може повече възможни начини за преработка и повторно използване на дадените предмети.*

   Третата група *получава задачата да си представят, че са корабокруширали на безлюден остров и трябва да създадат своята нова околна среда, използвайки дадените предмети.*

2. Във втората част на дейността участниците (индивидуално или в групи) ще пресъздадат някой от моделите, който са измислили и използвайки боклук, който те самите са събрали по време на предишното упражнение.

Направи си собствен продукт

Стъпка: Пета - Действай!

Време: 60 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Рецепти (прикачени);
- Материалите са описани в различните рецепти.

Описание на упражнението:

За тази дейност на участниците се предоставят няколко рецепти, за да направят собствени продукти, използвайки съставките, с които ще бъдат снабдени.

1. Разделете участниците на групи и ги помолете да обсъдят следните въпроси:
- Какви козметични продукти използвате всеки ден?
- Какви съставки смятате, че се използват за направата им?
- Какво се случва с техните опаковки, когато ги изхвърлим?
2. След 10-15 минути дискусия започнете да обсъждате възможността за направата на собствен продукт. Ще има ли някаква изгода от това и каква?
3. Дайте на участниците рецептите и нужните съставки за направата на паста за зъби, дезодорант, крем за лице или каквото е възможно. Някои продукти (например сапун) може да са по-трудни за правене, тъй като изискват повече време, а може да изискват и техническа помощ (обсъдете сътрудничество с училищния учител по химия, ако е приложимо).

Приложения

Рецепта 1: Паста за зъби

- *2/3 чаша хлебна сода*
- *1 ч.л. фина морска сол (по желание – пряко приложение на минералите в морската сол е чудесно за зъбите, но може и да не се слага, ако вкусът е прекалено солен)*
- *1 – 2 ч.л. екстракт от мента или 10-15 капки ментово етерично масло (или добавете любимия си аромат - мента, портокал и т.н.)*
- *Филтрирана вода (добавяйте до желаната консистенция)*

Рецепта 2: Избелваща пудра за зъби от градински ментов чай

- *2 с.л. глина бентонит*
- *2 с.л. хлебна сода*
- *1 с.л. сушени, фино смлени листа от градински чай*
- *1 с.л. ксилитол (по желание, за добавяне на сладост)*
- ½ с.л. чиста морска сол
- *15-20 капки ментово етерично масло*

Рецепта 3: Паста за зъби

- *1/2 чаша кокосово масло (не хидрогенирано)*
- *2-3 с.л. хлебна сода или 1 с.л. фина пемза*
- *Ксилитол на вкус, в зависимост от това колко сладка искате да е пастата*
- *15-20 капки етерично масло (най-добре да е канела или мента)*

Размекнете кокосовото масло на слаб огън, добавете съставките и разбъркайте добре, изсипете в стъклен буркан и изчакайте да изстине.

Рецепта 4: Лесен домашен дезодорант

- *3 лъжици кокосово масло*
- *3 лъжици прах от корени от арарут или царевично нишесте*
- *3 лъжици хлебна сода*
- *10-20 капки етерично масло от чаено дърво или етерично масло от лавандула*

Разтопете кокосовото масло. След това го махнете от котлона, сложете останалите съставки и ги разбъркайте. Изсипете сместа в малък стъклен буркан и го оставете да стегне за няколко часа. Налагайте го с пръсти.

Рецепта 5: Изцяло естествен дезодорант от чаено дърво

- *3 лъжици кокосово масло*
- *3 лъжици масло от шеа*
- *1/4 чаша прах от корени от арарут или царевично нишесте*
- *1/4 чаша хлебна сода*
- *1 лъжица пчелен восък; по желание: най-добре става, ако използвате стар флакон от дезодорант*
- *20-30 капки етерично масло от чаено дърво или етерично масло от лавандула*

Разтопете кокосовото масло, маслото от шеа (и пчелния восък, ако се използва такъв) в стъклен буркан. За да направите това, поставете буркана в тенджера с вряща вода. Тъй като е много трудно да се измие буркана след този процес, използвайте същия буркан всеки път, когато си правите дезодорант.

След като са се разтопили, махнете от котлона, добавете хлебната сода, прахта от корени от арарут и маслото от чаеното дърво и разбъркайте.

Изсипете сместа в силиконови форми, буркан, малък съд или флакон от стар дезодорант. Ако използвате стар флакон, изчакайте няколко минути, докато сместа се стегне малко – това ще го направи по-лесно за работа. Изберете си някоя от трите опции. Формата се получава, когато изсипете сместа в малки силиконови формички за мъфини.

Оставете сместа да се стегне за няколко часа или цяла нощ преди да я използвате.

Рецепта 6: Домашен измиващ продукт за лице с масло от авокадо и мед

- *1/2 чаша органично масло от авокадо (използвайте органично масло от гроздови семки за кожа, силно предразположена към поява акне)*
- *3 лъжици мед (суров и непастьоризиран, ако може местен)*
- *2 лъжици органичен сапун от кастилия*

Разбъркайте всички съставки, докато се смесят напълно. Това може да отнеме няколко минути. Преместете в малък шприц или бутилка с помпа.

Рецепта 7: Хидратираща маска за лице за всички видове кожа

- *2 лъжици пюре от краставици (пасирайте парче краставица в блендер или го настържете на ренде и го намачкайте)*
- *2 лъжици алое вера*
- *1 лъжица кисело мляко с активни култури (направете си го сами)*
- *1 лъжица суров мед*

Смесете всички съставки, докато получите хомогенна смес. Нанесете го върху лице, избягвайки очите, като използвате върха на пръстите си или малка лъжичка. Оставете го за 15-30 минути

Рецепта 8: Маска за лице, която заличава белези и черни точки

- *1 лъжица суров мед*
- *1 лъжица лимонов сок (от истински лимон)*

Смесете всички съставки в малък съд. Нанесете маската с върха на пръстите си или малка лъжичка. Оставете го за 15-30 минути, след това изплакнете с хладка вода.

Рецепта 9: Успокояващо масло за тяло с алое вера

- *3 лъжици масло от шеа*
- *2 лъжици кокосово масло*
- *1 лъжича масло от витамин Е*
- *3 лъжици алое вера*
- *1 лъжица масло от авокадо (или зехтин, масло от жожоба или бадемово масло)*
- *10-15 капки етерични масла по избор (по желание)*

Разтопете кокосовото масло и маслото от шеа в буркан, който е в тенджера с вряща вода. Махнете от котлона, когато се е разтопило, оставете сместа да изстине, докато е непрозрачна (за да забързате този процес, може да я сложите в хладилника, но не я оставяйте да стегне). След това добавете оставащите съставки и сместа от кокос/шеа в купа от миксер, разбъркайте ги, докато съставките са добре смесени и сместа е лека и пухкава (около 5-10 минути). Готово е, когато маслото за тяло може да стои на лъжица, която е обърната наопаки. Преместете сместа в малък съд или буркан и съхранявайте на хладно място.

Рецепта 10: Най-добрата домашна пяна за бръснене (за мъже и жени)

- *½ чаша олио (зехтин, гроздови семена, бадеми и др.)*
- *¼ чаша мед*
- *¼ чаша течен сапун от кастилия*
- *капки етерични маска (по желание)*

Смесете съставките в купа и силно разбъркайте за няколко минути, докато всички съставки напълно са емулгирали. Преместете в малък шприц или бутилка с помпа. Срокът на тази пяна за бръснене няма да изтече, тъй като всички съставки имат много дълъг живот.

Рецепта 11: Естествен скръб от лешник, кафе, захар

- *1½ чаши захар*
- *½ чаша сухи кафени зърна*
- *1 лъжица екстракт от кафе*
- *1 лъжица екстракт от лешник*
- *½ чаша сладко бадемово масло*
- *По желание: 1 лъжица шоколадов екстракт:*

В средно голяма купа смесете захар и кафените зърна. Разбъркайте добре. Добавете екстракта от кафе и екстракта от лешник в купата и разбъркайте добре. Бавно сипете сладкото бадемово масло в купата, докато бъркате постоянно. Ако забележите, че вашият скръб е достигнал желаната от вас консистенция, може да оставите остатъка от сладкото бадемово масло. Ако скръбът все още е прекалено сух, влейте още малко бадемово масло. Преместете в съд, който може да се затваря добре и го надпишете. Дръжте го на хладно сухо място до 30 дни.

Ученолюбиво балонче

Стъпка: Шеста - Осмисли!

Време: 20 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Копия на „Ученолюбивите балончета“

Описание на упражнението:

Участниците ще използват ученолюбивите балончета, за да осмислят своя опит през този модул, това, което са научили, какво са харесали и какво може да се подобри. Участниците могат да направят това индивидуално или в малки групи.

1. Помолете участниците да седнат по двойки и раздайте ученолюбиви балончета.
2. Дайте им 5 минути, за да обсъдят различните въпроси и да напишат отговорите си на балончетата.
3. След това помолете всяка двойка да намери друга двойка и да направят група от четирима. В тези групи участниците могат да споделят своите отговори и да ги обсъдят.
4. След това помолете доброволци да споделят своите отговори на различни балончета. Обсъдете в голяма група.

Приложение: Балончета

Пантомима

Стъпка: Шеста - Осмисли!

Време: 25 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Достатъчно място за участниците да се движат.

Описание на упражнението:

1. Помолете участниците да се разделят на малки групи и да обсъдят на кратко какво им е направило най-голямо впечатление в процеса на работа и учене по този модул.
2. Дайте на групите 10 минути да репетират малка пантомима, за да обмислят и изразят този опит.
3. Всички групи са поканени да споделят своята пантомима пред останалите. Другите участници коментират какво означава пантомимата, като могат и да задават въпроси.
4. Обсъдете:
- Успяха ли пантомимите да представят опита на участниците?
- Групите бяха ли различни една от друга? Как?
5. Силно аплодирайте участниците на края!

Допълнителни коментари:

Може да помолите участниците да обмислят и да представят целия си опит или да изберат момент, конкретно преживяване или удивителен момент, който биха искали да изиграят. Това упражнение не е специфично за темата и може да бъде използвано и с други теми.

Модул 2: **Технологии**

Модул 2: Технологии

Въведение

Технологията бе избрана за тема на този наръчник заради големия интерес, който младите хора проявяват към нея. Обкръжени от развити технологии в ежедневието си, младите хора изпитват нуждата да знаят повече за тях в търсене на баланс и стабилна самоличност. Този модул позволява на младите хора да проучат в дълбочина широката тема за технологиите, но се опитва да остане безпристрастен към избора на конкретен глобален проблем, свързан с тях – очаква се такива да бъдат генерирани от самите младежи. Има обаче няколко упражнения в рамките на модула, в които се обръща особено внимание на някои конкретни проблеми, които накратко ще представим тук.

Процеса на производство на технологии

Смартфони, таблети, плейъри, компютри, кухненски уреди – заобиколени сме от е-неща и рядко се замисляме откъде идват. Етикетът „Произведен в..." дори не загатва каква е цялата история. Материалите се добиват в една част на света, обработват се в друга, сглобяват се в трета, използвайки технологията на пета и дизайна на шеста, след това се превозват, складират, продават, препродават и т.н. Този процес е свързан с проблематични глобални въпроси, сред които: използване на природни ресурси, замърсяване на околната среда (в производство, превоз, изхвърляне), нарушаване на човешките права (включително експлоатация на детски труд), мръсни пари (популярният случай на „конфликтни минерали" в Конго, финансиращи паравоенни насилствени групи), неравно разпределение на печалби във веригата – това само част от проблемите.

Достъп до технологии

Ясно е, че технологиите правят живота на хората по-лесни, но всички ли имат достъп до тях? Според различни проучвания, технологичния ноу-хау може да спаси милиони от бедност и да им осигури по-добри условия за живот, ако технологичният бизнес е по-социално ориентиран и по-малко ориентиран към печалби. Това също повдига въпроса за достъпа до технологии като основно човешко право. Как да сме сигурни, че всички се възползват от технологиите, а не само някои?

Използване на технологии

Наблюденията на младите хора сочат, че не използваме технологиите (в частност висока технология и интернет) в пълния им потенциал, а главно за забавление. Все пак технологичните решения мога да бъдат полезни в нашите действия за по-справедлив свят, ако имаме необходимата чувствителност и познания. Части от модула са насочени конкретно към този въпрос.

Модулът се състои от 19 упражнения, които фасилитират пътя на младите хора към глобално гражданство, следвайки подхода на 6-те стъпки. Много от упражненията могат без проблем да се използват извън рамките на темата за технологиите. На няколко места модулът предлага използването на технологични решения (безплатни софтуер и приложения), за да могат да се доразвиват компетенциите на младите хора за използване на достъпни технологии за адресиране на социални проблеми.

Цели и задачи на модула:

Главната цел на модула е да насочи участниците към процес на учене около темата за технологиите и тяхната връзка с различни глобални проблеми.

Конкретните задачи на модула са:

1. Изграждане на хоризонтални компетенции на глобалното образование сред младите хора (отбелязани в таблицата по-долу), заедно с насърчаването на някои дигитални умения;
2. Повишаване на разбирането на младите хора по някои различни глобални въпроси, свързани с темата за технологиите;
3. Изграждане на знания, умения и чувствителност сред младите хора за предприемане на действия по глобални проблеми, свързани с технологиите.

Брой участници:

12-25

Продължителност и времеви изисквания:

Общото времетраене на модула е 14 астрономически часа (около 18 училищни часа от 45 минути).

Модулът трябва да се покрие в най-малко 9 срещи. Разпределението на времето, представено долу, предвижда всяка среща да бъде между 1 и 2 часа. Това разпределение е примерно и може да бъде променено. Има две упражнения, които изискват предварителна работа и подготовка от участниците – *Симулация „Глобални лидери“* и *Онлайн и офлайн проучване*. Задачите за тези упражнения трябва да бъдат дадени по време на предходна среща.

Предложение за работна програма

N	Събитие/ среща	Стъпка	Име на упражнението	Време за упражнението	Време за събитие
1	Среща 1	Стъпка 1	Какво е глобален гражданин?	30 мин.	1 ч., 45 мин.
		Стъпка 1	Попълни (Част 1)	30 мин.	
		Стъпка 1	Персонажи (Част 1)	45 мин.	
2	Среща 2	Стъпка 1	Около училището	45 мин.	1 ч., 45 мин.
		Стъпка 2	Как достига до нас?	1 час	
3	Среща 3	Стъпка 2	Обясни думата	45 мин.	1 ч., 45 мин.
		Стъпка 2	Изследване чрез театър	1 час	
4	Среща 4	Стъпка 2	Симулация „Глобални лидери“	1 час	1 ч.
5	Среща 5	Стъпка 3	Да бъдеш критичен	1 час	1 ч.
6	Среща 6	Стъпка 3	Онлайн и офлайн проучване	45 мин.	1 ч., 45 мин.
		Стъпка 3	Виртуална мисловна карта	1 час	
7	Среща 7	Стъпка 4	Решения отдолу-нагоре	1 час	1 ч.
8	Среща 8	Стъпка 4	Спасителен план	1 час	2 ч.
		Стъпка 4	Ако не е на видео… (част 1)	1 час	
		Стъпка 5	Действие		
9	Среща 9	Стъпка 6	Ако не е на видео... (част 2)	10 мин.	2 ч.
		Стъпка 6	Внос / износ	30 мин.	
		Стъпка 6	Дай пет	20 мин.	
		Стъпка 6	Попълни (част 2)	30 мин.	
		Стъпка 6	Персонажи (част 2)	30 мин..	

Преглед на упражненията и тяхното отношение към образователни компетенции

Компетенции от образователната рамка на GlobaLab / Упражнения на модула		Да познаваш себе си	Личностно развитие	Поддържане на взаимоотношения	Разбиране на глобални връзки	Ангажираност с правата на човека	Поставяне под съмнение на стереотипи	Уважение към околната среда	Критично мислене	Поддържане на собствено мнение	Съчувствие	Солидарност	Креативност	Активно участие	Действие
Име	Стр.														
Какво е глобален гражданин?	54	X		X	X	X									
Попълни (Част 1)	56	X	X												
Персонажи (Част 1)	59	X			X					X					
Около училището	62	X		X	X										
Как достига до нас?	63		X	X	X	X			X	X					
Обясни думата	65		X	X	X					X					
Изследване чрез театър	66		X	X	X	X	X				X	X			
Симулация „Глобални лидери“	68		X	X	X				X	X		X			
Да бъдеш критичен	69			X					X	X					
Онлайн и офлайн проучване	72			X					X	X					
Виртуална мисловна карта	73				X				X			X			
Решения отдолу-нагоре	74		X	X	X					X			X	X	X
Спасителен план	75			X						X			X	X	X
Ако не е на видео… (част 1)	77			X									X	X	X
Ако не е на видео… (част 2)	78	X	X												
Внос / износ	79	X	X												
Дай пет	80	X	X												
Попълни (част 2)	82	X	X												
Персонажи (част 2)	83	X			X					X					

Какво е глобален гражданин?

Стъпка: Първа - Свържи се!

Време: 30 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Стая, която позволява движение и седене в кръг;
- Разпечатани определения за глобален гражданин (приложено).

Описание на упражнението:

1. Разпечатайте или копирайте определенията за глобален гражданин (в приложението) и ги разпръснете на различни места в стаята.
2. Помолете участниците да обиколят стаята индивидуално, да прочетат всички определения и да застанат до това, което най-много харесват. Съберете няколко мнения от хора, стоящи до различни определения.
3. Сега помолете участниците да обиколят пак и да застанат до определението, което те чувстват, че се отнася най-силно за тях лично. Съберете няколко мнения от хора, стоящи до различни значения.
4. Помолете хората да седнат в кръг за кратко осмисляне с примерни въпроси:

- Ако хората са сменили позициите си между двата кръга, защо са го направили?
- Има ли определения, които си противоречат и кои? Как избрахте?
- Има ли хора, които не се определят като глобални граждани и защо?
- Липсва ли нещо в определенията и какво?
- Определенията показват какви са глобалните граждани сега или какви искаме да бъдат? Каква е разликата и как можем да я преодолеем?
- Каква роля играят технологиите в живота на глобалните граждани?
- Биха ли били възможни глобалните граждани без технологии и защо? Имало ли е глобални граждани преди интернет и кои? Каква е разликата с глобалните граждани днес?

Допълнителни коментари:

Ако на групата й харесва темата, можете да ги помолите да направят собствени определения за глобален гражданин, като използват части от другите определения или свои думи.

Упражнението е универсално и може да се използва без значение от темата („Технологии“ или друга). Но на участниците могат да се задават допълнителни въпроси във връзка с определена тема, подобно на последните две въпроса по-горе.

Приложение: Определения за Глобални Граждани

Глобалният гражданин е някой, който се възприема като част от световната общност и чиито действия допринасят за изграждането на по-добър свят.

Адаптирано от http://www.kosmosjournal.org/article/what-does-it-mean-to-be-a-global-citizen/

Глобалният гражданин е човек, който се възприема повече като гражданин на света, отколкото като гражданин на конкретна държава. Неговите права и задължения са свързани не с държава, а с човечеството като цяло.

Адаптирано от https://en.wikipedia.org/wiki/Global_citizenship

---

Глобалните граждани уважават себе си и другите, независимо къде живеят. Те обмислят внимателно какво е справедливо и как да се намалят вредите към планетата.

Адаптирано от http://www.ideas-forum.org.uk/about-us/global-citizenship

---

Глобалният гражданин НЕ е някой без идентичност, а някой, който е горд със своята и култура и история, но е отворен към модерния свят.

Адаптирано от Mozah bint Nasser Al Missned

Глобалният гражданин е човек, който разбира какви са ползите от това да участва в глобалния свят, но също разбира какви са отговорностите му към този свят и ги изпълнява.

Адаптирано от https://www.globalab.org/global-citizenship

Попълни (Част 1)

Стъпка: Първа - Свържи се!

Време: 30 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Разпечатани листи за самооценка за всички участници (приложени);
- Химикали/моливи с еднакъв цвят за всички участници.

Описание на упражнението:

1. Обяснете на участниците, че ще преминат през дългосрочен учебен процес и че накрая трябва да знаят дали всъщност този процес им е дал нещо. Обяснете, че този учебен процес е базиран върху специфична образователна рамка, направена за да образова глобални граждани (позовете се на предишното упражнение, ако е приложимо).
2. Раздайте листите със самооценките и помолете участниците да ги попълнят. Постарайте се да обясните всички думи, термини и фрази, които може да не разбират, подкрепете с примери. Уверете се, че използват един и същ цвят (например синьо). Дайте им достатъчно време.
3. В края помолете участниците да отбележат по уникален начин своите листи, за да могат да ги познаят в края на процеса, което ще бъде седмици по-късно. Ако нямат нищо против, могат да си напишат името.

Допълнителни коментари:

Запазете листите и ги представете наново в края на процеса с упражнението „Попълнете (Част 2)“.

Това упражнение е универсално и може да се използва като стартова точка и упражнение за оценка за всички модули тук, както и за други учебни процеси, които са базирани върху образователната рамка на GlobaLab.

Приложение: Лист за самооценка

Компетентност	Основни черти	Отбележете нивото, като 1 е най-ниско/слабо, а 10 – най-високо/силно									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Да познаваш себе си	Способност да описвам собствената си идентичност										
	Способност да оценявам личните си силни и слаби страни										
	Способност да виждам личната си роля в глобалния свят										
	Чувство за собствената си важност										
	Умения за учене										
Личностно развитие	Умения за справяне с предизвикателства										
	Умения за осъзнаване на собствените си грешки										
	Умения за осъзнаване на собствените си грешки										
	Търпение										
	Постоянство										
	Кураж										
Поддържане на взаимо-отношения	Успешна комуникация										
	Сътрудничество с други										
	Разрешаване на конфликти										
Разбиране на глобални връзки	Разбиране на глобални взаимозависимости										
	Разбиране на връзката между местното и глобалното										
	Създаване на лично отношение с глобалното										
	Умения за изучаване на обхвата и последствията от глобалните въпроси										
	Умения за мислене отвъд националните граници										
Ангажираност с равенството и правата на човека	Разбиране на правата на човека и начините за защита										
	Уважение към всеки човек										
	Ангажираност да се отнасям с всеки човек с уважение										
	Приемане на различието										
Поставяне под съмнение на стереотипи и предразсъдъци	Разбиране на ефекта от стереотипи и предразсъдъци										
	Умения за поставянето им под съмнение										
	Умения за справяне със социални и културни различия										
Уважение към околната среда	Разбиране за ефекта от моето поведение върху околната среда										
	Ангажираност с устойчивото развитие										
Критично мислене	Ангажираност с устойчивото развитие										
	Разбиране за различните източници на информация										
	Критична оценка и умения за поставяне на някои информации под въпрос										

Компетентност	Основни черти	Отбележете нивото, като 1 е най-ниско/слабо, а 10 – най-високо/силно									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Поддържане на собствено мнение	АУмения за изграждане на лично мнение, базирано на аргументи										
	Умения за изразяване на мнение и дебатиране										
	Широкоскроеност										
	Умения за слушане, осмисляне и приемане на различни гледни точки										
Съчувствие	Умения да се поставя на мястото на някой друг										
	Умения да се застъпя за справедливост										
Солидарност	Колективно мислене										
	Умения за показване на солидарност										
	Ангажираност за социална справедливост чрез собственото си поведение										
	Умение да се контролира и притъпява собствения егоизъм										
Креативност	Умения за измисляне на иновативни решения на проблеми										
	Умения за влагане на креативност в различни действия										
Активно участие	Умения за планиране на различни действия и приоритизиране										
	Умения за правене на умни и информирани решения										
	Умения за сътрудничество и разпределяне на задачи с други										
Действие	Знания за различни начини, по които да се противопоставя на несправедливост										
	Мотивация да допринеса за социална промяна										
	Уважение на доброволчеството										
	Умения за поемане на инициатива и въвличането на други										

Персонажи (Част 1)

Стъпка: Първа - Свържи се!

Време: 45 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Стая, която позволява движение и седене в кръг;
- Листи хартия и химикали/моливи за всички участници;
- Разпечатани персонажи от видео игри (по желание; приложение).

Описание на упражнението:

1. Помолете участниците да си намислят любим персонаж – може да бъде от книга, филм, сериал, видео игра. Помолете ги да го нарисуват или да напишат името му на лист хартия.
2. Помолете участниците да помислят как техният любим персонаж се свързва с разбирането за глобален гражданин, както е разгледано в предишните упражнения. Помолете ги да помислят за всички начини, по които персонажът е или не е глобален гражданин. Помолете ги да напишат тези точки или да нахвърлят ключови думи.
3. Поканете участниците да споделят своите мисли (ако групата е по-голяма и нямате много време, може да ги разделите в малки групи, в които да споделят). Започнете дискусия с помощта на примерни въпроси:

- Какво разбрахте за персонажите си? Какво ги прави глобални и какво не? Дайте примери.
- Трябва ли персонажите да бъдат по-глобални и защо?
- По какви критерии избирахте любимите си персонажи?
- Ако не сте се замисляли преди колко са глобални персонажите, защо смятате, че е така?

Допълнителни коментари:

Ако групата не се познава, упражнението може да се използва и като въведение. В този случай участниците трябва да представят и себе си, и персонажите си.

Може да съберете листите на участниците и да ги използвате в „Персонажи (Част 2)“.

За да подсилите още повече темата за технологиите, може да се фокусирате само върху герои от видео игри. За да се получи успешно, уверете се, че по-голямата част от участниците играят видео игри. Тези, които не играят, могат да използват примерните приложени герои, но също да помислят за популярни герои като Супер Марио.

Приложение: Персонажи от видео игри

Аше *(League of Legends)*[6]

Фигура 3

Като дете, Аше винаги е била мечтател. Тя се възхищавала на изоставените крепости на нейните предци и прекарвала часове до огъня, слушайки разкази за легендарните шампиони на Фрелюрд. Въпреки че майка й я укорявала заради нейната глупост, Аше се заклела, че един ден ще се присъедини към разпръснатите и войнствени племена от тундрата. Тя знаела в сърцето си, че ако нейните хора се съберат заедно още веднъж, отново ще достигнат величие.

Когато Аше била още на 15 години, майка й била убита, докато водела племето си на мисия. Така изведнъж ролята на водач била възложена на Аше и тя взела трудното решение да последва детската си мечта, вместо да търси отмъщение за смъртта на майка си.

Заради нейния план за мирно обединение племето на Аше се разраства и става най-голямото в Фрелюрд. Познавани сега като Аваросите, те все още са заедно.

„Едно племе, един народ, един Фрелюрд.“ -- Аше

Артас *(Warcraft)*[7]

Фигура 4

Артас, престолонаследник на Лордаерон и Рицар на сребърната ръка, е синът на крал Теренас Менетил II. Той бил обучаван като паладин, но след това се превърнал в едно от най-могъщите и зли същества.

Артас бил мъж на действието. Той бил вдъхновяващ владетел, водещ хората си чрез пример. В разговори с други герои той изглеждал остроумен и сговорчив, но все пак способен да държи на решенията си и да кара другите да ги приемат. Артас също така имал силно чувство за лоялност към хората си и кралството.

Винаги търсил одобрението на другите (например на баща си) и често се чувствал недооценен. Намеренията му били добри.

След смъртта на баща му Артас започнал да твърди, че вече не чувства разкаяние, срам или съжаление.

„С удоволствие ще понеса всяко проклятие, за да спася родината си.“ -- Артас

---

6 Снимка и преработен текст от http://gameinfo.na.leagueoflegends.com/en/game-info/champions/ashe/#champion-lore

7 Снимка и преработен текст от http://wowwiki.wikia.com/wiki/Arthas_Menethil

Лара Крофт[8] *(Tomb Raider 2013)*

Фигура 5

Лара е дъщерята на известния британски археолог Ричард Крофт. В тийнейджърските си години тя често ходела с родителите си на експедиции и така решила да учи археология в известния Лондонски университет.

Лара от самото начало била книжен плъх – много сериозна студентка, която не се разбирала много с връстниците си. Тя била самотник и се чувствала неудобно, когато хората й обръщат внимание.

Баща й я учил с години на полеви умения: алпинизъм и катерене, първа долекарска помощ, стрелба с лък, боравене с огнестрелно оръжие и оцеляване в пустошта.

Младата Лара била принудена да заздрави характера си, докато била на Ямматай – остров с хиляди опасности и ужаси. Така самата тя открила колко силна и невероятно способна е.

„Трябваше да убия някои от тях, нямах избор (...) Плашещо е колко лесно беше.“ -- Лара

Ецио *(Assassin's Creed)*[9]

Фигура 6

Ецио Аудиторе да Фиренце (1459 – 1524) бил флорентски благородник по времето на Ренесанса, както и ментор на Италианското асасинско братство.

Първоначално Ецио позволявал на емоциите му да му влияят до такава степен, че да оскверни трупа на Виери де Пази точно след смъртта му. Ецио обаче се научил да контролира гнева си преди да стане Главен асасин.

Когато дошло времето за Ецио да се изправи срещу Родриго Боржа, той вече бил станал по-отдаден на ролята си на асасин и бил спрял да използва отмъщението като мотивация. Той станал по-съсредоточен върху това да насади чувство на братство между учениците си и любов към културите, които те защитавали от Темплиерите. Той също така пощадявал животите на няколко от мишените си.

Ецио бил и силно лоялен към семейството си. Винаги поставял защитата на майка си и сестра си пред своята собствена безопасност и предаността си към Асасините.

„Нищо не е истина, всичко е позволено“ -- Ецио

8 *Снимка и преработен текст от http://www.writeups.org/lara-croft-tomb-raider/*

9 *Снимка и преработен текст от http://assassinscreed.wikia.com/wiki/Ezio_Auditore_da_Firenze*

Около училището

Стъпка: Първа - Свържи се!

Време: 45 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Училищна обстановка, за предпочитане след учебните часове.

Описание на упражнението:

За да се направи връзка между местното и глобалното, участниците трябва да изследват местното – в този случай училищната обстановка.

1. Започнете с въпрос към участниците какво разбират под термина „технология“ и ги помолете да дадат примери. Ако е нужно, дайте определения за технология: *Прилагането на научни знания за практически цели, особено в промишлеността. Машини и устройства, разработени чрез научни знания.* (Уикипедия).
2. Уверете се, че разбирането на участниците не се ограничава само до високата технология.
3. Разделете участниците на групи и ги изпратете да се разходят из училището със задачата да намерят физически и нематериални доказателства/връзки с темата за технологиите. Инструктирайте ги да потърсят примери за използване на технологията в училищна среда и им напомнете, че не е нужно да е напреднала технология и че може дори да не е свързана с електричество. Ако имат апарати и телефони, можете да ги помолите да направят снимки. Дайте им достатъчно време да разгледат и ги предупредете за всякакви правила, които може да трябва да спазват в зависимост от ситуацията (да бъдат тихи, ако има училищни дейности; да не напускат училищния двор и др.)
4. След като групите се върнат (не забравяйте да им дадете определен час или период), ги помолете да представят откритията си група по група. Дискутирайте, използвайки примерни въпроси:

- Училището използва ли технологии и какви?
- Откъде идва тази технология? Не само физически, а и кой я е измислил?
- Бяхте ли изненадани от броя връзки, който училището има с темата и защо?
- Какво беше най-изненадващото откритие и защо?
- Ако не сте се замисляли досега за връзките на училищната среда с темата, защо мислите, че е така?
- Доказателствата, които сте намерили, правят ли училището глобално и защо/защо не?
- Ако нашата държава е изолирана физически и информационно от останалата част от света, как би изглеждало училището? Какви технологии би имало и какво би липсвало?

Допълнителни коментари:

Ако условията не позволяват на учениците да напуснат стаята, може да се направи модификация, където те разглеждат стаята и всички предмети, плакати и материали, които са на показ там (не е препоръчително).

Може да използвате упражнението и с други теми, не само с темата за технологиите. По време на дискусията, променете въпросите и/или махнете въпросите, които се отнасят конкретно към технологията.

Как достига до нас?

Стъпка: Втора - Избери въпрос!

Време: 1 час

Изисквания за пространство и материали:

- Стая, която позволява седене в кръг и работа в малки групи;
- Копия на Списъка с проблеми – поне един на група (приложен);
- Постери и маркери.

Описание на упражнението:

1. Разделете участниците на малки групи (до 4 човека). Раздайте технологични джаджи (например мобилен телефон, таблет – може да ползвате и лични на участниците) на всяка група и помолете участниците да си представят пътешествието на този предмет до ръцете им. Помолете ги да бъдат колкото се може по-подробни и да начертаят това пътешествие на постер – идеите и технологичния дизайн на предмета, материалите, от които е направен, къде са добити и от кого, какво се е случило след това. Дайте им свобода да използват интернет и всеки друг наличен източник на информация, за да изпълнят задачата.
2. Препоръчително е да направите собствено проучване (препоръчва се използването на интернет), за да сте сигурни, че можете да допринесете към важни аспекти. След като са готови, помолете групите да представят постерите си.
3. Представете Списъка с проблеми (приложен) и дайте поне един екземпляр на всяка група. Помолете ги да помислят, обсъдят и решат дали изброените глобални проблеми са свързани с пътешествието на предмета, който те са проучвали и как. Уверете се, че можете да обясните накратко всеки проблем, в случай, че участниците попитат.
4. Оставете групите да представят направеното и ги включете в дискусия с примерни въпроси:

- Как се чувствате и какво научихте?
- Мислите ли обикновено откъде идват нещата, които използваме, и защо?
- Ако откриерм, че нещата, които НИЕ използваме, са свързани с няколко глобални проблеми, това значи ли, че НИЕ имаме влияние и върху решаването им? Защо? Как?

Допълнителни коментари:

Мобилните телефони са много удобни за проучване, в този случай можете да се запознаете с въпроси като „конфликтните минерали“, използвани в повечето мобилни телефони и други устройства със светещ екран. Уверете се, че се обръща внимание не само на материалите, но също и на достъпа до проучване, информация, ноу-хау, модели и дизайни, нужни за направата на технологии. Помислете с участниците как знанието (не) се предава през граници, кой има (нямат) достъп до него и защо това е важно.

Упражнението може да се използва и за други теми, в зависимост от предмета, който давате на участниците – може да е например продукт, храна, дреха и др.

Приложение: Списък с проблеми

Замърсяване на околната среда

Използване на природни ресурси

Устойчиво развитие

Биоразнообразие

Човешки права

Трудови права

Детски труд

Свръхпотребление

Права на животните

Бедност и глад

Разпределение на богатство между страните

Здраве

Търговия

Активно гражданство

Междукултурен диалог

Социална справедливост

Консуматорство

Равенство между половете

Преселване

Достъп до знание

Отпадък (вкл. е-отпадъци)

Познай думата

Стъпка: Втора - Избери въпрос!

Време: 45 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Стая, която позволява седене в кръг и работа в малки групи;
- Листчета хартия и маркери;
- Хронометър (по желание).

Описание на упражнението:

Това упражнение позволява на участниците да помислят за по-конкретните проблеми, които съставляват една голяма тема, а и да се забавляват, докато ги обясняват един на друг.

1. В началото обяснете на участниците, че темата за технологиите е огромна и за да можем да я разгледаме, ще трябва да я разбием на по-малки проблеми.
2. Разделете участниците в малки групи и помолете всяка група да помисли за проблемите, които обхващат темата за технологии. Могат за използват проблемите от предишното упражнение за вдъхновение (ако е приложимо), но е много важно да използват и собствения си опит и местната реалност.
3. Дайте им време и обиколете групите, за да ги насочите и да им дадете примери, ако е нужно. Всеки проблем, за който се сетят, трябва да е четливо написан на отделено листче хартия.
4. Когато групите са готови, помолете ги да представят, играейки „Познай думата“ – един човек се опитва да обясни на другите проблем, без да говори, а използвайки езика на тялото. Ако искате, сложете времево ограничение и бройте точки. Във всеки случай записвайте всички проблеми на постер. След като всички групи са представили, може да използвате след това пълния списък с проблеми.
5. Дискутирайте със следните примерни въпроси:

- Хареса ли ви упражнението и как ви се сториха резултатите?
- Има ли липсващи проблеми и кои?
- Защо е важно да разглеждаме малките проблеми на големите теми?

Допълнителни коментари:

Ако участниците се затрудняват да разбият голямата тема на проблеми, ги помолете да помислят как тази тема се възприема от различни социални групи – например различни народности, различни възрастови групи, хора с различни доходи и др. В случай, че групите се затруднят с идентифицирането на малките проблеми, можете да ги насочите към различни посоки: използване на природни ресурси, достъп до технология, детски труд в производствената верига, интернет защита, прекомерно използване на телефони, зависимост от технологии и др.

Упражнението може да се използва с всяка друга тема.

Изследване чрез театър

Стъпка: Втора - Избери въпрос!

Време: 1 час

Изисквания за пространство и материали:

- Стая, която позволява седене в кръг, театрално подреждане и работа в малки групи;
- Копия на 4-те части от приложението – поне по едно копие на група.

Описание на упражнението:

Използвайки театър, това упражнението разглежда различни аспекти на концепцията за *технологична справедливост*.

1. Разделете участниците на малки групи (3-5 човека) и използвайте приложените материали, за да зададете на различни групи три проблема, свързани с *технологичната справедливост*.
2. Помолете групите да си представят как проблемите, които са получили и са описани по-абстрактно, се отразяват върху ежедневния живот на хора по света. Те трябва да измислят и изиграят една такава ежедневна ситуация като кратка театрална пиеса. Може да обсъдите проблема по-дълбоко след всяко представление или да обсъдите всички проблеми след всички представления.
3. След представленията, представете определението за технологична справедливост (част 4, приложено) и го обсъдете заедно с участниците. Попитайте ги как разбират всяка точка.
4. Накрая дискутирайте с помощта на следните въпроси:

- Как намирате идеята за технологична справедливост? Какво ви и не ви харесва в нея?
- Реалистично ли е „всеки да има достъп до технологии, съществени за живота“? Защо?
- Твърди се, че достъпът до интернет ще стане основно човешко право до 2023г. По какъв начин това се връзва с идеята за технологична справедливост?
- Защо технологичните проучвания се случват главно в Глобалния север? Опитайте се да измислите колкото се може повече причини. (И, не, хората от Глобалния север не са „по-умни по принцип“!)
- Намерете примери за технологични иновации, които са се появили в Глобалния юг. Важно е да не се мисли за тази част на света като „бедно“, „необразовано“, „недоразвито“ и „тъжно“ място.
- Как се чувствате спрямо упражнението и какво научихте?
- Как успяхте да си представите как големи проблеми имат ефект върху ежедневието на хората? Какъв опит използвахте?
- Ако проблемите засягат хората, тогава обратното също ли е истина? Как могат хората да влияят на проблемите? Как можем ние да влияем?

Приложение: Аспекти и определение за технологична справедливост[10]

• *Част 1: Неравен достъп до съществуващи технологии*

Милиарди хора по света все още нямат достъп до технологии, които могат да им помогнат да задоволят основните си нужди. Енергийният сектор ни снабдява с чист пример: 1.2 млрд души нямат достъп до електричество, въпреки че съществуват технологията, знанието и средстава за всички на планетата да имат достъп до някаква форма на енергия.

Подобряването на енергийния достъп е съсредоточен върху свързването на домакинствата към електрическата мрежа. Този подход често пренебрегва тези хора, които живеят в отдалечени, селски райони, където включването в мрежата не е приоритет, нито е възможно в някои случаи. Това значи, че за милиони хора достъпът до енергия ще е толкова труден, колкото е бил преди векове.

• *Част 2: Иновации, които пренебрегват бедните*

Един трилион долара са инвестирани в проучване и технологично развитие през 2010 г. Тази инвестиция остава най-вече физически разположена в Глобалния север и се управлява от пазара, а не от глобалните приоритети за развитие. Проучванията в здравеопазването е един чист пример за това: само 10% от световните разходи за здравни проучвания са посветени на проблемите, които засягат 90% от населението на света – това е т.нар. пропаст 10/90. Една положителна тенденция е растящия дял на проучване и развитие в Глобалния юг, но капацитетът за проучване се нуждае от допълнително подсилване. В противен случай държавите и хората от Глобалния юг все още ще трябва да разчитат на технологичен трансфер от Севера, което може да създаде зависимост.

• *Част 3: Неустойчива употреба на технологии*

Употребата на технологии може да има и положително, и негативно въздействие върху нас, върху тези, с които делим планетата и върху бъдещи поколения. Тези, които произвеждат и използват технологии, не винаги поемат всички разходи за производство и употребата. Един пример е промяната в климата, която е отчасти причинена от систематична зависимост към технологии, базирани на изкопаеми горива. Едни от най-бедните хора, често в държави с ограничен достъп до същите тези технологии, най-често понасят унищожителните ефекти на промяната в климата. Тези хора, както и следващите поколения, ще бъдат принудени да се справят с влиянията върху природата от технологичните избори, които правим днес.

• *Част 4: Определение за Технологична справедливост*

Свят с технологична справедливост е такъв, в който:

Всички имат достъп до съществуващи технологии, които са съществени за живота; и

Фокусът на усилията за иновации и развиване на нови технологии е върху преодоляването на най-големите предизвикателства, с които светът се сблъсква днес: край на бедността и осигуряването на устойчиво бъдеще за всички на нашата планета.

---

10 *Приложение (с адаптации) от http://infohub.practicalaction.org/oknowledge/handle/11283/556995*

Симулация „Глобални лидери“

Стъпка: Втора - Избери въпрос!

Време: 1 час

Изисквания за пространство и материали:

- Стая, която позволява седене в кръг и работа в малки групи;
- Постери и маркери;
- Лаптоп и проектор (по желание).

Описание на упражнението:

1. Разделете участниците на групи и им кажете, че ще бъдат част от конференция на глобални лидери, посветена на технологиите.
2. Всяка група трябва да избере един конкретен проблем/аспект, свързан с технологиите, а може и фасилитаторът да зададе проблеми на групите (използвайте генерираните проблеми от предишни упражнения, особено от „Познай думата“). Би било добре, ако групите получат задачите си предварително, за да могат да се подготвят по-добре (в този случай могат да подготвят и презентации).
3. Обяснете, че целта на конференцията е всички участници да се съгласят за важността на един проблем като най-важен. Групите трябва да се убеждават едни други, че техният проблем е важен и оказва влияние върху много хора, затова трябва да се справят с него. Насърчете участниците да бъдат креативни в подготвянето и представянето на презентациите, за да могат да впечатлят останалите.
4. Всяка група трябва да представи своя проблем в рамките на 5-8 минути. Можете да ръководите конференцията или да назначите модератор от участниците (не трябва да е част от група). След всяка презентация трябва да има малко време за въпроси и отговори и дискусия. Ако е нужно, представете правила за дебата, които модераторът трябва стриктно да следва.
5. След презентациите и дебатите участниците гласуват за всеки проблем и този с най-много гласове ще бъде проблемът, който ще се разглежда по-нататък и върху който ще се работи в останалата част от модула.
6. След като е взето решение, се уверете, че участниците са се успокоили и са извън ролите си. Дискутирайте, използвайки следните примерни въпроси:

- Как се чувствате?
- Какво беше качеството на презентациите? Групите бяха ли подготвени? Какво можеше да се направи по-добре?
- Какво беше качеството на дебата? Бяха ли нарушени правила, кои и защо? Това как повлия на цялостния процес?
- Всички ли са доволни от резултатите? Какви компромиси бяха направени?
- Какъв е смисълът от избирането само на един проблем? Не може ли да се работи с всички?

Допълнителни коментари:

Разглеждайки темата за технологиите, можете да бъдете по-точни и да поставите участниците в ситуацията на „Съвет на директорите в Google“. Съветът трябва да реши кой глобален проблем, свързан с технологията, трябва да получи вниманието на компанията, да се проучи и адресира. Във всички случаи се уверете, че проблемите, върху които групите работят, влияят на тяхното местно ежедневие.

Да бъдеш критичен

Стъпка: Трета - Проучи повече!

Врема: 1 час

Изисквания за пространство и материали:

- Стая, която позволява седене в кръг и работа в малки групи;
- Разпечатани материали (приложени).

Описание на упражнението:

1. Разделете участниците на групите и дайде на всяка група текст, който е явна манипулация и е свързан с някои от най-популярните митове, засягащи технологията и глобализацията (приложено). Дайте им време да прочетат и обсъдят въпросите.
2. Оставете всяка група да представи основните точки от дискусията си и обсъдете заедно, използвайки следните примерни въпроси:

- Как се чувствате?
- Сблъсквали ли сте се с подобни ситуации в живота? Какви и къде? Как се справяте с тях?
- Вярвате ли повече на дадена информация, ако има визуални материали (снимки, видео)? Защо? Това специфичен критерий за истинност ли е?
- Какво трябва да направим преди да повярваме, че определена информация е факт? (Работете с участниците, за да направите списък)
- Какво може да ни каже за валидността на информацията нейният източник?
- Защо някой би излъгал или манипулирал информация? Какъв е техният интерес? Случва ли се нещо по-мащабно и какво е то?
- Какво можем да направим за това?

3. Преминете към по-специфични въпроси за технологията:

- Всички цитирани източници са фалшиви, но самите текстове са автентични, но от други източници. Това беше ли объркващо и как ви кара да се чувствате? Как разбираме истинския източник на дадена информация?
- Един от фалшивите „източници“ в упражнението е Уикипедия. Колкото и да е полезна, Уикипедия не винаги е най-надеждният източник на информация. Защо? Как работи Уикипедия, как се генерира съдържание? Кой отговаря за съдържанието?
- Защо има много теории за конспирация около технологиите?
- Технологията плаши ли хората повече, отколкото природата го прави и защо?
- Как, използвайки технологии, можем да избягваме да бъдем манипулирани? (незабавно търсене на други източници, проверяване на собственост на медии, търсене на различни перспективи, проверяване на произхода на снимки и материали)

Приложения: Материали за фалшиви новини[11]

Бележка: Всички медийни източници, цитирани в приложението, са НЕВЕРНИ!

ЧАСТ 1: Микрочипове

През май 2014 г. децата из цяла Европа ще бъдат принудени да имат подкожен РФИД чип.

Обществени клиники в Европейския съюз ще бъдат инструктирани. Въпросният чип ще бъде даван заедно с акта за раждане.

Този чип също така ще бъде GPS предавател, който ще бъде поставен с микробатерия за еднократна употреба на всеки 2 години в държавни клиники. Прагът за грешки на GPS чипа е 5 метра, което е доказателство, че е отличен.

Ще бъде свързан директно със сателит, който ще ръководи мрежите. Прогнозира се, че този чип ще бъде задължителен за всички деца, родени след май 2014 г.

Източник: CNN

Въпроси за дискусия:

- *Вярна ли е информацията? Как знаем това?*
- *Кои са знаците, които подсказват, че информацията може да е вярна?*
- *Кои са знаците, които подсказват, че информацията може да не е вярна?*
- *Как можем да сме сигурни дали е вярна, или не?*

ЧАСТ 2: Facebook

Фейсбук пусна цена за членство. $9.99 на месец за златно членство, $6.99 на месец за сребърно членство, $3.99 на месец за бронзово членство, безплатно, ако копирате и изпратите това съобщение преди полунощ. Когато влезете във Фейсбук утре сутрин, ще бъдете попитани за информация за начина на плащане... Официално е, беше дори по новините. Фейсбук ще започне да взима пари заради новите промени в профилите. Ако копирате това на стената си, иконката Ви ще стане синя и Фейсбук ще бъде безплатен за Вас. Моля, разпространете това съобщение, ако не, Вашият профил ще бъде изтрит, ако не платите!

Източник: Facebook

Въпроси за дискусия:

- *Вярна ли е информацията? Как знаем това?*
- *Кои са знаците, които подсказват, че информацията може да е вярна?*
- *Кои са знаците, които подсказват, че информацията може да не е вярна?*
- *Как можем да сме сигурни дали е вярна, или не?*

---

11 Части 1, 2, 3 са цитирани и развенчани в http://www.snopes.com/
Част 4 от http://www.geoengineeringwatch.org/scientist-speaks-on-the-record-about-haarp-caused-floods/

ЧАСТ 3: Война

Украински държавни служители потвърдиха, че ядрен взрив е бил забелязан в Украйна в неделя. От района не идват други новини.

Три току-що качени видеа показват малкия ядрен взрив. Нищо повече не се знае до този момент, включително това кой е изстрелял оръжието и срещу кого.

Изглежда, че материалите произлизат от разкъсаната от война Украйна, където сепаратисти се опитват да върнат контрола върху бившата съветска нация на Русия.

Новата военна доктрина на Русия запазва правото да използва ядрени оръжия в условия на атака, която заплашва съществуването на държавата.

Източник: BBC

Въпроси за дискусия:

- *Вярна ли е информацията? Как знаем това?*
- *Кои са знаците, които подсказват, че информацията може да е вярна?*
- *Кои са знаците, които подсказват, че информацията може да не е вярна?*
- *Как можем да сме сигурни дали е вярна, или не?*

ЧАСТ 4: ХААРП

"Днес системата на ХААРП беше спряна, очаквайте земетресения в следващите няколко дни", съобщи сръбският професор и учен Велимир Абрамович по време на радио предаване на 19-ти май.*

Според Абрамович, докато дъждът валял в Сърбия, нямало нито една гръмотевица, което е много необичайно. Той казва, че дъждът, който падал, не изглеждал като нормален дъжд, а по-скоро сякаш някой излива цял плувен басейн с всяка секунда. Това, според професор Абрамович, са характерни черти на изкуствено създадени метеорологични условия, направен от ХААРП системите.

„Изглеждаше все едно небето се отвори и море от вода се изля от него. Това не бяха дъждовните капки, които по принцип би очаквал да видиш. Това беше метеорологичен модел, който не е нито първият, нито ще бъде последният от ХААРП", казва Абрамович.

Източник: Wikipedia

**ХААРП е Програма за високочестотни активни изследвания на полярното сияние – американска научноизследователска програма, занимаваща се с йоносферата.*

Въпроси за дискусия:

- *Вярна ли е информацията? Как знаем това?*
- *Кои са знаците, които подсказват, че информацията може да е вярна?*
- *Кои са знаците, които подсказват, че информацията може да не е вярна?*
- *Как можем да сме сигурни дали е вярна, или не?*

Онлайн и офлайн проучване

Стъпка: Трета - Проучи повече!

Време: 45 мин. (изисква предварителна групова работа)

Изисквания за пространство и материали:

- Стая, която позволява седене в кръг.

Описание на упражнението:

Участниците вече са избрали проблем, с който да работят, по време на Симулацията „Глобални лидери“. Това упражнение подтиква участниците да проучат повече.

1. Разделете участниците на групи от 3-4 човека, като всяка група има задачата да събере колкото се може повече информация за избрания проблем. Трябва да имат поне 1 или 2 седмици да направят своето проучване. Едната половина от групите има правото да използва интернет, другата – не.
2. След като направят своето проучване, помолете групите да представят данните си (помолете екипите, които презентират по-късно, да презентират информация, която досега не е давана от другите групи).
3. Дискутирайте, използвайки следните примерни въпроси:

- Какво научихте от вашето собствено проучване и от това на другите?
- Кои екипи имаха по-трудна задача – тези с достъп до интернет или тези без?
- Имаше ли разлика между информацията, намерена от екипите онлайн и офлайн? Каква беше тя и защо?
- Какъв е нашият обикновен начин за търсене на информация? Има ли проблематични аспекти от него и какви?

Виртуална мисловна карта

Стъпка: Трета - Проучи повече!

Време: 1 час

Изисквания за пространство и материали:

- Достъп до устройства (компютри, лаптопи и смартфони) и интернет;
- Алтернативно използвайте големи постери, маркери, моливи, лепящи се листчета.

Описание на упражнението:

Участниците вече са събрали доста информация от предишни проучвания (в упражнението *Онлайн и офлайн проучване*). Сега трябва да се структурира и анализира.

1. Обяснете какво е мисловна карта – визуален начин за организиране на информация около централен проблем. Главният проблем е поставен в центъра, а всяка подтема е по-нататък развита в малки теми/проблеми. Някои нива може да бъдат представени като причини за проблема или влияещи фактори. Те трябва да бъдат илюстрирани с различни цветове или връзки. Покажете съществуващи умствени карти на участниците, за да може да схванат идеята на това как изглежда и работи. (виж стр.90)
2. Помолете участниците да нарисуват обща мисловна карта, структурирайки информацията, която са събрали в предишни упражнения. Това може да се случи по два начина:

   Опция 1: *Ако участниците имат достъп до устройства и интернет, им представете безплатни виртуални платформи за умствени карти (препоръчваме https://coggle.it/, www.mindmup.com, www.stormboard.com). Може да предложите и друг онлайн инструменти, но се уверете, че са безплатни и позволяват работа с много потребители в реално време. Друга опция е да оставите участниците да проучат, предложат и решат кой да бъде онлайн инструментът, който те биха искали да ползват! Ако изберете тази опция, може само да започнете процеса (ще отнеме време да разучат инструмента и да настроят картата) и те могат да работят дистанционно.*

   Опция 2: *Направете го по старомодния начин – на хартия с маркер, моливи и лепящи се листчета.*
3. Когато картата е готова, дайте време на всички да я разгледат внимателно и да осмислят с примерни въпроси:

- Доволни ли сме от мисловната карта и защо?
- Какво мислете за проучената информация сега? По-ясна ли е от преди и как?
- Направихте ли някакви връзки чрез мисловната карта, които не бяхте забелязали преди? Какви?
- С какво е различна мисловната карта например от писмен доклад? Какви са положителните и негативните черти и на двете?
- Какво мислете за съвместната работа на различни хора върху един процес? Какво е положителното в това? Има ли негативи и какви?
- Разбирате ли проблемът по-добре сега? Как и защо?
- Ако направите картата отново, ще бъде ли различна? Как и защо?

Допълнителни коментари:

Ако сте работили върху виртуална мисловна карта (препоръчително), може да включите специфични въпроси за осмисляне, например:

- Какво мислите за сътрудничеството и съвместната работа онлайн?
- Технологиите могат да предоставят много положителни инструменти, които ни позволяват на мислим, работим и решаваме заедно. Използваме ли ги достатъчно и защо?
- Какви други възможности може да ни даде технологичният напредък, за да работим по социални проблеми?

Решения отдолу-нагоре

Стъпка: Четвърта - Търси решения!

Време: 1 час

Изисквания за пространство и материали:

- Стая, която позволява седене в кръг, местене и работа в малки групи;
- Малки листчета хартия или картончета – по 3 на участник;
- Химикали/моливи – по един на участник;
- Мисловната карта, генерирана във Виртуална мисловна карта.

Описание на упражнението:

1. Покажете мисловната карта, която участниците са направили и ги помолете да я разгледат още веднъж.
2. Помолете участниците да помислят индивидуално и да напишат три проблема, свързани с въпроса, които 1) са важни; 2) с които може да се заемем (важно – не е задължително да ги решим). Помолете ги да напишат всеки проблем на различно листче хартия.
3. Помолете участниците да се съберат по двойки, да представят проблема и да се съгласят в двойката върху три проблема (другите три ще отпаднат).
4. След това помолете двойките да сформират четворки и да изберат три проблема от техните шест.
5. Помолете четворките да сформират група от осем и да се съгласят на три проблема, и така, докато цялата група има три проблема. Напишете ги така, че да са видими за всички.
6. Помолете участниците да помислят индивидуално за възможни дейности, с които участниците могат като група да се захванат, за да адресират някой от трите проблема. Ако се затрудняват, може да изброите няколко примера за дейности (информационна кампания, събитие, петиция, видео и др.), но по-добре ги оставете да се сетят за собствени идеи. Кажете им, че идеите им не трябва да бъдат много големи, а по-скоро реалистични и изпълними. Повторете целият процес, описан горе (двойки, четворки и т.н.), докато имате три идеи.
7. Организирайте малък дебат и помолете участниците да вземат финално решение за това коя дейност е най-реалистична, и дали ще искат да се заемат с нея. В края на упражнението трябва да има конкретна идея за реалистична инициатива, с която участниците могат да се заемат, за да се справят с проблематични въпроси, свързани с технологията.
8. Осмислете процеса заедно с участниците, ако е нужно.

Допълнителни коментари:

При решаването за обща инициатива, ако мненията са прекалено полярни и консенсус е невъзможно да има, преминете към гласуване. Ако идеята е прекалено голяма и нереалистична, помолете участниците да предложат промени. Много е важно идеята за тяхната инициатива да не изисква (много) ресурси, да е изпълнима и реалистична!

Спасителен план

Стъпка: Четвърта - Търси решения!

Време: 1 час

Изисквания за пространство и материали:

- Стая, която позволява седене в кръг, местене и работа в малки групи;
- Копия от Плана за дейности (приложен);
- Маркери, моливи/химикали;
- Постери.

Описание на упражнението:

Участниците вече са решили каква инициатива ще предприемат.

1. Помолете участниците да визуализират тази инициатива заедно на лист хартия – оставете ги да нарисуват или напишат как си я представят (колкото се може по-детайлно) и какво ще се промени, когато я изпълнят.
2. След това помолете участниците да помислят и да споделят планове, които са правили преди – или индивидуално, или в групи (приятели, роднини, семейство). Нека споделят какъв е бил техният опит и дали техните планове са проработили и защо.
3. Помолете участниците да се преместят в едната част на стаята и да залепят визуализираното от тях на отсрещната стена. Кажете им, че има блато между тях и инициативата, и че могат да го прекосят само със стабилна пътека, която се състои от задачите, които трябва да изпълнят като подготовка за своята инициатива. Направете препратки към някои от примерите, които те са дали в предишни опити за планиране.
4. Разделете участниците на малки групи и им дайте няколко копия от Плана за дейности (приложен). Всяка група трябва да работи по своят набор от стъпки, за да достигне финалната цел. Трябва да оставят частта „Отговорен“ празна за момента.
5. Когато групите са готови, ги помолете да представят работата си – докато презентират, трябва да поставят стъпките на пода от едната до другата страна на стаята хронологично. Накрая трябва да има няколко паралелни пътеки, свързващи участниците и тяхната инициатива.
6. Обсъдете заедно кои стъпки са задължителни и дали нещо липсва. Махнете повтарящи се стъпки и добавете още, ако е нужно. Накрая трябва да има само една пътека (най-добре ще е тя да включва стъпки от различни групи). След като всички дейности са съгласувани, задайте роли и отговорности заедно, включвайки хора от цялата група. Накрая помолете доброволци да препишат стъпките на постер или виртуален документ.
7. Дискутирайте и осмислете заедно процеса, ако е нужно.

Допълнителни коментари:

За да подсилите технологичния аспект, помолете доброволец да сложи плана за дейности във виртуален документ, споделен с всички (например Google Drive) или във Фейсбук група (в този случай би било по-добре, ако планът е визуализиран като снимка вместо като текстов документ).

Приложение: План за дейности

Какво трябва да се направи?	
Докога трябва да се направи?	
Кой ще го направи?	

Ако не е на видео, не се е случило (част 1)

Стъпка: Четвърта - Търси решения!

Време: 1 час

Изисквания за пространство и материали:

- Стая, която позволява седене в кръг, местене и работа в малки групи;
- Лаптоп и проектор;
- Няколко смартфона и достъп до интернет.

Описание на упражнението:

1. Започнете като попитате участниците какво е последното кратко видео, което са видели в интернет и много са харесали. Обсъдете с тях какво кара видеата да стават популярни и защо други не успяват.
2. Обяснете, че е важно да се документира процесът на планирането и изпълнението на тяхната инициатива (обсъдете защо) и предложете да запишете на видео части от него.
3. Попитайте участниците дали използват приложения за видеа и какви. Може да използвате някои от тези, които те предлагат, или да предложите други (уверете се, че са безплатни) – препоръчваме Magisto (iOS, Android) Power Director (Android), Adobe Premier (iOS, Android) или дори Vine (iOS, Android, Windows – прави само видеа дълги само до 7 секунди). Ако имате време, можете да разгледате някои приложения с участниците и да решите заедно кое приложение да се използва.
4. Разделете участниците на малки групи (поне един смартфон на група) и им дайте задачата да заснемат и обработят трейлър не по-дълъг от 20 секунди за тяхната вече планирана предстояща инициатива в Стъпка 5. Не им давайте много време за снимате и обработване, те трябва да действат бързо и креативно.
5. Накрая прожектирайте клипчетата и обсъдете. Ако участниците ги харесат и са съгласни, нека споделят клиповете в социалните мрежи като трейлъри/покани за инициативата си.
6. Отделете 10 минути, за да планирате кой ще снима и обработва видео, докато тече самата дейност в Стъпка 5. Ако имате време, може да обсъдите различни идеи за съдържанието на видеата, за да може да се увеличат шансовете да стане популярно.

Допълнителни коментари:

Обсъдете с участниците различните възможности, които технологиите ни дават, за да популяризираме социални каузи и въпроси, как (не) ги използваме и какво може да се промени в тази посока. Помолете ги да помислят за примери за това как технологичните възможности са допринесли за справянето с глобални проблеми.

Ако не е на видео, не се е случило (част 2)

Стъпка: Шеста - Осмисли!

Време: 10 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Стая, която позволява седене в кръг;
- Лаптоп и проектор.

Описание на упражнението:

Тази дейност е приложима само ако имате видеа от инициативата, която участниците предварително са планирали и изпълнили. В случай, че не са направили видеа, но има медийно отразяване, можете да използвате него.

1. Прожектирайте видео/видеата (обработени), заснети по време на инициативата на участниците. След това попитайте:

- Как се чувствате? Каква е разликата да видите (части от) инициативата си на видео?
- Какви мисли имате сега относно инициативата?

Внос / износ

Стъпка: Шеста - Осмисли!

Време: 30 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Стая, която позволява седене в кръг и местене;
- Лепящи се листчета;
- Постери и маркери.

Описание на упражнението:

Тази дейност е размишление върху инициативата, която участниците са планирали и изпълнили в предишни упражнения.

1. Нарисувайте фуния на постер, подобна на тази:

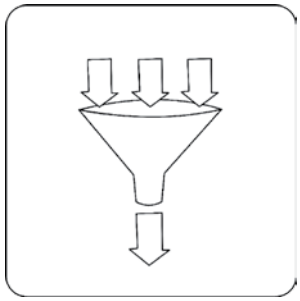

Фигура 7.

2. Раздайте лепящи се листчета на участниците и ги помолете да помислят за всички неща (ресурси), инвестирани в тяхната инициатива, и всички неща (резултати), които са постигнати. Нека ги напишат на различни лепящи се листчета и да ги сложат над фунията за ресурси или под фунията за резултати.
3. В случай, че не се сетят сами, ги помолете също така да включат тяхното време като ресурс, включително време за проучване, научаване, планиране.
4. Разгледайте лепящите се листчета, групирайте подобни или махнете повтарящи се и направете обобщение. Обсъдете, използвайки следните примерни въпроси:

- Какво мислите за съотношението/баланса между това, което е инвестирано и това, което е постигнато?
- Мислите ли, че е възможно да получите по-добри резултати със същите ресурси или същите резултати с по-малко ресурси? Как?
- „Наученото“ част от резултата ли е? Какво друго липсва? (мотивация, емоции, опит, забавление)
- Уверете се, че участниците разбират, че не всичко може и трябва да бъде изразено количествено!

Допълнителни коментари:

Това упражнение може да се използва за всяка друга тема, не само за технологиите. Ако разглеждате темата с технологиите обаче, можете да помолите участниците да помислят специално върху технологичните ресурси, използвани през целия процес – за планиране, взимане на решения, разпространяване, заснемане и др. Помолете ги да си представят, че ще повторят дейността без технология – какво би било различно? Каква е ролята на технологията в справянето с глобални проблеми?

Дай пет

Стъпка: Шеста - Осмисли!

Време: 15 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Стая, която позволява седене в кръг и местене;
- Лист „Дай пет“ за всеки участник (приложен);
- Химикали/моливи.

Описание на упражнението:

1. Раздайте листите „Дай пет“ (приложени) и дайте 5 минути на всеки участник да попълни своя лист индивидуално. След това помолете участниците да образуват двойки, с които да споделят своите открития. Помолете ги да си дадат „пет точки“ с ръце с всеки човек, с когото говорят, като знак за добре свършена работа!
2. След като споделянето приключи, попитайте участниците как се чувстват и дали някой иска да сподели прилики или разлики, които са открили, когато са говорили с другите.

Приложение: Лист „Дай пет“

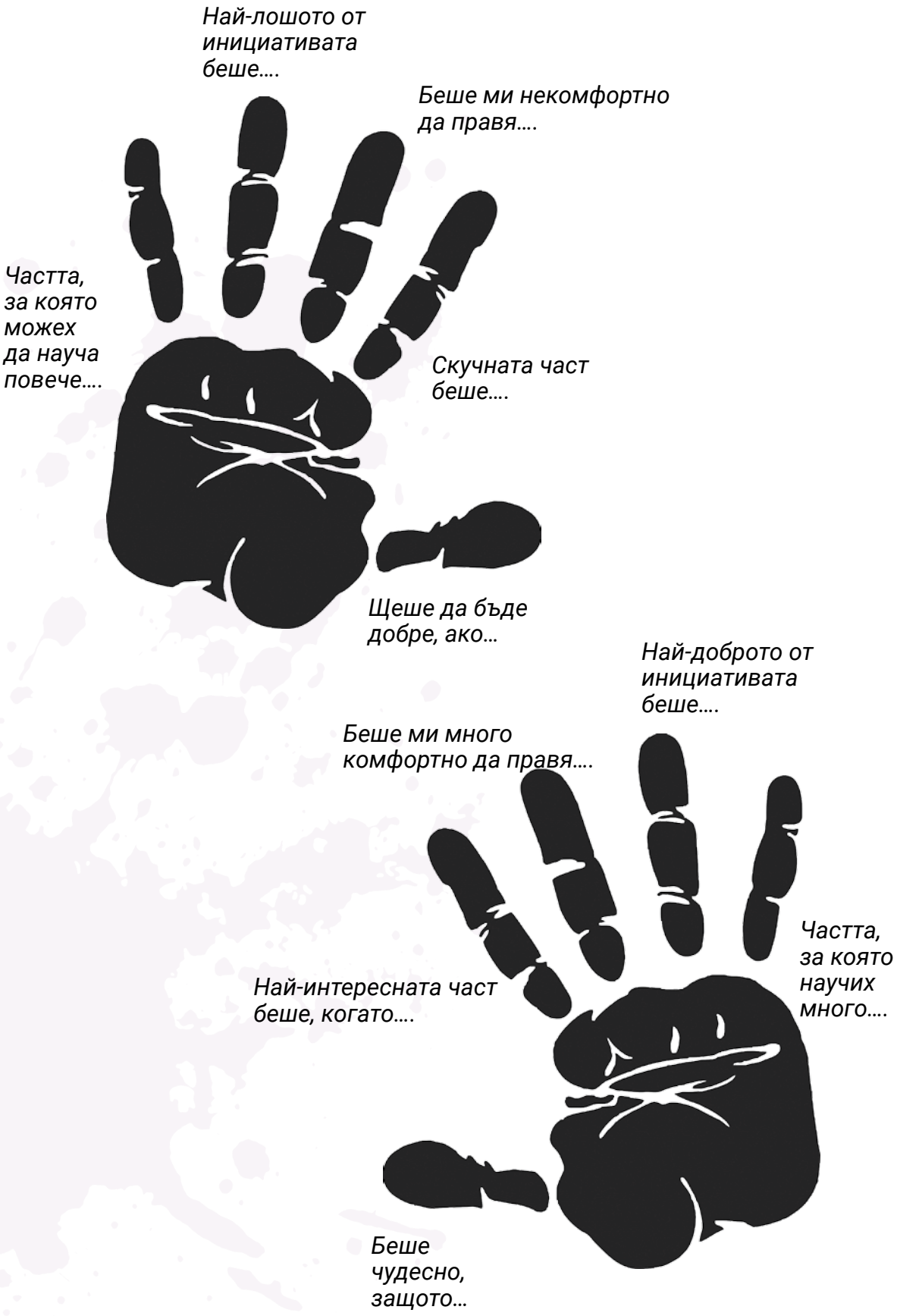

Попълни (част 2)

Стъпка: Шеста - Осмисли!

Време: 30 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Стая, която позволява седене в кръг;
- Листи за самооценка за всички участници, попълнени в „Попълни“ (част 1);
- Химикали/моливи с еднакъв цвят за всички участници, но различен от използвания в „Попълни“ (част 1).

Описание на упражнението:

1. Раздайте листите за самооценка, които участниците са попълни в „Попълни“ (част 1) и ги помолете да разпознаят листите си, да ги проверят и да ги попълнят отново. Обяснете всички думи, термини и фрази, които може да не разбират, подкрепете с примери.
2. Обсъдете най-важното, което участниците са научили, както и провалите, ако има такива.
3. Съберете листите и направете копия за собствен отчет. Ако участниците имат интерес, могат също да си запазят копие.

Персонажи (част 2)

Стъпка: Шеста - Осмисли!

Време: 30 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Стая, която позволява седене в кръг;
- Листчета хартия за всички участници;
- Химикали/моливи.

Описание на упражнението:

Това упражнение позволява по-дълбоко замисляне за процеса на учене и опита през целия модул, но има смисъл само ако „Персонажи" (част 1) е било проведено в началото.

1. Припомнете на участниците, че са избрали и анализирали любимите си герои по отношение на глобалните проблеми в началото на модула. Ако сте събрали и запазили листите от „Персонажи" (част 1), можете да ги разпространите, за да може участниците да си ги припомнят.
2. Сега ги помолете да си изберат съвсем нов герой – такъв, който представлява наученото по време на модула и който може да се определи като глобален гражданин. Нека опишат, нарисуват или по друг начин построят персонажа си.
3. Поканете ги да представят. Обсъдете разликите между персонажа им в началото и сега.

Модул 3: **Движение на хора**

Модул 3: Движение на хора

Въведение

Този модул е предназначен да помогне на участниците да разберат взаимните връзки между движението на хора и различни глобални проблеми. Хората могат да се движат по много различни начини, по различни причини и с различно влияние върху тези, които не се движат. Дейностите в модула са доста общи и конструирани по начин, който позволява прилагането им в различни случаи. Да вземем миграцията за пример – има различни типове икономическа миграция, миграция от селата към градовете, миграция, свързана с глобализацията и създаването на глобален пазар на труда. Така например, промените в икономиките на държави от Глобалния юг и преходът от традиционна към глобална икономика често води до миграция. Сегментирането на пазара също допринася за неравенството между хора, тъй като то създава йерархизиране в обществата и създава култура, в която някои хора са възприети като по-добри или по-лоши въз основа на техния статут на заетост и доходи.

Заетостта и икономическата сигурност обаче не са единствените причини, поради които хората се движат. От март 2011, когато започва войната в Сирия, има около 9 млн. души, които са били принудени да мигрират поради политическата ситуация в държавите им. Въпреки че търсещите убежище не са нещо ново в света, през последните няколко години броят им достигна много високи нива в Европа и Европейския съюз.

Наред с това имаме донякъде европейското понятие за мобилност. В рамките на тази концепция движението от държава в държава из Европа е силно насърчавано, особено сред младите хора, но не само. На интернет страницата на водещата програма на ЕС „Младежта в движение“ можем да намерим насърчаващото изявление: „Движете се, за да успеете – диплома, нова работа, обучение, собствен бизнес. Всяка година Европейският съюз подкрепя повече от 400,000 млади хора да работят, обучават и учат в чужбина.”[12]

Този модул разглежда цялата концепция за движение и как тя засяга нашите общества. Още ли страдаме от расизъм и ксенофобия? Живеем ли в Европа, в която един човек има повече привилегии от друг? Бори ли се наистина европейската мобилност срещу расизма, или го затвърждава, като уеднаквява европейската култура? Знаем ли как да живеем в разнообразни общества?

Нямаме отговор, но бихме искали да предложим място за дискусия, осмисляне и намиране на собствена позиция.

Цели и задачи на модула:

Този модул цели да помогне на участниците да разгледат взаимната връзка между ДВИЖЕНИЕТО на хора и нашето ежедневие. Замислен е да помогне на участниците да могат да живеят в разнообразен свят и да ценят многообразието. Цели също така:

1. Да развие по-добро разбиране сред младите хора за глобални предизвикателства, свързани с движението на хора;
2. Да подготви младите хора за живот в разнообразен свят;
3. Да развие съчувствие и солидарност сред младите хора;
4. Да мотивира младите хора да предприемат действие.

12 *http://europa.eu/youthonthemove/docs/communication/youth-on-the-move_BG.pdf*

Брой участници:

12-25

Продължителност и времеви изисквания:

Всички предложени упражнения в модула са планирани така, че да могат да се изпълнят в една 45-минутна сесия. Точната продължителност обаче може да варира, в зависимост от стила на фасилитиране.

Възможно е да променяте дейностите и да създадете собствен модул от описаните дейности. Трябва само да запомните, че е важно да преминете през всички шест стъпки, което значи, че поне една сесия трябва да бъде посветена на всяка стъпка. Нашата препоръка е да посветите повече време на първата стъпки, така че участниците да могат да разгледат различни аспекти от движението на хора преди да влязат в детайли.

Пълен списък на работната програма:

N	Стъпка	Име на упражнението	Време
1	Стъпка 1	Карта на движението	45 мин.
2	Стъпка 1	Къде бихте искали да пътувате	45 мин.
3	Стъпка 1	Къде стоите?	45 мин.
4	Стъпка 1	Котка и мишка	45 мин.
5	Стъпка 1	Бинго на движението	45 мин.
6	Стъпка 2	Избор на проблем	30 мин.
7	Стъпка 3	Дърво на причини и последствия	45 мин.
8	Стъпка 3	Държавите Сводния и Добростан	45 мин.
9	Стъпка 3	Кой е толерантен?	45 мин.
10	Стъпка 3	Интервю	45 мин.
11	Стъпка 3	Първа страница	45 мин.
12	Стъпка 4	Откриване на потенциал	30 мин.
13	Стъпка 4	Кафене на решенията	45 мин.
14	Стъпка 4	Какво да изберем?	30 мин.
15	Стъпка 4	Стъпки за действие	45 мин.
16	Стъпка 4	Вземете си значка!	45 мин.
	Стъпка 5	Действие	
17	Стъпка 6	Блогнете опита си	45 мин.
18	Step 6	Л-действие	45 мин.
19	Стъпка 6	Пица на компетенциите	20 мин.
20	Стъпка 6	Тихата стена	20 мин.
21	Стъпка 6	Бум на самочувствието	20 мин.

Възможни вариации на работната програма

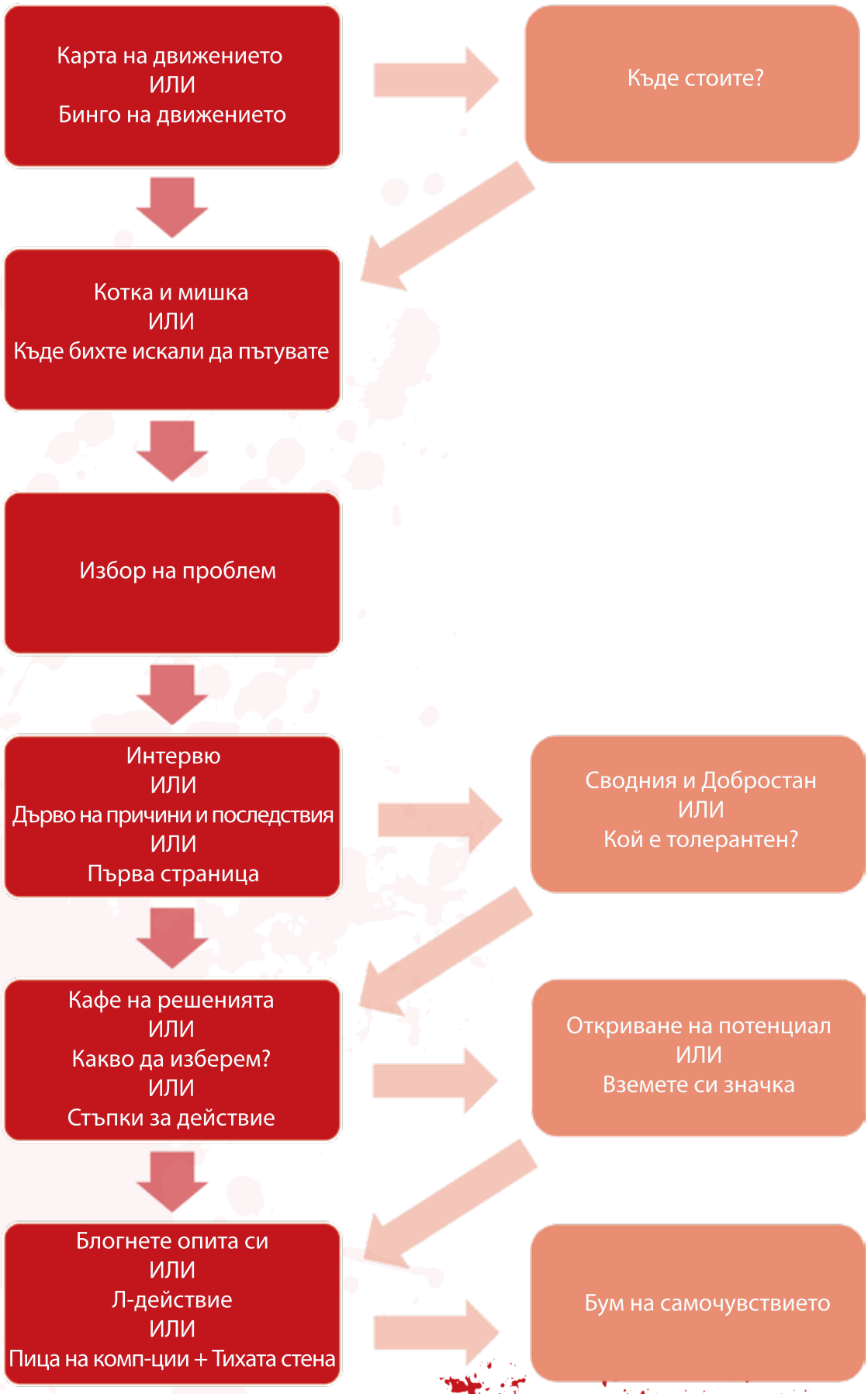

Преглед на упражненията и тяхното отношение към компетенциите

Компетенции от образователната рамка на GlobaLab / Упражнения в модула		Да познаваш себе си	Личностно развитие	Поддържане на взаимоотношения	Разбиране на глобални връзки	Ангажираност с правата на човека	Поставяне под съмнение на стереотипи	Уважение към околната среда	Критично мислене	Поддържане на собствено мнение	Съчувствие	Солидарност	Креативност	Активно участие	Действие
Име	Стр.														
Карта на движението	89			X	X										
Къде бихте искали да пътувате	91				X	X	X				X	X			
Къде стоите?	92						X		X	X					
Котка и мишка	93			X		X					X	X			
Бинго на движението	95				X										
Избор на проблем	97									X				X	
Дърво на причини и последствия	98			X	X				X	X					
Държавите Сводния и Добростан	99				X	X	X			X					
Кой е толерантен?	100					X				X	X			X	
Интервю	101		X	X					X		X			X	X
Първа страница	102								X	X				X	
Откриване на потенциал	103	X		X							X				
Кафене на решенията	104									X			X	X	
Какво да изберем?	105			X						X					
Стъпки за действие	106											X	X	X	
Вземете си значка!	107	X	X											X	
Блогнете опита си	109	X							X						X
Л-действие	110	X				X			X						X
Пица на компетенциите	111	X	X						X						
Тихата стена	112	X		X					X				X		
Бум на самочувствието	113		X	X							X				

Карта на движението

Стъпка: Първа - Свържи се!

Време: 45 мин.

Space and materials:

- Постери;
- Маркери.

Изисквания за пространство и материали:

1. Попитайте участниците с какво асоциират думата движение. Кой и какво може да се движи? Какви са ограниченията на движението? Всички ли имаме същото право да се движим?
2. Попитайте участниците как движението е свързано с глобалните проблеми. Напишете думата ДВИЖЕНИЕ на бялата дъска и отбележете отговорите на участниците във формата на мисловна карта.
3. Разделете участниците на групи от петима до шестима души във всяка и ги помолете да направят облак от думи от всички елементи, които свързват с движението на хората. Припомните им, че колкото по-голяма е една дума в облака, толкова по-важна е.
4. Помолете участниците да представят работата, която са свършили и отворете дискусия със следните въпроси:

- Как разбирате понятието „движение“ сега?
- Какво осъзнахте сега, за което преди не сте си давали сметка?
- Как влияе движението на вашето ежедневие?
- Кои са сегашните глобални предизвикателства, свързани с понятието движение?

Приложение: Пример за мисловна карта

Фигура 8. Пример за мисловна карта

Приложение: Пример за облак от думи

Фигура 9. Пример за облак от думи

Къде бихте искали да пътувате

Стъпка: Първа - Свържи се!

Време: 45 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Хартия и химикали.

Описание на упражнението:

1. Запознайте участниците със следната история:
   Представете си, че следващата година можете да отпътувате, закъдето поискате, за 5 месеца. Можете да направите проект за Европейска доброволческа служба, училищна практика, подкрепена от Европейската комисия, или дори да учите един семестър в чужбина като студент по Еразъм. Може би искате да отидете някъде да работите – за пътуване и работа, като детегледач/ка или просто да си намерите работа, където и да е. Можете също да решите да останете в чужда страна и да си почивате, да се включите в доброволческа програма, да обърнете внимание на хобитата, за които не сте имали време преди или дори да напишете книга. Има много възможности и го знаете!
2. Помолете участниците да помислят за момент за тяхното пътуване в чужбина. Помолете ги да вземат малко листче и да скицират пътуването си с колкото се може повече детайли.
3. След като са готови, ги помолете да си представят мястото, където ще останат, да помислят как хората се държат с тях и как биха искали да се държат. Може да използвате помощните въпроси:

- Приети ли сте в местната общност?
- Имате ли местен приятел и/или партньор?
- Комфортно ли ви е да сте сами по улиците?

4. Помолете участниците да си представят, че на същото място, което те са си представили преди малко, има млад бежанец, горе-долу на тяхната възраст, с много ограничено знание за езика на приемната държава. Как мислите, че ще се отнасят с него в приемната общност?
5. Отворете дискусия, използвайки следните въпроси:

- Щеше ли да е различен всеки от нас, ако се бяхме родили на друго място – в друга държава или континент? Как?
- Как бихме искали да се отнасят с нас, ако сме „различни“?
- Има ли хора в нашето обкръжение, които се смятат за „различни“?
- Какво ни кара да сме възприети като различни?
- Как се отнасяте с хора, които са „различни“?

Допълнителни коментари:

Въвеждането може да бъде направено и като фасилитаторът помоли участниците да затворят очите си и да си представят ситуацията.

В зависимост от времето, което имате, когато участниците завършат първата рисунка на мястото, до което искат да пътуват, можете да ги помолите да направят групи от трима човека и да представят рисунките си на другите. Може да направите същото след стъпка 3.

Къде стоите?

Стъпка: Първа - Свържи се!

Време: 45 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Голямо пространство;
- Надписи, казващи „Съгласен съм“ и „Не съм съгласен“;
- Списък с твърдения (приложен).

Описание на упражнението:

Това упражнение е форма на дискусия, чрез която участниците изразяват позициите си по различни въпроси и генерират аргументи, с които защитават тази позиция.

1. Подгответе стаята. Препоръчително е да сложите столове в две противоположни части на стаята, едни срещу други. Сложете от едната страна знака „Съгласен съм“, а от другата – „Не съм съгласен“.
2. Обяснете упражнението. Информирайте участниците, че ще участват в дискусия, ще чуят различни твърдения и ще трябва да решат дали са съгласни, или не, с дадено твърдение, като седнат от съответната страна на стаята. Ще бъдат помолени да обяснят защо. Възможно е местенето от едната страна към другата по време на дискусията, ако аргументите на отсрещната страна са убедителни.
3. Прочетете първото твърдение (винаги е добре твърденията да са написани на флипчарт или да се прожектират) и помолете участниците да заемат позиции. Попитайте участниците и от двете страни защо са заели тази позиция и ги насърчете да обсъдят. Приключете, когато няма повече аргументи или сте прекарали повече от 10 минути на едно твърдение.
4. Осмисляне. Попитайте участниците как са се чувствали по време на упражнението и дали е било трудно да заемат позиция. Може да съсредоточите осмислянето върху темата за критично мислене, като попитате:

- Въз основа на какъв тип информация заемахте позиции?
- Повлияхте ли се от позициите на другите, докато заемахте своята?
- От какви източници обикновено получавате информация за тези теми? Колко са надеждни те?
- Какво можем да направим, за да гарантираме, че можем да се доверим на източниците на информация?

Приложение: Списък с твърдения

- Равенство значи да няма специално отношение към никого.
- Не съдя хората по начина, по който изглеждат.
- Мултикултурализмът не работи.
- Не всички държави трябва да приемат бежанци. Слабата икономика може да бъде извинение.
- Трябва да приемаме всякакво изразяване на културата на хората.
- Човешките права стоят над културата.
- Мога да променя нещо.

Котка и мишка

Стъпка: Първа - Свържи се!

Време: 45 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Тихо място, където участниците могат да се настанят удобно;
- Копие от текста за визуализация (приложен).

Описание на упражнението:

1. Информирайте участниците, че ще им разкажете история и че те ще трябва просто да следят гласа ви и да си представят нещата, които казвате или питате. Прочетете приложения текст.
2. Вземете постер, разделете го на две части и нарисувайте котка от едната страна и мишка от другата. Попитайте участниците за всички мисли, чувства и действия на котката и мишката. Напишете ги в съответната част на постера. Започнете дискусия, питайки:

- Успяхте ли да влезете в ролята на мишката и на котката?
- Как се почувствахте като мишка?
- Как се почувствахте като котка?
- Какво си мислехте, докато бяхме мишката? Какво направихте?
- В коя ситуация се почувствахте слаби?
- В коя ситуация се почувствахте силни?
- Как разбирате отношенията на господство и подчинение? На кое от тях се гледа с по-добро око в обществото? Защо?
- Защо харесваме властта? Защо смятаме властта за хубаво нещо, а слабостта – не?
- Кой в обществото е в позицията на власт? И кой е в позицията на подчинен?
- Какви са причините хората в подчинена позиция да бъдат там? И защо хората във властна позиция са там?
- Как можем да създадем пространство, в което не съществуват властови отношения?
- Къде предпочитате да живеете, в свят, където котките ядат мишките? Или в свят, в който могат да живеят заедно?
- Кои са котките и мишките във вашата местна общност?

Приложение: Текст за визуализацията

Дишайте. Опитайте се да отпуснете тялото си. Затворете очите си. Настанете се удобно.

Представям си, че напускам класната стая и излизам от училище. Виждам тясна уличка, по която не съм ходил/а, и решавам да мина сега. Тясната уличка стига до стара изоставена къща. На вратата съм, отварям я и влизам в къщата. Това, което намирам, е широка тъмна стая. Разхождам се из нея, когато изведнъж тялото ми започва да се тресе. Смалявам се. Вече съм размера на тетрадка, но се смалявам още.

Поражда ми козина по цялото тяло, зъбите ми растат, и осъзнавам, че съм се превърнал/а в малка мишка. Как се чувствам в позицията на мишка? Как виждам света от тази позиция?

Изведнъж вратата на къщата се отваря и се появява една голяма котка. Започва да се разхожда из къщата. Как се чувствам? Какво мисля? Изведнъж котката ме поглежда и започва да идва към мен. Идва все по-близо и по-близо. Какво мога да направя? Как се чувствам?

Точно, когато котката е точно до мен, тялото ми се променя отново, превръщам се в котка, а котката – в мишка. Как се чувствам сега? Как виждам света сега, когато съм котка? Как виждам мишката?

Решавам какво да правя с мишката. След това го правя. Тялото ми се разтриса отново и започва да възвръща формата и размера си. След това напускам къщата и се връщам в училище. Качвам се по стълбите, влизам и сядам... И бавно отваряме очи.

Бинго на движението

Стъпка: Първа - Свържи се!

Време: 45 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- *Бинго листа за всеки участник;*
- *Моливи/химикали.*

Описание на упражнението:

Бингото е упражнение, което помага на участниците да открият как темата за движението е свързано с личните им животи.

1. Обяснете правилата на дейността: Всеки участник ще получи бинго лист с 12 различни твърдения. Задачата е да намерят хора в групата, които пасват на описанието на всяко твърдение. Участниците трябва да се движат из стаята и да питат другите дали пасват на описанието. Играта свършва, когато първият човек попълни всички полета и извика БИНГО!
2. Раздайте бинго листата и помолете участниците да станат и да започнат да изпълняват задачата си. Може да пуснете музика.
3. След като някои или всички участници са попълнили бинго листата си, ги помолете да седнат и да обсъдят:

- Всички ли твърдения са свързани с движението на хора? Как?
- Кои твърдения бяха най-трудни и защо?
- Какво според вас е глобален гражданин? Как това упражнение е свързано с идеята за глобално гражданство?

Допълнителни коментари:

Ако предполагате, че никой в групата няма да отговаря на дадено твърдение – например присъствието на печат в паспорта, можете да промените правилата и да помолите групата да покрие 10 от 12-те твърдения или пък да промените твърденията.

Приложение: Бинго листове

Някой, който е чул поне една новина за някого, чиято свобода на движение е била ограничена _____	*Някой, който има приятел/ка в друга държава* _____	*Някой, който има съсед, който е с различно гражданство* _____
Някой, който е участвал в проект за мобилност (пътувал в чужбина за младежки обмен, ученическа практика) _____	*Някой, който има печат или виза в паспорта* _____	*Някой, който знае какво значи „бежанец“* _____
Някой, който миналата седмица е ял нещо, което не е било произведено в страната, в която го е купил/а _____	*Някой, който миналата седмица е използвал нещо, което е било произведено в друга страна* _____	*Някой, който знае поне едно човешко право, свързано с движението на хора* _____
Някой, който не е пресичал граници _____	*Някой, който гледа чуждестранни сериали веднага след като са излезли* _____	*Някой, който използва дигитални канали за комуникация (Whatsapp и др.)* _____

Избор на проблем

Стъпка: Втора – Избери въпрос!

Време: 30 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Хартия и химикали.

Описание на упражнението:

Тази дейност помага на участниците да изберат проблема, с който те се свързват най-много в местната им действителност и заедно да вземат решение по кой въпрос биха предприели последващи действия. Упражнението е базирано на методологията на снежната топка.

1. Обяснете задачата. Участниците ще трябва формират групи от двама, да обсъдят и да решат кои са най-релевантните проблеми в местните им общности, свързани с движението и защо. Трябва да ги напишат на лист хартия.
2. Групите започват да се сливат. Всяка двойка се слива с още една двойка в нова група, в която трябва да представят какво са обсъдили и да решат кой от проблемите е най-релевантен за цялата група. Сливането продължава, докато цялата група не е разделена на две групи с две твърдения всяка.
3. Помолете всяка от двете големи групи да напише изборите си на голям лист хартия и да го постави така, че всички да ги виждат. Дайте пространство на участниците да обяснят изборите си и задайте въпроси, ако е нужно.
4. Обсъдете процеса и резултатите, използвайки следните въпроси:

- Как се чувстваме спрямо избраните проблеми?
- Защо смятате, че в крайна сметка списъкът с проблеми изглежда по този начин?
- Ако идвахме от други места по света, щяхме ли да изберем подобни проблеми? Какво би било различно и защо?

Дърво на причини и последствия

Стъпка: Трета – Проучи повече!

Време: 45 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Хартия;
- Маркери.

Описание на упражнението:

Упражнението цели да подпомогне участниците да разберат в дълбочина причините и последствията, свързани с различни глобални проблеми.

1. Обяснете на участниците, че ще анализират проблеми, които са свързани с движението на хора. Представете списък с проблеми и насърчете участниците да предложат още проблеми (ако е приложимо, може да използвате проблемите, генерирани по време на упражнението „Избор на проблем“). Проблеми, които може да предложите на групата:
   Достъп до европейските програми за мобилност
   Живот в мултикултурен град
   Движение от селски към градски райони
   Моята държава приема бежанци
   Големият и растящ брой на бежанци на глобално ниво.
2. Всеки участник трябва да работи върху темата, която му е най-интересна. Напишете всички предложени теми на листи и ги поставете на различни места в стята. Помолете участниците да застанат до проблема, който им е най-интересен. Ако някоя група се окаже прекалено голяма, можете да я разделете на две по-малки групи с една и съща тема.
3. Нарисувайте примерно дърво на причини и последствия, където основният проблем е този, който те са избрали. Проблемът е дънерът на дървото. Дайте на участниците 20 минути да нарисуват свои дървета – те трябва да открият колкото се може повече причини и последствия и да ги поставят съответно в корените или клоните.
4. Когато групите са готови с дърветата си, всяка група представя работата си пред другите.
5. Започнете дискусия след презентациите, питайки участниците:

- Открихте ли нещо, което не сте знаели досега?
- Как виждате последствията, които сте дефинирали? Положителни ли са, или са отрицателни?
- Въпреки че има универсални права за движение, признати от всички държави, все още има голяма разлика във възможностите на различни хора да се движат свободно. Защо е така?

Допълнителни коментари:

Ако участниците са много (съответно много са и малките група) и не искате да има толкова много презентации на дърветата, винаги можете да направите „изложба“ и да поканите участниците да разгледат и видят какво са направили другите. Можете също да размените дърветата на различните групи, така че да си ги прегледат взаимно.

Държавите Сводния и Добростан

Стъпка: Трета – Проучи повече!

Време: 45 мин.

Изисквания за пространство и материали:

Няма

Описание на упражнението:

Това упражнение цели да помогне на участниците да разберат по-добре темата за бежанците и търсещите убежище, като участват в театрална дейност.

1. Обяснете на участниците, че ще трябва да се разделят на три групи и че ще представят следната сцена:

   През една студена дъждовна нощ на границата между Сводния и Добростан има група хора, търсещи убежище, опитващи се да избягат от война. Те са гладни, мокри и изтощени. Нямат нито храна, нито пари, само паспорти. Служителите по имиграцията от Добростан, където групата иска да влезе, са на различни мнения. Половината искат да ги пуснат да влязат, докато другата половина са на обратното мнение. Търсещите убежище са отчаяни и използват различни аргументи, за да убедят служителите да ги пуснат да влязат.

2. Разделете участниците на 3 групи: а) служители, които искат да пуснат търсещите убежище в страната; б) служители, които са против търсещите убежище; в) търсещи убежище. Дайте им 20 минути да направят списък с аргументи, които могат да използват по време на сценката.
3. Помолете групата да изиграе сценката. Ако имате време, може да изиграете още една, като размените ролите на групите.
4. Помолете участниците да излязат от ролите си и да започнат дискусия, използвайки въпросите:

- Как се чувствахте като търсещи убежище?
- Как се чувствахте като служители по имиграцията?
- Според Женевската конвенция от 1951 г. търсещите убежище имат право на закрила. Използваха ли този аргумент?
- Защо сме в ситуация, в която хора пристигат на границата гладни и изтощени? Няма ли някакви други начин? Може ли това да се предотврати и как?

Кой е толерантен?

Стъпка: Трета – Проучи повече!

Време: 45 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Постери;
- Маркери с различни цветове;
- Лепящи листчета.

Описание на упражнението:

Упражнението цели да изследва ценностите и отношението на хората, живеещи в разнообразни общества.

1. Помолете участниците да затворят очите си и да помислят за най-толерантния човек, когото са срещали някога. Какво прави този човек толкова специален, какви компетенции – знание, умения, отношение и ценности има той/тя?
2. Докато групата е със затворени очи, може да залепите листчета с картинки на животни на гърбовете им, по едно животно на всеки 6 души. Това ще ви помогне да сформирате групи. След като участниците отворят очите си, трябва да намерят останалата част от групата си (т.е. тези, които имат същото животно на гърба си като тях), като нямат право да говорят, а могат да издават само животински звуци.
3. Дайте постери от флипчарт и маркери на групите и им обяснете, че тяхната задача е да нарисуват ролеви модел, който живее в разнообразно общество и който наистина приема другите.
4. След като групите са готови, ги помолете да направят презентации. Можете да проведете дискусия за това какво можем да направим, за да превърнем нашите общества в място, в което се заслужава да живеем, където всеки се чувства добре и приет.

Интервю

Стъпка: Трета – Проучи повече!

Време: 45 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- За тази дейност участниците ще трябва да излязат от стаята/училището/центъра и да общуват с хората навън

Описание на упражнението:

Това упражнение цели да помогне на участниците да разберат мненията на своите връстници по въпроси, свързани с движението на хора.

1. Помолете участниците да се съберат по двойки и да изберат една тема, свързана с движението на хора (може да е нещо, което вече разглеждате по-подробно в предходни упражнения). Трябва да изберат тема според интересите си. Може да бъде икономическа миграция, бежанци, живот в разнообразни общества, приятели от други култури и др.
2. Помолете участниците да съставят въпроси за интервю, което биха искали да проведат с връстниците си. Интервюто трябва да съдържа поне 3 важни въпроса около проблема, който са избрали.
3. Информирайте участниците, че ще трябва да излязат навън и да направят интервютата. Дайте инструкции за това кога трябва да се върнат.
4. След като всички двойки се върнат, ги поканете да споделят най-важните си открития и да поговорят за преживяването:

- Какво е усещането да говорите за тези проблеми с хора, които не познавате?
- Какво открихте за мненията на другите?
- Намерихте ли мнения, различни от вашите? Защо това е така? Това как ви накара да се почувствате?

Допълнителни коментари:

Ако дейността се състои в училище, интервютата могат да се изпълнят по време на междучасията. Ако се състои извън училище, поканете участниците да излязат навън и да говорят с непознати.

Първа страница

Стъпка: Трета – Проучи повече!

Време: 45 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Стари вестници/списания, картинки и снимки;
- Големи листи хартия (А3) или постери;
- Маркери с различни цветове;
- Лепило, ножици.

Описание на упражнението:

Участниците стават журналисти, изследващи проблеми, които ги интересуват и споделят откритията си с останалата част от групата.

1. Попитайте участниците какво обикновено виждат на първата страница на вестниците. Може да донесете няколко вестника, за да им помогнете да си припомнят как изглежда първата страница.
2. Информирайте участниците, че сега те ще са отговорни да построят първата страница на техния тематичен вестник „Движение на хора“. Всяко издание има основна тема на фокус, например миграция, бежанци, европейски програми за мобилност, разнообразни общества и др. Попитайте групата за темите, които ще искат да предложат за новото издание. Напишете всички отговори, а когато изчерпат идеите си, ги помолете да станат и да отидат до темата, която ги интересува най-много. По този начин сформирате работни групи.
3. Дайте на групите 10-15 минути за редакторска среща, където групите трябва да обсъдят съдържанието, заглавието и оформлението на техните първи страници. Тогава им дайте още 10-15 минути за създаването на първата страница: могат да използват материалите, които сте им дали, да направят колаж или направо да нарисуват всичко. Няма нужда да пишат цели статии, само да направят първата страница.
4. Поканете всички групи да представят първите си страници. Започнете дискусия, като питате:

- Как решихте коя информация е най-важна?
- Мислите ли, че първите ви страници са обективни?
- Откъде взехте информацията? На 100% ли сте сигурни, че информацията, която предоставяте, е обективна?
- Какво направихте, за да привлечете читателите да купят вашия вестник? Трябваше ли да правите компромиси с точността на информацията и да подвеждате потенциални читатели, за да купят вашия вестник?
- Тези въпроси отнасят ли се за истинска медия? Как медиите отразяват новини, свързани с движението на хора?

Откриване на потенциал

Стъпка: Четвърта – Търси решения!

Време: 30 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Хартия;
- Маркери с различни цветове.

Описание на упражнението:

Това упражнение цели да помогне да участниците да осъзнаят всички неща, в които са добри и да засили мотивацията им за действие.

1. Обяснете на участниците, че все от тях трябва да направи рамка, която по-късно ще попълни. Дайте на участниците материали и 10 минути, за да направят рамката: могат да я нарисуват, ако искат, но трябва да е достатъчно голяма, за да побере някои изречения и/или думи.
2. Помолете участниците да помислят индивидуално за пет положителни лични качества, които ще им помогнат в реализирането на конкретна обща инициатива, свързана с движението на хора. Помолете ги да напишат петте качества в рамката.
3. За да помогнат на участниците да осъзнаят потенциала си, рамките ще бъдат оставени на масите (или пода) и всеки от участниците ще обикаля и добавя това, което мисли, че е добро качество на човека, който притежава рамката. Важно е да подчертаете, че става въпрос само за добри качества.
4. Помолете всички да разгледат приноса на другите върху техните рамки и ги поканете за дискусия, започвайки с въпросите:

- Как се чувствате сега?
- Изненада ли ви някое от качествата във вашите рамки?
- Как мислите, че това упражнение би ви помогнало да бъдете по-ефективни в планирането на вашата инициатива?

Кафене на решенията

Стъпка: Четвърта – Търси решения!

Време: 45 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- 3 маси и столове за всички участници;
- постери;
- химикали или маркери.

Описание на упражнението:

Тази дейност може да помогне на участниците да планират своя инициатива.

1. Обяснете на участниците, че ще участват в групова мозъчна атака, където всички техни идеи ще бъдат събрани. Участниците ще обикалят три маси и на всяка една от тях ще има голям лист хартия с въпроси за обсъждане. Групата има 10 минути около всяка маса да обсъди темата и да напише главните идеи.
2. Подгответе масите със следните въпроси:

- *Какви са проблемите в местната ми общност във връзка с движението на хора, с които искам да се заема?*
- *Какви са нашите силни и слаби страни като група? И какви са възможностите и опасностите в нашата местна общност?*
- *Какъв вид инициатива можем да предприемем, за да адресираме проблемите на нашата общност около движението на хора?*

3. Помолете участниците да се разделят на три групи и всяка група да избере една маса. Дайте им 10 минути да напишат идеи, а след това ги помолете да разменят масите си. На всяка маса ще трябва да помислят върху темата и да споделят всички идеи, за които се сещат.
4. След трите рунда, оставете групите да се върнат на началните си маси и да прегледат какво са добавили техните връстници. Кажете на групите, че в следващата стъпка ще бъде изберат проблем и инициатива, от които са заинтересовани и ще започнат да я планират.

Какво да изберем?

Стъпка: Четвърта – Търси решения!

Време: 30 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Цветни залепящи се листчета.

Описание на упражнението:

Понякога може да е трудно да се спрем на една инициатива, която участниците биха искали да изпълнят. Тази дейност им помага да вземат решение.

1. Помолете участниците да помислят, докато правите списък с всички възможни идеи за инициативи, за които групата се сеща, свързани с движението на хора. По-добре е, ако списъкът с идеи е голям.
2. Дайте на всеки участник три лепящи листчета (или може да сложите малко тиксо на гърба на нормален лист), като всеки участник може индивидуално да гласува за три идеи, които му харесват най-много. Гласува се чрез залепянето на листчето до идеята.
3. Фасилитаторът брои гласовете и обявява трите най-популярни идеи. След това всяка група избира идеята, върху която искат да работи (участниците трябва да се разделят на групи според тяхното предпочитание) и могат да преминат към конкретното планиране на тяхната инициатива.

Допълнителни коментари:

Ако участниците са правили предишната дейност „Кафе на решенията", може да прескочите мозъчната атака и да вземете списъка с предложени дейности, генерирани тогава.

Стъпки за действие

Стъпка: Четвърта – Търси решения!

Време: 45 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Големи листи хартия;
- Маркери с различни цветове;
- Цветни листи;
- Ножици.

Описание на упражнението:

Това упражнение помага на групата да визуализира инициативата, която биха искали да предприемат и да планират детайлните стъпки, по които да я изпълнят.

1. Сложете голям лист хартия на земята и в средата му напишете заглавието на инициативата, която групата планира да изпълни (това вече трябва да е решено по време на предишни упражнения). Помолете участниците да се настанят около този лист и да се опитат да нарисуват колкото се може повече детайли около инициативата.
2. Сложете голямата рисунка на стената и помолете участниците да помислят за конкретни „стъпки", които трябва да направят, за да изпълнят плана си. За да направят „стъпка", те трябва да нарисуват крака си на лист цветна хартия и да го изрежат. Може да украсят. Може да дадете следното като пример за упражнението:

   Пример:

   ДЕЙНОСТ: кампания за повишаване на информираността

   Стъпка 1 – станете по-информирани относно проблема

   Стъпка 2 – опитайте се да направите информацията по-достъпна и привлекателна

   Стъпка 3 – планирайте улично действие и материал за разпространяване онлайн

   Стъпка 4 – изпълнете действията

   Стъпка 5 – оценете организацията и ефекта от инициативата
3. Помолете участниците да създадат пътеката към своята инициатива, като правят индивидуални стъпки, записват приноса на всеки човек от групата към тяхната обща цел на техния отпечатък от крак и ги поставят в логичен ред, за да може инициативата да бъде добре изпълнена.

   В съответствие с примера по-горе, стъпките могат да са следните: участник X – прави постери, участник Y – мисли за мото/слоуган, участник Z – свързва се с организации, които работят по темата и т.н.

Допълнителни коментари:

Това упражнение трябва да се изпълни след упражнение, в което групата избира главния проблем около движението на хора, който биха искали да адресират, както и инициативата, която искат да предприемат. Тази дейност може да помогне за визуализацията и уточняването детайлите около тази инициатива.

Вземете си значка!

Стъпка: Четвърта – Търси решения!

Време: 45 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Примери за значки (приложен);
- Шаблон за значки (приложен);
- Различни материали за създаване на значки (ножици, хартия, пастели).

Описание на упражнението:

Следвайки идеята, че промяната винаги започва от личностно ниво, това упражнение предлага на участниците възможността да планират своята инициатива и приносът им за нейното изпълнение да бъде признат.

1. Попитайте участниците дали знаят какво е значка. Кажете им, че значките са визуален символ на различни постижения. Може да разпечатате няколко примера за значки и да ги покажете на участниците.
2. Обяснете, че това ще бъде индивидуална дейност. Всички участници трябва първо да помислят за общата инициатива, която искат да предприемат и след това да използват шаблона за създаване на значка (приложен) като водач за стъпките, които трябва да се изпълнят.
3. Пуснете приятна музика за фон и дайте на участниците около 20 минути, за да създадат свои собствени значки.
4. Помолете участниците да представят работата си пред цялата група. Може да оставите всички значки в стаята и да ги закачите на стената или на дъска като „ИЗЧАКВАЩИ“. Когато някой покрие всички критерии за значката си, може да преместите значката на друго място, наречено „ЗАСЛУЖЕНИ“, за да се вижда от всички участници.

Допълнителни коментари:

Можете да насърчите участниците да изберат задачи/критерии за значките си, които са свързани с изпълнението на общата инициатива (например ако участник X е отговорен за правенето на постери за кампания, може да направи значка за „креативен дизайнер“). Иначе участниците могат да приемат и лични предизвикателства, свързани с темата за движението на хора.

Има много различни начини за направата на значки: могат да са със скромен дизайн или, ако имате машина за значки, можете да превърнете картинката във физическа значка. Могат да се направят и от всякакви други материали, с които разполагате.

Докато всеки участник създава своята значка, упражнението може да се адаптира по начин, по който участниците получават повече от една значка. Към тези, които създават за себе си, ако искат, могат да направят значки, които да предложат на други участници. В този случай ще трябва да направите изложбата на значки на видимо място и когато някой изпълни задачата/критерия за съответната значка, слага името си до съответната значката.

Приложение: Примерни значки

Приложение: Шаблон за значки

ОФОРМЛЕНИЕ ЗА ЗНАЧКА – Как искате да изглежда значката ви? Просто го направете!

ИМЕ ЗА ЗНАЧКА – Дайте привлекателно име на значката си.

ОПИСАНИЕ НА ЗНАЧКА – Към какво се отнася значката ви?

НАПРЕДЪК НА ЗНАЧКА – Какви са малките стъпки, които трябва да направите, за да получите значката си?

Блогнете опита си

Стъпка: Шеста - Осмисли!

Време: 45 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Компютри с интернет.

Описание на упражнението:

Тази дейност цели да помогне на участниците да помислят, подкрепят и разпространят инициативата, която са предприели.

1. Обсъдете с участниците как писането може да бъде много добър начин човек да събере мислите и идеите си и след това да ги сподели с другите.
2. Помолете всеки участник по отделно да опише своето преживяване от организираната от тях инициатива във формата на блог пост. Участниците могат да публикуват постовете си в собствените си блогове (ако имат такива) или просто като постове в социалните мрежи.
3. Ако има училищен блог, публикувайте постовете там или създайте специален блог за целите на упражнението.

Л-действие

Стъпка: Шеста - Осмисли!

Време: 45 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Тетрадки или листи хартия;
- Копие от въпросите за размисъл (приложени);
- Химикали.

Описание на упражнението:

1. Помолете участниците да намерят удобно място в стаята, да седнат или да легнат и да затворят очите си. С мек глас, ръководете процеса за размисъл, като използвате въпросите за размисъл (приложени).
2. Когато всички отворят очите си и след като сте им дали достатъчно време за писане, ги помолете да седнат в кръг и насърчете тези, които искат да споделят твърденията и плана си, да ги споделят с останалите.

Приложение: Въпроси за размисъл

Върнете се в деня, в който започнахме нашите срещи/семинари. Помните ли чувствата и очакванията си?

Опитайте се да си спомните стъпка по стъпка какво правихме по време на тези сесии?

Помните ли коя дейност ви повлия най-много? Защо? Какво се случи?

Или може би имаше въпрос, който ви направи голямо впечатление? Накара ви да се замислите?

Помислете си за момент, в който се почувствахте добре.

Какви са взаимоотношенията ви с останалите от групата след семинарите?

Какво се промени във вас след първия семинар?

Л-ДЕЙСТВИЕ – Личното е политическо, което значи, че промяната започва с нас и ние можем да бъдем пример за другите, като променим нещо в себе си, в животите си, следвайки нашите принципи. Можем да направим важно изявление, което може да вдъхнови хора около нас. Затова моля, помислете какво е вашето Л-Действие, какво е вашето лично изявление след семинарите и как бихте искали да споделите това изявление с другите.

Когато се почувствате готови, отворете очите си и го напишете.

Пица на компетенциите

Стъпка: Шеста - Осмисли!

Време: 20 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Голям лист хартия или постер;
- Маркери.

Описание на упражнението:

Упражнението е проста визуална оценка на наученото през целия модул.

1. На голям постер нарисувайте пица, разделена на 14 парчета, всяко от което представлява една компетенция от тези на образователната рамка GlobaLab (виж Глава 2).
2. Представете пицата на участниците. Прочетете списъка с компетенции и обяснете, ако нещо не е ясно.
3. След това помолете участниците да нарисуват топинг за пицата, като помислят за всички неща, които са научили и ги сложат на парчето пица, което съдържа компетенцията, свързана с тях. Помолете ги да споделят и обсъдят наученото.

Тихата стена

Стъпка: Шеста - Осмисли!

Време: 20 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Голям лист хартия;
- Маркери с различни цветове;
- Тиксо или лепяща гума;
- Музика за фон.

Описание на упражнението:

Упражнението е начин за свободно себеизразяване за участниците.

1. На много голям лист хартия участниците могат да коментират свободно наученото, следващи планове, чувства и каквото още друго искат.
2. Пуснете музика за фон и им дайде 20 минути да изразят себе си! Отделете време да прегледате заедно резултатите и да обсъдите какви са.

Бум на самочувствието

Стъпка: Шеста - Осмисли!

Време: 20 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Цветни листи хартия;
- Цветни химикали;
- Музика за фон.

Описание на упражнението:

Това е оценъчната и прощална дейност.

1. Обяснете, че това е последната среща и че всички бихме искали да имаме хубави и ясни спомени от съвместната работа.
2. Всеки участник трябва да вземе лист хартия, да напише името си на него и да го залепи на гърба си. След това участниците трябва да се разходят и да напишат на гърбовете на участниците неща за този човек, които те оценяват най-много. Пуснете музика за фон, за да създадете приятна и релаксираща атмосфера.
3. След като всички са приключили с писането, дайте време на участниците да прочетат какво е написано на листите им. Дайте възможност на всички, които искат да споделят нещо с групата, да го направят.

Модул 4: **Вещи**

Модул 4: Вещи

Въведение

Всеки ден използваме огромно количество вещи (дрехи, обувки, материали, техника), за да подсигурим качеството на живота си. Но замисляме ли се някога как нещата, които използваме всеки ден, ни свързват с широкия свят? Дали нашите ежедневни практики имат някакво въздействие върху други хора и планетата? Причинява ли начина, по който консумираме, някакви сериозни проблеми? Дали всички по света имат равни възможности да използват това, от което се нуждаят и това, което искат? Как можем да допринесем за превръщането на света в едно справедливо и устойчиво място?

Вещите, които използваме ежедневно, са и начин, по който да демонстрираме на младите хора как дори един предмет може да ги свърже с широкия свят. Пътят на всяка вещ – от добива на сурови материали до производство, транспортиране, използване и изхвърляне – ни дава картина за личните ни връзки с хора от други държави и континенти, както и с околната среда. Фасадата на линията на производство крие редица глобални въпроси, свързани с равенството, справедливостта, опазването на околната среда и много други.

Хората по света са свързани не само чрез търговски връзки. Връзките между човешките същества съществуват и на ниво на техните общи нужди. Това е пряко свързано с темата за вещите, тъй като хората по света имат много подобни нужди от стоки, които да им подсигурят качествен живот. Хората по света обаче имат неравен достъп до блага, които да отговорят на основните им нужди и да им осигурят достоен живот.

Този модул е създаден, за да помогне на младите хора да разберат по-добре връзките между вещите, които ги заобикалят в ежедневието и различните глобални въпроси. Той им позволява да помислят по-сериозно за причините и следствията от ежедневната им консумация на стоки и ги води към действие, чрез което младите хора да демонстрират своята ангажираност за глобална справедливост, равенство и защита на околната среда.

Модулът предлага комплект от 20 упражнения, които да осигурят процес на учене на младите хора към глобално гражданство. Планиран е така, че да овласти младите хора да изградят своя собствена позиция по различни глобални въпроси, свързани с вещите, да търсят решения и да възприемат активна роля за глобална справедливост и устойчиво развитие.

Цели и задачи на модула

Този модул цели да изгради капацитет у младите хора да предприемат действия за глобална справедливост, равенство и устойчиво развитие чрез разглеждане на въпросите, свързани с вещите, които използват всекидневно.

Задачите на модула:

1. Да изостри чувствителността на младите хора за въздействието на тяхната ежедневна консумация върху глобални въпроси, свързани със справедливостта, равенството и околната среда;
2. Да подобри уменията на младите хора да разбират и да се противопоставят на несправедливостта в глобалната линия на производство на вещи;

3. Да заздрави ангажираността на младите хора към глобална справедливост и устойчиво развитие, демонстрирана чрез личното им поведение и активното им участие.

Брой участници

15-30

Продължителност и времеви изисквания

Цялостната продължителност на пълния модул е около 18 часа. Предлагаме работна програма с 11 срещи, като продължителността на всяка среща е между 1.5 и 3 часа, в зависимост от съдържанието и целите на планираните дейности.

Предложение за работна програма

N	Събитие/ среща	Стъпка	Име на упражнението	Време на упражнение	Време на събитие
1	Събитие 1	Стъпка 1	Лични връзки	30 мин.	1 ч., 30 мин.
		Стъпка 1	Смяна	30 мин.	
		Стъпка 1	Раницата на глобалния гражданин (част1)	30 мин.	
2	Събитие 2	Стъпка 1	Това е…	15 мин.	1 ч., 30 мин.
		Стъпка 1	Личен инвентар	45 мин.	
		Стъпка 1	Мрежата	30 мин.	
3	Събитие 3	Стъпка 2	Трионче	15 мин.	1 ч., 30 мин.
		Стъпка 2	Разширени хоризонти	1 ч., 15 мин.	
4	Събитие 4	Стъпка 2	Положително и отрицателно	45 мин.	1 ч., 30 мин.
		Стъпка 2	Музикални столове	45 мин.	
5	Събитие 5	Стъпка 3	Достъп до блага	45 мин.	1 ч., 30 мин.
		Стъпка 3	Справедлив дял?	45 мин.	
6	Събитие 6	Стъпка 3	Добър шеф, лош шеф	1 ч., 30 мин.	1 ч., 30 мин.
7	Събитие 7	Стъпка 3	Стена с графити	3 ч.	3 ч.
8	Събитие 8	Стъпка 3	Игра на анализ	15 мин.	1 ч., 30 мин.
		Стъпка 3	Карта на въздействието	1 ч., 15 мин.	
9	Събитие 9	Стъпка 4	Балон	1 ч., 30 мин.	1 ч., 30 мин.
10	Събитие 10	Стъпка 4	Народна топка	45 мин.	1 ч., 30 мин.
		Стъпка 4	Кампания	45 мин.	
		Стъпка 5	Действие		
11	Събитие 11	Стъпка 6	Раницата на глобалния гражданин (част 2)	45 мин.	1 ч., 30 мин.
		Стъпка 6	Метафорично обобщение	45 мин.	

Преглед на упражненията и тяхната връзка с компетенциите

Компетенции от образователната рамка на GlobaLab / Упражнения на модула		Да познаваш себе си	Личностно развитие	Поддържане на взаимоотношения	Разбиране на глобални връзки	Ангажираност с правата на човека	Поставяне под съмнение на стереотипи	Уважение към околната среда	Критично мислене	Поддържане на собствено мнение	Съчувствие	Солидарност	Креативност	Активно участие	Действие
Име	Стр.														
Лични връзки	118			X	X										
Смяна	119	X		X	X										
Раницата на глобалния гражданин (част 1)	120	X	X												
Това е…	122			X											
Личен инвентар	123	X						X				X			
Мрежата	125			X	X										
Трионче	127			X	X										
Разширени хоризонти	129			X	X	X				X					
Положително и отрицателно	130			X	X					X					
Музикални столове	131			X						X		X			
Достъп до блага	132			X		X				X		X			
Справедлив дял?	133		X	X	X	X				X	X	X			
Добър шеф, лош шеф	135		X	X	X	X				X	X	X			
Стена с графити	137			X	X				X				X		
Игра на анализ	138			X									X		
Карта на въздействието	139			X	X			X	X	X					
Балон	141			X									X	X	X
Народна топка	142		X	X						X		X			X
Кампания	143		X	X										X	
Раницата на глобалния гражданин (част 2)	145	X	X												
Метафорично обобщение	146	X	X												

Лични връзки

Стъпка: Първа - Свържи се!

Време: 30 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Голяма стая или пространство;
- Голяма карта на света;
- Лепящи се листчета, лепящи се точки или цветни пинчета.

Описание на упражнението:

1. Поставете световната карта на стената. Кажете на участниците да помислят самостоятелно за произхода на следните вещи, които носят или използват: дрехи, обувки, аксесоари (бижута, часовници), устройства (телефон, компютър, таблет), домашна техника.
2. Участниците представят индивидуално връзките си с други държави по горните категории, като поставят на картата лепящите се листчета, точки или пинчета. На всяка категория трябва да отговаря различен цвят листче, точка или пинче.
3. След като всички участници са представили своите връзки, обсъдете заедно как техните навици, хобита и нещата, които харесват, ги свързват с широкия свят. Можете да използвате следните въпроси:

- Замисляли сте се преди упражнението колко много връзки имате с останалия свят?
- Кои връзки ви изненадаха най-много и защо?
- Какви ползи имаме от многото си връзки с останалата част от света?
- Носят ли тези глобални връзки някакви предизвикателства в живота ни? Какви?

Смяна

Стъпка: Първа - Свържи се!

Време: 30 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Голяма стая, в която всички участници да могат да седнат в кръг;
- Комплект предмети.

Описание на упражнението:

1. Дайте на участниците комплект предмети, който включва най-различни неща, които те носят или ползват всекидневно. Например: различни дрехи, обувки, бижута и аксесоари, електронни устройства или части от тях, домакински принадлежности и др.
2. Всеки участник избира един предмет от комплекта. След това инструктирайте участниците да формират двойки и да разменят предметите си. След размяната всеки участник трябва да помисли индивидуално защо неговият партньор е избрал точно този предмет.
3. След няколко минути индивидуален размисъл, двойките се събират отново и всеки участник представя предположението си, след което се обявява и верният отговор.
4. След споделянето по двойки всички участници се събират заедно и всеки представя предмета на своя партньор пред цялата група. Започнете дискусия, като можете да използвате следните примерни въпроси:

- Научихте ли нещо ново за себе си по време на упражнението и какво?
- Предметът, който избрахте първоначално, казва ли нещо за вашите навици и начина, по който използвате вещите си? Какво?
- Свързва ли ви този предмет с други държави и хората, живеещи там? Как?

Допълнителни бележки:

Упражнението може да се използва и за разглеждането на други теми, като ефектът му може да бъде подсилен според избора на предмети, които предоставяте на участници. Например, ако разглеждате темата за технологиите, можете да включите само устройства и предмети, свързани с технологиите.

Раницата на глобалния гражданин (част 1)

Стъпка: Първа - Свържи се!

Време: 30 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Голяма стая със столове;
- Маркери, моливи или химикали;
- Модели за изрязване (по желание, приложени);
- Пликове за писма;
- Лепящи се точки.

Описание на упражнението:

1. Представете на участниците следната история:

   Представете си, че се подготвяте за околосветско пътешествие. Мисията на вашето пътуване – да направите света по-добро място за всички. За целта трябва да вземете със себе си някои важни неща – някои знания, умения, ценности и начин на мислене, както и други характеристики, които ще ви трябват за успешно изпълнение на мисията. Какви знания, умения, ценности и личностни характеристики ще сложите в раницата си?

2. Помолете участниците да напълнят своите „раници“ (пликовете), като напишат или нарисуват умения, ценности, знания и други характеристики на глобалния гражданин. Те трябва и да поставят лепяща се точка на онези характеристики на глобалния гражданин, за които смятат, че вече ги притежават.
3. Поканете някои от участниците, които не се притесняват, да представят съдържанието на своите пликове („раници“) пред цялата група.
4. Започнете дискусия, като използвате следните въпроси:

- Научихте ли нещо ново за себе си?
- Кои от посочените характеристики са най-важни за вас и защо?
- Кои са сферите, в които смятате, че сте добри?
- Кои са сферите, в които смятате, че се нуждаете от подобрение?
- Какви основни характеристики ще ви помогнат да мислите и действате като глобален гражданин?

Допълнителни бележки:

След като участниците сложат всички характеристики, за които се сетят в своите раници (пликове), можете да им дадете копия на рамката за образование по глобално гражданство GlobaLab (виж глава 2). Дайте им за задача да я разгледат и ако искат, да добавят в пликовете си компетенции, които намират за важни и са пропуснали.

Можете да направите упражнението и като използвате изрязани модели на различни предмети, които хората обикновено взимат със себе си, когато пътуват (виж приложението).

Приложение: Модели за изрязване

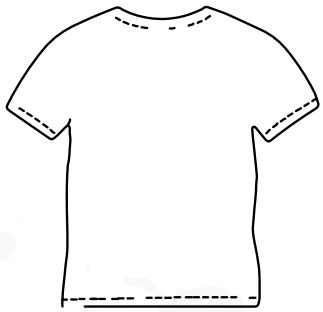

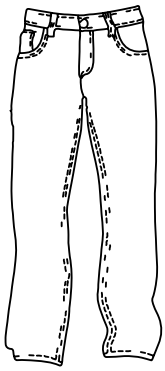

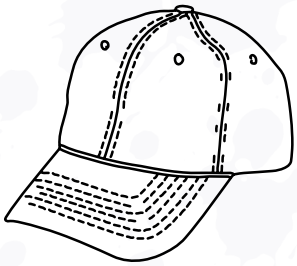

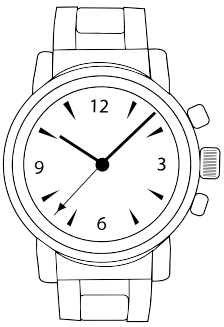

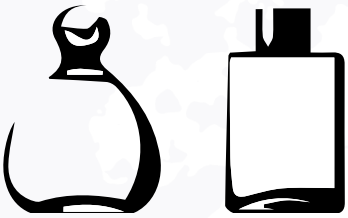

Това е...

Стъпка: Първа - Свържи се!

Време: 15 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Голяма стая, в която всички участници да могат да седнат в кръг;
- Комплект предмети.

Описание на упражнението:

1. Подгответе комплект от 10-12 предмета, включващи най-различни неща, които участниците носят или използват във всекидневието. Например: различни дрехи (тениската, яке, панталони, пола); различни обувки (маратонки, чехли); бижута и аксесоари (часовник, обеци); електронни устройства или части от тях (мобилен телефон, таблет); домакински предмети (чиния, лъжица, чаша).
2. Инструктирайте участниците да застанат в кръг и да подават предметите един на друг. Когато някой подава вещ, той/тя трябва да каже „Това е… [съответния предмет]". Човекът, който поема предмета, трябва да каже „Какво?", а подаващият да повтори наименованието на предмета. Поемащият взима предмета в този момент и казва „Ааа, това е … [съответния предмет]". Диалогът се движи през кръга, докато всеки е имал възможността да получи и подаде предмета.
3. Въведете втори предмет, последван от трети и четвърти. Целта е всеки в групата да получава и подава предмети по едно и също време, докато не се създаде ритъм.
4. Дискутирайте с участниците как качеството на живота ни зависи от вещи, които използваме всекидневно. Използвайте следните въпроси:

- Кои от тези предмети правят живота ни по-добър и по-лесен?
- Кои от тези предмети са лукс и защо смятате така?
- За кои предмети смятате, че можете да живеете и без тях? Защо?
- Всички хора по света ли имат равен достъп до вещи? Защо?

Личен инвентар

Стъпка: Първа - Свържи се!

Време: 45 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Голяма стая със столове;
- Работни листи за личен инвентар (приложени);
- Моливи или химикали.

Описание на упражнението:

1. Раздайте на участниците листите за личен инвентар (едно копие за всеки участник). Помолете ги да опишат в него всички вещи, които носят със себе си този ден (дрехи и др.).
2. След това ги помолете да пресметнат за всяка вещ колко подобни такива притежават по принцип и също да го отбележат в работния лист. Те трябва да изчислят и колко пари са похарчени за всяка от вещите, както и какви природни ресурси са използвани за производството им.
3. Помолете участниците да отбележат в своите инвентарни листи дали всяка от вещите е: а) нужна; б) нещо, което прави живота ни по-лесен; в) лукс.
4. След това всички участници се връщат в голямата група и споделят резултатите от своя личен инвентар с останалите. Започнете дискусия, като използвате следните въпроси:

- Какво научихте за личните си вещи по време на упражнението?
- Кои предмети сте посочили като реално нужни и защо?
- Кои от предметите сте посочили като такива, които подобряват живота ви и като лукс? Защо?
- Ще има ли някаква разлика, ако сравните предметите, от които се нуждаете, с предметите, от които се нуждае някой, който живее в друга част на света? Каква?
- Според вашия списък, колко пари инвестирате в луксозни вещи? Изненадахте ли се от това и защо?
- Можете ли да си спомните конкретна причина, поради която сте закупили някоя от вещите в списъка ви?
- Винаги ли купуваме само неща, от които наистина се нуждаем? Защо?
- Какво е влиянието от начина, по който ние лично използваме различни вещи, върху други хора и околната среда?
- Можем ли да направим нещо, с което да намалим негативното влияние от нашата собствена консумация? Какво?

Приложение: Работен лист за личен инвентар

Предмет	*Носиш ли го днес?*	*Колко такива или подобни имаш?*	*Цена*	*Използвани природни ресурси*	*Какво е:*		
					Нужда?	*Нещо, което подобрява живота ти?*	*Лукс?*

Мрежата

Стъпка: Първа - Свържи се!

Време: 30 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Голяма стая или пространство навън;
- Голямо кълбо прежда или връв;
- Списък с роли (приложен).

Описание на упражнението:

1. Участниците сядат или стоят в голям кръг. Дайте на всеки един от тях една роля, която е свързана с вещите, които консумираме ежедневно или които представляват важни елементи в глобалната верига от доставки (вижте приложения Списък с роли).
2. Обяснете правилата на упражнението: Един човек от кръга хваща края на кълбото прежда/връв, обяснява връзката между своята роля и ролята на някой друг в кръга и подава топката на този някой. Упражнението продължава по същия начин, докато всички участници са свързани в мрежата.
3. Обсъдете с участниците как мрежата показва как много елементи са свързани един с друг, когато са част от система. Започнете дискусия, като използвате следните въпроси:

- Лесно или трудно ви беше да намерите връзки между различните роли в мрежата?
- Коя връзка ви се стори най-неочаквана и защо?
- Как поведението на един в мрежата ще се отрази на останалите? Дайте позитивни и отрицателни примери.

Приложение: Списък с роли

Фермер	*Шофьор*	*Собственик на фирма за внос*	*Работник в завод*
Работник във ферма	*Дизайнер на опаковки*	*Инспектор на качеството*	*Касиер в супермаркет*
Опаковчик	*Пристанищен работник*	*Работник в склад*	*Търговец в местен магазин*
Собственик на компания за логистика	*Капитан на кораб*	*Управител на завод*	*Потребител*

Трионче

Стъпка: Втора – Избери въпрос!

Врема: 15 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Голяма стая или пространство;
- Снимки (приложени).

Описание на упражнението:

1. Подгответе снимки, които представят различни етапи от производството на някакви вещи, които участниците често ползват в ежедневния си живот. Нарежете снимките на парчета, така че всеки участник да получи едно парче (напр. 6 снимки се режат на по 4 парчета всяка за група от 24 участници; или 5 снимки се режат на 5 парчета всяка за група от 25 участници). Подгответе поне 5 снимки, които да показват следните етапи на производство: 1) Добив; 2) Обработка; 3) Разпространение; 4) Консумиране/използване; 5) Изхвърляне.
2. Разбъркайте и разхвърляйте всички парчета на пода и дайте инструкции всеки участник да вземе едно парче. Нека се разходят из стаята и да се опитат да намерят връстници с парчета от същата снимка. Когато всички парчета на дадена снимка се намерят и съберат, помолете участниците в новосформираните малки групи да обсъдят снимката си и след това да я представят накратко пред останалите.
3. Започнете дискусия, като използвате следните въпроси:

- Какво научихте от снимката?
- Цялата история ли разказва снимката ви? Какво липсва?
- Какво още бихте искали да научите за темата/темите, които снимката изобразява?

Допълнителни бележки:

В допълнение на упражнението можете да накарате участниците да се съгласят за хронологичния ред на снимките и да ги подредят така, че да изобразят линията на производство.

Упражнението може да се използва и за други теми, в зависимост от избора на снимки.

Приложение: Снимки

Дрехи[13]

Добив	*Обработка*	*Разпространение*	*Консумация*	*Изхвърляне*

Електронни устройства[14]

Добив	*Обработка*	*Разпространение*	*Консумация*	*Изхвърляне*

Хартия[15]

Добив	*Обработка*	*Разпространение*	*Консумация*	*Изхвърляне*

13 *Снимки: Ray Witlin/World Bank; Dominic Chavez/World Bank; Peter Griffin/All-free-download.com; Pixabay; geo-graph.org.uk*

14 *Снимки: Jonathan Ernst/World Bank; ILOAsrian Mirza; Dominic Sansoni/World Bank; Pixabay*

15 *Снимки: Pixabay; Asian Development Bank; Dana Smillie/World Bank; Jack Redhead; Nels Highberg*

Разширени хоризонти

Стъпка: Втора – Избери въпрос!

Време: 1 час, 15 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Голяма стая със столове и маси;
- Флипчарт хартия и маркери;
- Дълга връв или въже;
- Ножици.

Описание на упражнението:

1. Разделете участниците на групи от 4-6 души. Накарайте всяка група да избере един предмет, който се използва всекидневно и който да разгледат по-внимателно – него и различните проблеми, свързани с него.
2. Помолете участниците да дискутират в групите си и да помислят за различните проблеми, свързани с различните етапи на производство на избраната от тях вещ.
3. Нека участниците да запишат на постер проблемите, които са идентифицирали във връзка със своя предмет. Те трябва да запишат проблеми, които касаят тях и техните връстници в горната част на постера, а тези, които касаят хора в други части на света – в долната част. След това дискутират и решават как проблемите, които касаят тях, са свързани с тези, които касаят хора в други държави. Ако на участниците им е трудно да идентифицират такива връзки, можете да им помогнете със следните насоки на мислене:

- *Връзките, които участниците имат с всички останали човешки същества от гледна точка на общи нужди;*
- *Връзките, които участниците имат с други хора и места, чрез търговия, технология, миграция, политически системи, обща околна сред и др.*
- *Връзки между самите проблеми – напр. връзката между бедност и промени в климата;*
- *Паралелите, които глобалните въпроси често имат в нашата най-близка среда, напр. – дискриминация в местната общност и на глобално ниво; отношения на власт на местно ниво и на глобално ниво и др.*

Участниците свързват проблемите двете части на постера чрез връв или въже.

4. След като групите приключат със задачата си, споделят откритията си пред всички.
5. Започнете дискусия, следвайки следните въпроси:

- Как различните проблеми ни свързват с хора от други части на света?
- По един и същ или по различен начин тези проблеми влияят на хората в различните държави? Какви са разликите и откъде идват?
- Има ли проблеми, които са свързани помежду си? Кои и как?
- Кои проблеми представляват най-голям интерес за нас и защо?
- Как можем да научим повече?

Положително и отрицателно

Стъпка: Втора – Избери въпрос!

Време: 45 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Голяма стая със столове.

Описание на упражнението:

1. Разделете участниците на три групи и обяснете ролите им:

   Първата група *намисля много въпроси, които да зададе на другите. Те трябва да генерират въпроси около използването на вещи, за които групата има интерес да научи повече. (Ако е подходящо, можете да им дадете за задача да изберат един проблем, който е дискутиран в упражнението „Разширени хоризонти“). Трябва да измислят колкото се може повече въпроси. Въпросите могат да започват с: Какво? Кой? Как? Защо?*

   Втората група *ще трябва да реагира на всички въпроси положително, напр. „Да, това е интересно. Харесва ми как звучи“.*

   Третата група *ще трябва да реагира на всички въпроси отрицателно, напр. „Не, не ме интересува. Това е скучно“.*

2. Помолете участниците да формират нови групи, всяка от по трима души, като във всяка от тях трябва да има по един представител от първоначалните групи. В новите групи те започват процес по задаване на въпроси и реакции.
3. Поканете всички участници в голямата група и обсъдете следните въпроси:

- Научихте ли нещо ново за проблема/вещта? Какво? Защо не?
- Имаше ли ситуацията, в която трябваше да реагирате на въпроса положително или отрицателно, а истинското ви отношение беше различно? Лесно или трудно беше това? Как се почувствахте?
- Повлияха ли различните мнения спрямо даден проблем на собственото ви виждане? Как?
- Защо слушането на различни мнения по един и същ въпрос е важно?

Музикални столове

Стъпка: Втора – Избери въпрос!

Време: 45 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Голяма стая, в която участниците могат да се движат лесно;
- Столове (колкото участниците);
- Листи хартия;
- Химикали или маркери.

Описание на упражнението:

1. Помолете участниците да помислят и да напишат на различни листи хартия проблеми, свързани с използването на вещи. (Ако е подходящо, можете да им дадете за задача да изберат един проблем, който е дискутиран в упражнението „Разширени хоризонти“). Друга възможност е да подготвите проблемите предварително. Всеки участник взима един проблем и го прочита на глас на всички.
2. Обяснете, че чрез играта „Музикални столове“, участниците ще трябва да приоритизират онези проблеми, които са най-интересни за групата.
3. Играйте „Музикални столове“ по следния начин: Направете кръг от столове, обърнати навън (или подредете столовете в две линии, като столовете се опират гръб в гръб). В началото трябва да има толкова столове, колкото участници. Пуснете музика и поканете участниците да танцуват около столовете. Докато танцуват, махнете един стол. Когато музиката спре, всеки трябва да намери и да седне на отделен стол. Ще остане един участник без стол.
4. Всеки път, когато музиката спре и един участник остане без стол, той/тя припомня своя проблем на групата. Групата трябва да реши дали проблемът да отпадне, или е достатъчно важен (и интересен за тях), за да остане в играта. Ако решат второто, участник, който смята, че има проблем с по-нисък приоритет, трябва да предложи да размени мястото си с участника без стол и да отпадне от играта вместо него/нея.
5. Играта продължава, докато остане само един участник със само един проблем. Поканете всички обратно и обсъдете следните въпроси:

- Какво научихте по време на упражнението?
- Какво мислите за процеса по взимане на решения?
- Какво е по-важно според вас – индивидуалното или колективното мнение?
- Мислите ли, че проблемът, който остана накрая, е вай-важен за групата? А за човечеството? Защо?
- Какво още трябва да научим, за да можем да се опитаме да решим проблема, който избрахме?

Допълнителни бележки:

Това упражнение може да се използва и за всяка друга тема.

Достъп до блага

Стъпка: Трета – Проучи повече!

Време: 45 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Флипчарт постери;
- Лепящи листчета;
- Маркери.

Описание на упражнението:

1. Разделете участниците в малки групи и ги помолете да помислят за причините, последствията и възможните решения, свързани с липсата на достъп до различни стоки. Помолете всяка група да нарисува очертанията на човешко тяло на постер и да го попълнят, като следват следните инструкции:

   Вътре в очертанията на тялото *– въздействие: до какво води липсата на достъп до стоки за хората;*

   Извън очертанията на тялото *– бариери: какво пречи на хората да имат достъп до стоки;*

   Лепящи листчета *– решения: как хората могат да превъзмогнат тези бариери?*

2. След като групите изпълнят задачата, споделят своите открития пред останалите. Започнете дискусия, като ползвате следните въпроси:

- Всички хора по света ли имат равен достъп до стоки? Защо според вас?
- Можете ли да си спомните за ситуация, в която не сте имали достъп до стока, от която сте се нуждаели? Какви бяха пречките? Как се почувствахте в тази ситуация?
- Защо някои хора не могат да се справят с такива пречки?
- Трябва ли да помогнем на тези, които имат по-малко възможности да се сдобият със стоките, от които се нуждаят? Защо?

Справедлив дял?

Стъпка: Трета - Проучи повече!

Време: 45 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Голяма стая;
- Карти с роли (приложени).

Описание на упражнението:

1. Разделете участниците на 5 групи. Всяка група получава роля, чрез която ще представлява важна част от линията на производство на определена вещ (напр. тениска, устройство). Дайте им няколко минути, в които да се запознаят с ролята и да я допълнят или пояснят.
2. Дайте следната задача на всички групи:
   Представете си, че този продукт струва 1 лев. Трябва да решите сред всички страни в процеса на производство кой колко ще получи.
3. Участниците първо прекарват известно време в групите си, избират сумата, която ще искат и подготвят аргументи, с които да се обосноват пред другите. След това всяка група споделя с останалите исканата сума и аргументите си.
4. Почти със сигурност сборът на исканите от групите суми ще бъде над 1 лев. Поради тази причина те ще трябва да преговарят. Всяка група избира говорител, който да участва в преговорите. Дебатът продължава, докато общият сбор от исканите суми стане 1 лев.
5. След като се достигне споразумение или се изчерпат всички аргументи без резултат, помолете участниците да излязат от ролите си и обсъдете заедно:

- Защо разпределихте сумата по този начин?
- Кой има властта да решава как се разпределя сумата?
- Смятате ли, че това е справедлива ситуация?
- Как може да се подобри ситуацията и разпределението да стане по-справедливо?
- Какво роля можем да играем ние като хора, които купуват продукти?
- Бихте ли плащали повече за своите вещи, ако знаете, че така работниците, които добиват и обработват материали, ще получат дял, който ще им позволи да задоволят основните си нуждите? Защо?

Допълнителни бележки:

За да се увеличи въздействието на упражнението, можете да дадете на супермаркета 1 лев на дребни стотинки. Те запазват уговорената сума и дават останалото на групите по разпространение и транспорт, които също запазват своята сума и дават останалото на ръководството на фирмата за производство, които също запазват своето и дават останалото на работниците на етап производство и накрая на работниците на етап добив.

Приложение: Карти с роли

Работници, които добиват материалите

Вие работите тежка физическа работа по 12-14 часа на ден при много високи температури. Всеки ден носите голямо количество тежки материали на гръб. Използването на различни химикали във вашата работа може да доведе до рискове за здравето като рак и други заболявания.
Постоянно се тревожите дали ще имате достатъчно пари, за да купите храна, да платите за лечение или да изпратите децата си в училище. Може да не ви е позволено да се събирате с други работници, за да обсъждате заплащането си и условията на труд. Убеждават ви да не се присъединявате към синдикат.

Работници, които работят в производството

Работите по 12-14 часа на ден при опасни условия на труд. Всеки ден трябва да произведете огромен брой стоки, който се определя от управителя. Несигурно оборудване и липсата на предпазни средства в работата ви могат до доведат до злополуки и други проблеми със здравето.
Постоянно се тревожите дали ще имате достатъчно пари, за да купите храна, да платите за лечение или да изпратите децата си в училище. Може да не ви е позволено да се събирате с други работници, за да обсъждате заплащането си и условията на труд. Убеждават ви да не се присъединявате към синдикат.

Управител на компания за производство

Трябва да плащате за скъпи материали, инструменти и машини, които се използват в производството. Трябва да наемате адвокати, в случай че работниците ви съдят за трудови злополуки.
Правилата в повечето европейски страни, а и много от потребителите, искат стоката ви да отговаря на много условия. Това изисква влагането на много умения и пари. Ако някои от продуктите ви не отговарят на тези високи стандарти, те трябва да се бракуват – което означава, че губите пари. Губите пари и ако суровините се окажат с лошо качество или се повредят при природни бедствия. Трябват ви пари, за да продължавате да плащате за нови машини и нови идеи, за да може заводът ви да е в крачка с новостите и да останете в бизнеса.

Транспорт и разпространители

Трябва да купувате или да наемате скъпи транспортни кораби или наземен транспорт, за да пренасяте стоката. Трябва да плащате за гориво и заплати на работниците, които товарят и шофират, повреди на стоките по транспортирането, пътни и пристанищни такси.
Докато я транспортирате, стоката трябва да се пази непокътната, за да се избегнат повреди. Трябва да инвестирате в необходимото оборудване, за да я доставите невредима. Освен това трябва да плащате и за склад, докато стоката не се разнесе по магазините.
Трябва да обещаете на производителите, че ще купите определено количество от техния завод. И ще трябва да обещаете на магазините, че ще им доставите определено количество стоки в даден период. Каквото и да станете, трябва да изпълните тези ангажименти, дори нещата да се объркат.
Трябва да платите вносни такси, за да внесете стоката в Европейския съюз. Имате „нужда“ и от голяма, луксозна сграда, за да изглеждате добре в очите на партньорите си.

Магазини и супермаркети

Трябва да платите на хората, които работят във вашия магазин. Плащате също за електричество, отопление, транспорт, дизайн на униформите на продавачите, пазарски чанти и др.
Трябва да търсите и прилагате нови идеи, да инвестирате в ново оборудване – всичко, за да можете да правите повече пари от други магазини и да останете в бизнеса.
Ако продавате повредена стока или такава с лошо качество, вашите клиенти няма да са доволни и може да решат да не пазаруват повече при вас.
Трябва също да рекламирате това, което продавате и да показвате колко добър е вашият магазин, за да може купувачите да пазаруват при вас вместо някъде другаде.

Добър шеф, лош шеф

Стъпка: Трета - Проучи повече!

Време: 1 час, 30 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Голяма стая със столове и маси;
- Музика и колонки; напитки;
- Примерен модел на куб (приложен);
- Много хартия (използвайте вече употребявана!) и постери;
- Ножици и линия;
- Моливи и маркери;
- Лепило или тиксо.

Описание на упражнението:

1. Подгответе предварително две различни работни места: А) Завод с лоши условия, силна музика и липсващи или некачествени инструменти; Б) Завод с добри условия, напитки, удобен за сядане и работа и с качествени инструменти.
2. Разделете участниците на 2 групи – А и Б. Поемете ролята на шеф и в двете фабрики, които ще произвеждат кубове. Задачата на участниците е в рамките на 20 минути да произведат колкото се може повече кубове според предоставения им модел. Те могат да използват само материалите, които са им дадени и трябва стриктно да спазват инструкциите на шефа.
3. По време на работата шефът е много груб с група А, а се отнася добре с група Б. Напр. не им позволява да напускат работното място и да се движат, пуска и спира силна музика, кара им се и променя времето, което имат. Междувременно, проверява дали всичко е наред с група Б, дава им почивка, пита как се чувстват, дава им допълнителни материали или инструменти.
4. След като времето изтече, помолете участниците да излязат от ролите си на работници и започнете дискусия, като използвате следните въпроси:

- Какво се случи по време на упражнението?
- Как се почувствахте от отношението на шефа към вас?
- Какви проблеми повдига упражнението?
- Какво можем да направим като граждани и потребители, за да променим ситуацията?

Допълнителни бележки:

Ако групата вече е работила със специална вещ или продукт, можете да ги накарате да произвеждат него. В този случай ще трябва да смените модела – напр. тениска, панталони или подметки за обувки, които да се направят от използвана хартия или вестници; футболни топки от хартия или от използвани найлонови торбички, вестници и връв.

Приложение: Модел на куб

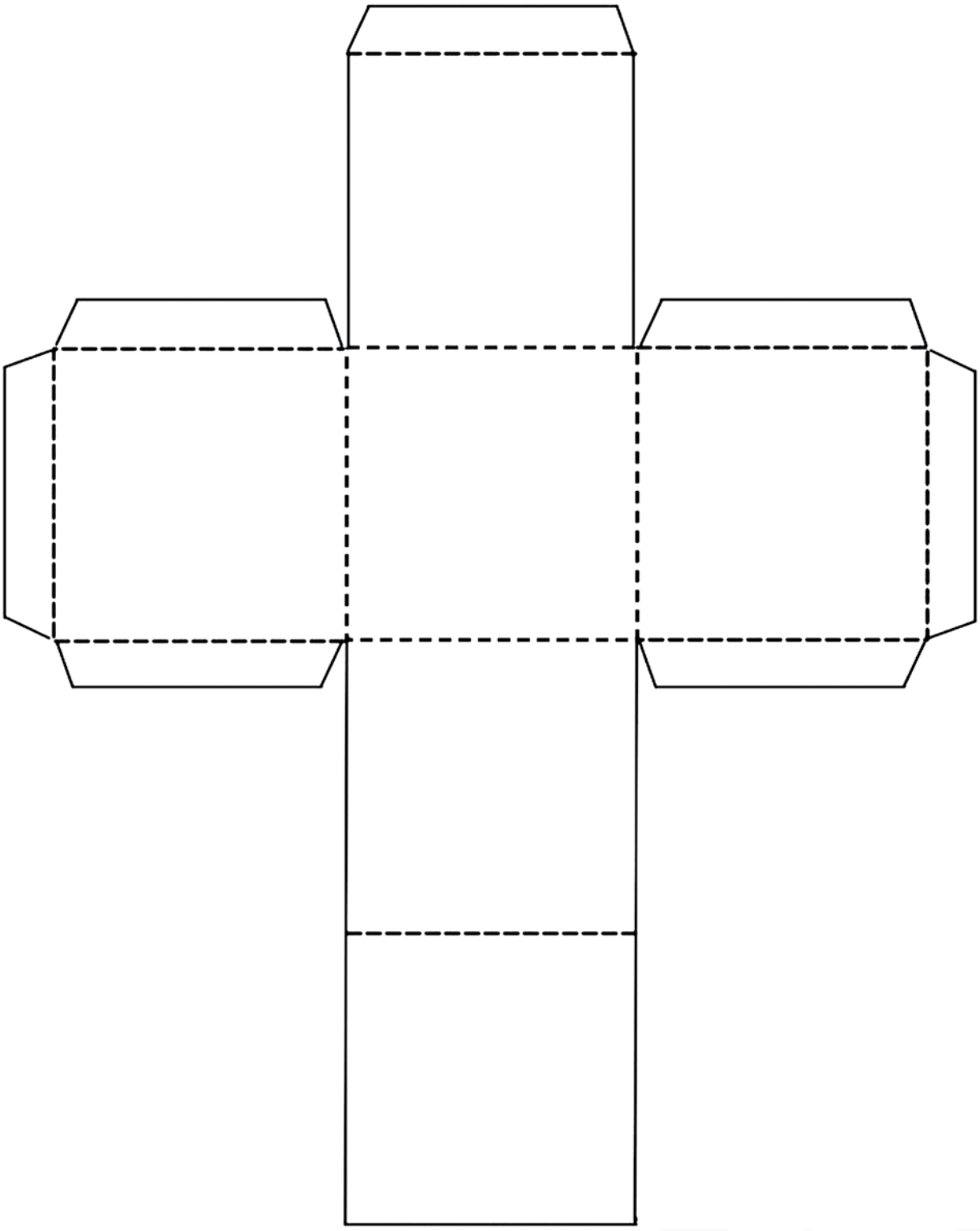

Стена с графити

Стъпка: Трета - Научи повече!

Време: 3 часа

Изисквания за пространство и материали:

- Голяма стая за подготовка на графита;
- Голяма стена на публично място – в училището или общността;
- Различни материали, с които може да се рисуват графити (водни бои, пастели, големи листи хартия, маркери и др.).

Описание на упражнението:

Упражнението позволява на участниците да направя проучване на определен проблем в своето училище или сред местната общност, като използват стена за „графити“ – голяма повърхност, най-често голям лист хартия, закрепена за стена.

1. Помолете участниците да помислят за няколко въпроса, на които трябва да се намери отговор, за да може по-сериозно да се разбере и обмисли конкретен проблем или конкретна вещ.
2. Накарайте ги да подготвят място за „графити“, където да събират отговорите на своите връстници или хора от местната общност, като използват креативността си и свържат външния вид на стената с проблема или вещта, която изследват.
3. Те трябва да канят и насърчават връстниците си или хора от местната общност да пишат, рисуват, лепят листчета или да изобразят по друг начин своите отговори на зададения въпрос или въпроси. По този начин те биват въвлечени в процеса и споделят своите мисли и гледна точка по поставения проблем.
4. След като са събрани достатъчно отговори, заедно с участниците прегледайте и анализирайте събрания материал. Дискутирайте.

Допълнителни бележки

Процесът на включване на общността на техните отговори на стената с графити ще изисква допълнително време. Уверете се, че сте планирали разумен период за целия процес.

Игра на анализ

Стъпка: Трета - Проучи повече!

Време: 15 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Различни предмети.

Описание на упражнението:

1. Разделете участниците на групи. Всяка група получава комплект от 10-20 предмета – вещи или техни части, които младите хора използват в ежедневието си.
2. Помолете участниците да разделят предметите в 2 категории (те трябва сами да изберат критерия, по който ги разделят) и да обяснят на останалите.
3. В следващия етап всяка група трябва да раздели предметите си на 3 категории и да ги обясни.
4. Накрая участниците трябва да разделят предметите си в 4 категории.
5. Дискутирайте, като използвате следните въпроси:

- Какво научихте от това упражнение?
- Подобно ли е категоризирането на предмети с категоризирането на информация и как?
- Защо категоризирането на информация е важно?
- Кои според вас са основните принципи и правила при категоризирането на информация?

Карта на въздействието

Стъпка: Трета - Проучи повече!

Време: 1 час, 15 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Голяма стая със столове и мас, възможност за използване на интернет;
- Флипчарт постери;
- Маркери;
- Матрица за събиране на информация (по желание, приложена).

Описание на упражнението:

1. Помолете участниците да нарисуват или напишат вещ, която са решили да изследват по-внимателно, в центъра на един постер. Те трябва да запишат всички ресурси и процеси, необходими за производството на избраната вещ, като ги подредят в кръг около основния кръг.
2. Помолете участниците да съставят диаграми на въздействието (виж примера), които се отнасят към производството или използването на вещта, която разглеждат. Участниците трябва да помислят за въздействието (ефектите) от производството или използването на дадената вещ върху околната среда, икономиката и хората по света. Инструктирайте участниците да използват различни цветове за различните кръгове, в зависимост от това дали въздействието е позитивно или негативно.

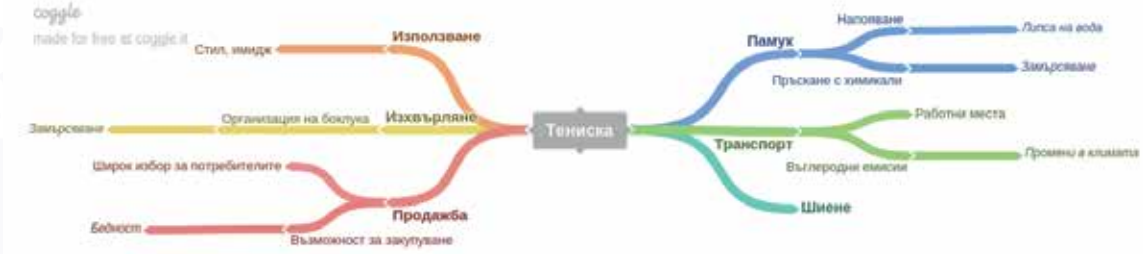

Фигура 10. Примерна диаграма на въздействието

3. След като групите приключат със задачата, трябва да споделят диаграмите си с останалите. Дискутирайте:

- Обосновани ли са предложенията на групите и защо?
- Как можем да намерим повече факти и информация, за да обосновем тези предположения?
- Какви биха могли да са основните източници на информация за по-нататъшно проучване?
- Какво можем да направим, за да ограничим негативните въздействия?

Допълнителни бележки:

Участниците могат да използват резултатите от упражнението „Стена с графити“ като основа за разработване на своите карти на въздействието (ако е приложимо).

За да помогне на участниците да организират мислите си, фасилитаторът може да им даде матрица за събиране на информация (приложена). Ако на участниците им липсва информация, може да ползват интернет.

Приложение: Матрица за събиране на информация

Нашата вещ: _____

Части/компоненти	*От какво е направена?*	*Какви ресурси са необходими за производството ѝ?*	*Необходим ли е транспорт?*	*Какви са възможните влияния върху околната среда, икономиката, хората? (позитивни и негативни)*

Балон

Стъпка: Четвърта - Търси решения!

Време: 1 час, 30 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Голяма стая;
- Различни материали – бяла и цветна хартия, моливи, пастели, вестници и списания, връв, празни кутии и др.

Описание на упражнението:

1. Разделете участниците в малки групи и им кажете, че трябва да построят балон с горещ въздух, представляващ тяхната положителна (идеална) визия за конкретния проблем, свързан с темата за вещите, който разглеждат. Те трябва да работят по проблем, който вече са започнали да разглеждат в предходните упражнения и по отношение на който искат да подобрят настоящата ситуация.
2. Информирайте участниците, че техните балони трябва да включват следните елементи:

   ***Кош**, символизиращ сегашната ситуация по отношение на избрания проблем;*

   *Самия **балон**, символизиращ идеалната ситуация по отношения на проблема;*

   ***Горелка** (горещ въздух), символизираща всички фактори, които позволяват на балона да лети, респективно да се стигне до идеалната ситуация;*

   ***Въжета и колчета**, символизиращи пречките, които държат балона на земята и не му позволяват да лети, респективно са пречка за достигането до идеалната ситуация.*
3. Помолете участниците наистина да построят балони от различните материали, които имат: найлонови торбички, кутии (пластмасови или хартиени), вестници, списания, хартия и др. След като всички групи завършат задачата, те показват и споделят идеите си пред останалите.
4. Поканете участниците обратно в групите им, за да помислят за възможни решения, чрез които да се премахнат пречките, които са идентифицирали в предходната стъпка (под формата на въжета и колчета). Всяко добро предложение позволява на групата или да отреже едно въже или да премахне едно колче от балона си. Групите трябва да измислят колкото се може повече решения, тъй като в крайна сметка целта е да премахнат всички въжета и колчета, за да може балонът да „полети".
5. Помолете участниците да представят своите решения или символично да режат въжета или да махат колчета. След това дискутирайте следните въпроси:

- Какво научихте по време на дейността?
- Какво основно е необходимо, за да се реши проблемът, който разглеждаме?
- Как виждате ролята си в процеса по разрешаването на този проблем?
- Как можете да си сътрудничите с връстниците си, за да постигнете някаква промяна по отношение на този въпрос?

Народна топка

Стъпка: Четвърта - Търси решения!

Време: 45 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Голямо количество листи хартия, размер А5;
- Моливи или химкали;
- 4 кошчета/кутии/контейнера;
- Флипчарт постери и маркери.

Описание на упражнението:

1. Заедно с участниците изберете свързан с вещите проблем сред тези, които сте разглеждали в предходните упражнения и за които групата има желание да подобри сегашната ситуация.
2. Разделете участниците на 2 групи и ги помолете да застанат в две линии, едни срещу други.
3. Дайте на всеки участник 3-5 листа хартия и молив. Те трябва да напишат колкото се може повече идеи за разрешаване на проблема или подобряване на сегашната ситуация – всяка идея на различен лист хартия. След това смачкват всяка идея и оформят топка. Колкото повече идеи измислят, толкова повече топки ще имат за предстоящата игра на народна топка.
4. Двете групи хвърлят листите хартия една срещу друга. Ако участник бъде уцелен, той/тя трябва да вземе тази топка (идея) и да седне извън играта. Задачата на уцелените участници е да помислят към кого е насочена тази идея.
5. След като единият отбор загуби напълно играта, помолете участниците да съберат всички „топки“ и представете четирите кутии/кошчета със следните надписи: А) Семейство и приятели; Б) Фирми/бизнес; В) Правителство/власти; Г) Училището и местната общност.
6. Помолете всеки участник да прочете своята идея за действие и да сподели своето виждане към кого е насочена. Цялата група дискутира и се съгласява в коя кутия да се постави идеята. Задачата е изпълнена, когато всички хартиени топки са разпределени по кутиите със съгласие на цялата група.
7. Накрая, дискутирайте следните въпроси:

- Какво ни казва това упражнение за дейностите, които можем да предприемем?
- Към кого е най-важно да се насочим с нашите действия и защо?
- Кои от предложените идеи ви се струват най-важни и защо?
- Имаше ли предложения за действие, които ви се струват нереалистични за изпълнение? Кои и защо?

Кампания

Стъпка: Четвърта - Търси решения!

Време: 45 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Карти за стъпване;
- Флипчарт постери и маркери.

Описание на упражнението:

1. Помолете участниците да обсъдят заедно какво означава за тях думата „кампания“. (В случай, че изпитват затруднения, можете да им предложите следното обяснение: *Правим кампания, когато се опитваме да повлияем на някого да промени своите виждания или поведение относно конкретно нещо.*). Ако вече не сте го направили в предходните упражнения, обсъдете с участниците и се съгласете върху конкретна инициатива, с която да се опитате да промените проблем, свързан с вещите – разбира се, добре е проблемът или вещта да е сред тези, които сте разглеждали подробно в предходните упражнения. Ако групата е голяма, разделете участниците на по-малки групи.
2. След като има съгласие за конкретна инициатива, дайте на участниците „Карти за стъпване“ (приложени), които представляват различните стъпки за планиране на кампания. Те трябва да подредят стъпките в правилния ред.
3. След като цялата група се съгласи за реда на плана на кампанията, разделете участниците по двойки или тройки. Всяка малка група получава по едва или две стъпки. Мислейки за конкретната дейност, която ще организират, те трябва да отговорят на следните въпроси:

   Колко време ще отнеме тази стъпка?

   Какви умения ще са ни необходими, за да изпълним тази стъпка?

   Има ли конкретни важни хора, които могат да ни помогнат с тази стъпка и кои?

   Какви пречки могат да възникнат пред навременното изпълнение на стъпката?
4. След като групите приключат със задачите си, помолете ги да споделят направеното от тях пред всички. Дискутирайте, като използвате следните въпроси:

- Какво научихте за планирането на дейности и кампании?
- Кои според вас са най-лесните и най-трудните стъпки? Защо?
- Кои стъпки изискват най-много ресурси?
- Колко важно е сътрудничеството (екипната работа) в планирането и изпълнението на една кампания? Защо?

Приложение: Карти за стъпване

Създайте екип

Поставете целите си

Идентифицирайте „приятели“ и „врагове“

Направете план

Вижте с какви ресурси разполагате

Направете бюджета си

Планирайте как ще използвате медиите

Изпълнете дейността си или събитието си

Направете оценка на целия процес

Раницата на глобалния гражданин (част 2)

Стъпка: Шеста - Осмисли!

Време: 45 мин.

Изисквания за пространство и материали:

- Голяма стая със столове;
- Пликовете (раниците) на участниците от част 1;
- Маркери, моливи или химикали;
- Изрязани модели (виж част 1);
- Пликове;
- Лепящи се точки.

Описание на упражнението:

В края на целия обучителен модул участниците повтарят упражнението така, както е описано в част 1.

1. Помолете участниците да прегледат своите „раници“ (пликове), както са ги попълнили в част 1 от упражнението.
2. Помолете ги да поставят лепящи се точки на онези вещи, символизиращи характеристики, които са подобрили или придобили по време на модула.
3. Дайте на участниците допълнителни макети за изразяване (можете да използвате хартия с различен цвят), ако искат да добавят нещо в своите пликове.
4. Отворете дискусия, като използвате следните въпроси:

- Какво се е променило от началото на модула?
- Кои са основните неща, които научихте?
- Какво все още бихте искали да научите или да подобрите?
- Ще ви бъде ли полезно наученото в бъдеще и как?

Метафорично обобщение

Стъпка: Шеста - Осмисли!

Време: 45 мин.

Space and materials:

- Голяма стая със столове;
- Комплект от различни вещи (една за всеки участник).

Описание на упражнението:

1. Помолете участниците да прекарат няколко минути, за да осмислят наученото през целия модул дотук.
2. Дайте им комплект от най-различни вещи, които хората използват всекидневно. Той може да включва различни дрехи, обувки, бижута и аксесоари, електронни устройства или част от тях, домакински принадлежности и др.
3. Помолете всеки участник да избере вещ, която символизира техните мисли, чувства и емоции спрямо преживяното от тях в този процес на учене. Помолете ги да споделят с всички защо са избрали съответната вещ и дискутирайте.

Библиография

1. Augutiene, I., Arestis, M., Byrczek, A., Petkov, V. (2016) *The Picture of a Future Global Citizen. The Views towards Educating Young People as Global Citizens in Lithuania, Bulgaria, Cyprus and Spain*. [online] available at www.globalab.org/#!materials/c1o4h
2. Boyadjeva, N., Cusack, M., Figueira, A., Gniezyk, P., Graeffe, L., Gunnlaugsdottir, S., Veleva, B. (2008). *Education for Sustainable Development. "Images and Objects" Active Methodology Toolkit*. The Consumer Citizenship Network.
3. The Catholic Agency for Overseas Development (2005). *Banana Split Game. Educational Resource.*
4. Carvalho da Silva, M., Cabezudo, A., Christidis, C., Demetriadou-Saltet, V., Halbartschlager, F., & Mihai, G.-P. (2012). *Global Education Guidelines. Concepts and Methodologies on Global Education for Educators and Policy Makers*. Lisbon: North-South Centre of the Council of Europe.
5. Council of Europe (2001). *Council of Europe Symposium on Non-Formal Education: Report.*
6. Fennes, H., & Otten , H. (2008). *Quality in Non-formal Education and Training in the Field of European Youth Work.*
7. Hayes, A., & McNally, E. (2012). *Recognising Learning in Youth Exchanges*. Hands-On Toolkit. Leargas.
8. Hales, J., & Del Col, N. (2008). *Global Education Activity Resource*. World Vision Canada.
9. Meikle, A., and Sugden, J. (2015). *Introducing Technology Justice: A new paradigm for the sustainable development goals*. UK: Practical Action Publishing
10. Nature Bridge (n.d.). *Garbology Lesson: I Want It, I Need It*! San Francisco.
11. O'Donovan, M. (2011). *Youth for Fair Trade. Resource Pack*. Y Care International.
12. Oxfam GB (2015). *Education for Global Citizenship. A Guide for Schools*.
13. Oxfam GB (2015). *Global Citizenship in the Classroom. A Guide for Teachers*.
14. Price, J. (2003). *Get Global! A Skills-Based Approach to Active Global Citizenship*. ActionAid.
15. Skelton, L., & Jacob, S. (2010). *Buy, Use, Toss? A Closer Look at the Things We Buy*. Facing the Future.
16. Timm, K., Szeniawska, K., Kafka , B., & Krause, J. (2009). *Global Education Guide*. [online] available at http://ngomedia.pl/extranet/glen/wp-content/uploads/2010/11/GLEN-GE-Guide-2009.pdf
17. UNESCO (2014). *Global Citizenship Education. Preparing Learners for the Challenges of the Twenty-first Century*. Paris: UNESCO.

За GlobaLab и за нас

Този наръчник е разработен от отдаден международен екип експерти в младежката сфера от Литва, България, Кипър и Испания, които работят и по редица други дейности, свързани с приближаването на глобалното гражданство до младите хора. Всички тези дейности са част от проекта „GlobaLab – Шест стъпки към глобално гражданство“ (2015-1-LT02-KA205-004096). Проектът цели да разшири гражданското участие сред младите хора и да им даде необходимото, за да допринесат към разрешаването на глобални предизвикателства чрез местни инициативи. За да направим това, правим опит за подобряване на качеството на работа с млади хора и за съвместяване на усилията на младежки и образователни структури за превръщането на младите хора в агенти на глобалното гражданство. Този наръчник заема централно място в тези усилия.

В рамките на проекта GlobaLab разработихме редица продукти, насочени към пилотирането и разпространението на добри практики в обучението за глобално гражданство. Освен настоящия наръчник, те включват публикация „Картина на бъдещия глобален гражданин“, достъпна на английски език на http://www.globalab.org/materials, както и мобилното приложение GlobaLab. Тези продукти са тествани и се разпространяват на местно и национално ниво, тъй като проектът включва и директна работа с млади хора в четирите държави. Чрез проекта GlobaLab се опитваме да предоставим възможност на младите хора да помислят през глобална перспектива за въпроси и проблеми, до които се докосват всеки ден. Това им позволява да намерят своята роля в глобалната общност, както и да стимулира промени в поведението им, които да допринесат за устойчиво развитие на местно и на глобално ниво.

Проектът е финансиран от програма „Еразъм +“ на Европейския съюз и се изпълнява между месец юни 2015 и месец май 2017.

Партньорството, което стои зад проекта включва:

Академия за глобални граждани /Global Citizens' Academy (Литва) - координатор на проекта
Web: http://www.globalcitizen.lt/
Facebook: https://www.facebook.com/globalcitizen.lt/
Лице за контакт: Indre Augutiene, indre@globalcitizen.lt

Про Европейска Мрежа /Pro European Network (България) – партньор
Web: http://proeuropean.net/
Facebook: https://www.facebook.com/penetwork/
Лице за контакт: Емил Методиев, e.metodiev@proeuropean.net

Център „Бъдещи светове“ /Future Worlds Center (Кипър) – партньор
Web: http://www.futureworldscenter.org/
Facebook: https://www.facebook.com/FWCGlobalEducation/
Лице за контакт: Kerstin Wittig Fergeson, kerstin.wittig@futureworldscenter.org

Казая Интеркултурал /Cazalla Intercultural (Испания) – партньор
Web: http://cazalla-intercultural.org/
Facebook: https://www.facebook.com/cazalla.intercultural
Лице за контакт: Aga Byrczek, aga@cazalla-intercultural.org